

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

Ghid privind art. 14
din Convenția europeană
a drepturilor omului
și
art. 1 din Protocolul nr. 12
la Convenție

Interzicerea discriminării

Actualizat la 31 august 2021
Întocmit de Grefă. Nu obligă Curtea.

Invităm editorii sau organizațiile care doresc să traducă și/sau să reproducă integral sau parțial acest ghid, în format tipărit sau electronic (web), să contacteze publishing@echr.coe.int pentru a se informa cu privire la procedura de autorizare.

Pentru informații privind traducerile în curs de realizare ale ghidurilor de jurisprudență, vă rugăm consultați documentul [Traduceri în curs](#).

Prezentul ghid a fost întocmit de Direcția Jurisconsultului Curții și nu obligă Curtea. Jurisconsultul își exprimă recunoștința pentru contribuția valoroasă adusă la elaborarea prezentului ghid de către Maéva Despaux din cadrul Institutului de Cercetare în Drept European, Internațional și Comparativ (IRDEIC), Universitatea Toulouse 1 Capitole, Franța.

Textul original al acestui ghid este redactat în limba engleză. Acesta este actualizat periodic și, cel mai recent, a fost actualizat la 31 august 2021. Poate suferi modificări de formă.

Ghidurile privind jurisprudența pot fi descărcate de la adresa www.echr.coe.int (Jurisprudență – Analiză jurisprudențială – Ghiduri de jurisprudență).

Prezenta traducere este publicată cu acordul Consiliului Europei și al Curții Europene a Drepturilor Omului și reprezintă responsabilitatea exclusivă a Institutului European din România.

© Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2021

Cuprins

În atenția cititorilor	5
Introducere	6
I. Domeniul de aplicare	6
A. Natura și domeniul de aplicare ale art. 14 din Convenție	6
1. Caracterul accesoriu al art. 14	6
2. Aplicarea art. 14 <i>în absența</i> unei încălcări a dispoziției materiale	7
3. Domeniul de aplicare material al interdicției discriminării prevăzute la art. 14	8
B. Art. 1 din Protocolul nr. 12	9
II. Forme ale discriminării 11	11
A. Discriminarea directă și indirectă 11	11
B. Discriminarea prin asociere	13
C. Măsuri pozitive.....	13
D. Alte forme de discriminare	15
III. Criteriile de discriminare	17
A. Diferența de tratament.....	17
B. Lipsa unei justificări obiective și rezonabile	19
1. Scop legitim.....	19
2. Proportionalitatea.....	21
IV. Sarcina probei	22
A. Principiul <i>affirmanti incumbit probatio</i>	22
B. Excepție: inversarea sarcinii probei	22
V. Motive de discriminare	25
A. Discriminarea pe motive de sex.....	25
B. Discriminarea pe motive de rasă și culoare.....	27
C. Discriminarea bazată pe limbă.....	30
D. Discriminarea bazată pe religie	30
E. Discriminarea bazată pe opinii politice sau alte opinii.....	32
F. Discriminarea bazată pe originea națională sau socială	33
G. Apartenența la o minoritate (națională)	34
H. Discriminarea bazată pe avere	35
I. Discriminarea bazată pe naștere	35
J. Discriminarea bazată pe „altă situație”	36
1. Vârstă	36
2. Identitatea de gen.....	37
3. Orientarea sexuală.....	38
4. Sănătatea și dizabilitățile	40
5. Statutul de părinte și starea civilă.....	42

6. Statutul de imigrant	43
7. Situația legată de ocuparea forței de muncă.....	43
8. Alte exemple de „altă situație”	44
9. Exemple de situații care nu intră sub incidența noțiunii „altă situație”	45
VI. Discriminarea pe teme	47
A. Viața privată și de familie	47
B. Drepturile politice	48
C. Ocuparea forței de muncă	49
D. Drepturile sociale.....	50
E. Imigrația	52
F. Dreptul la instruire	53
G. Discriminarea prin acte de violență.....	54
1. Aspectul material	54
2. Aspectul procedural.....	55
H. Accesul la justiție	56
I. Dreptul la respectarea domiciliului.....	57
J. Aspecte legate de proprietate	57
K. Lipsirea de libertate	58
Lista cauzelor citate	60

În atenția cititorilor

Prezentul ghid face parte din seria Ghiduri privind jurisprudența, publicată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (denumită în continuare „Curtea”, „Curtea Europeană” sau „Curtea de la Strasbourg”), cu scopul de a informa practicienii din domeniul dreptului cu privire la hotărârile și deciziile fundamentale pronunțate de aceasta. Ghidul de față analizează și rezumă jurisprudența referitoare la art. 14 din Convenție și art. 1 din Protocolul nr. 12 la Convenția europeană a drepturilor omului (denumită în continuare „Convenția” sau „Convenția europeană”). Cititorii vor găsi aici principiile-cheie dezvoltate în acest domeniu, precum și precedentele relevante.

Jurisprudența citată a fost selectată dintre hotărârile și deciziile de referință, importante și/sau recente.*

Hotărârile și deciziile Curții nu numai că soluționează cauzele cu care a fost sesizată, ci servesc, de asemenea, în sens mai larg, pentru a clarifica, proteja și dezvolta normele Convenției; astfel, acestea contribuie la respectarea de către state a angajamentelor pe care și le-au asumat în calitate de părți contractante [*Irlanda împotriva Regatului Unit*, 18 ianuarie 1978, pct. 154, seria A nr. 25, și, mai recent, *Jeronovičs împotriva Letoniei* (MC), nr. 44898/10, pct. 109, 5 iulie 2016].

Sistemul instituit de Convenție are ca finalitate să soluționeze, în interesul general, probleme care țin de ordinea publică, ridicând astfel standardele de protecție a drepturilor omului și extinzând jurisprudența din acest domeniu la întreaga comunitate a statelor care sunt părți la Convenție [*Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), 30078/06, pct. 89, CEDO 2012]. Astfel, Curtea a subliniat rolul Convenției ca „instrument constituțional al ordinii publice europene” în domeniul drepturilor omului [*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei* (MC), nr. 45036/98, pct. 156, CEDO 2005-VI, și mai recent *N.D. și N.T. împotriva Spaniei* (MC), nr. 8675/15 și 8697/15, § 110, 13 februarie 2020].

Prezentul ghid include referiri la cuvintele-cheie din fiecare articol din Convenție citat sau din protocoalele sale adiționale. Problemele juridice abordate în fiecare cauză sunt sintetizate într-o [Listă de cuvinte-cheie](#), alese dintr-un tezaur cuprinzând termeni extrași (în cea mai mare parte) direct din textul Convenției și din protocoalele sale.

[Baza de date HUDOC](#) a jurisprudenței Curții permite căutarea după cuvinte-cheie. Astfel, căutarea după aceste cuvinte-cheie vă permite să găsiți un grup de documente cu un conținut juridic similar (motivarea și concluziile Curții din fiecare cauză sunt rezumate prin cuvinte-cheie). Cuvintele-cheie pentru fiecare cauză sunt disponibile în Fișa detaliată a cauzelor, în baza de date HUDOC. Pentru informații suplimentare despre baza de date HUDOC și cuvintele-cheie, consultați [Manualul de utilizare a HUDOC](#).

* Jurisprudența citată poate fi într-una din cele două limbi oficiale sau în ambele (engleză sau franceză) ale Curții și ale Comisiei Europene a Drepturilor Omului. Dacă nu se specifică altfel, trimiterea citată se face la o hotărâre pe fond, pronunțată de o Cameră a Curții. Mențiunea „(dec.)” se referă la o decizie a Curții, iar mențiunea „(MC)” indică faptul că respectiva cauză a fost examinată de Marea Cameră. Hotărârile pronunțate de o Cameră care nu sunt definitive la data finalizării prezentei actualizări sunt marcate cu un asterisc (*).

Introducere

1. Art. 14 din Convenție consacră protecția împotriva discriminării în exercitarea drepturilor prevăzute în Convenție. Potrivit jurisprudenței Curții, principiul nediscriminării are un caracter „fundamental” și stă la baza Convenției, alături de statul de drept și valorile toleranței și păcii sociale [*S.A.S. împotriva Franței* (MC), 2014, pct. 149; *Străin și alții împotriva României*, 2005, pct. 59]. În plus, această protecție este completată de art. 1 din Protocolul nr. 12 la Convenție, care interzice într-un mod mai general discriminarea în exercitarea oricărui drept prevăzut de lege.

I. Domeniul de aplicare

A. Natura și domeniul de aplicare ale art. 14 din Convenție

Art. 14 din Convenție – interzicerea discriminării

„Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.”

Cuvinte cheie HUDOC

Discriminare (14); Sex (14); Rasă (14); Culoare (14); Limbă (14); Religie (14); Opinii politice sau alte opinii (14); Origine națională (14); Origine socială (14); Minoritate națională (14); Avere (14); Naștere (14); Altă situație (14)

Situație comparabilă (14) – Justificare obiectivă și rezonabilă (14)

1. Caracterul accesoriu al art. 14

2. Art. 14 din Convenție consacră dreptul de a nu fi discriminat în „exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de Convenție”.

3. Curtea a subliniat deseori faptul că art. 14 pur și simplu completează celelalte dispoziții materiale ale Convenției și ale protocoalelor sale [*Molla Sali împotriva Greciei* (MC), 2018, pct. 123; *Carson și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2010, pct. 63; *E.B. împotriva Franței* (MC), 2008, pct. 47; *Marckx împotriva Belgiei*, 1979, pct. 32]. Acest lucru înseamnă că art. 14 nu interzice discriminarea ca atare, ci doar discriminarea în „exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de Convenție”. Cu alte cuvinte, garanția prevăzută la art. 14 nu are o existență independentă (*Cauza „cu privire la anumite aspecte ale legilor privind folosirea limbilor în sistemul de învățământ din Belgia” împotriva Belgiei* (fond) („*Cauza lingvistică belgiană*”), 1968, pct. 9 din partea „În drept”; *Carson și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2010, pct. 63; *E.B. împotriva Franței* (MC), 2008, pct. 47) și această dispoziție face parte integrantă din fiecare dintre articolele care stabilesc drepturi și libertăți (*Cauza lingvistică belgiană*, 1968, pct. 9 din partea „În drept”; *Marckx împotriva Belgiei*, 1979, pct. 32; *Inze împotriva Austriei*, 1987, pct. 36). În practică, Curtea examinează întotdeauna art. 14 coroborat cu o altă dispoziție materială a Convenției.

4. Totuși, caracterul accesoriu al art. 14 nu implică, în niciun caz, faptul că aplicabilitatea art. 14 depinde de existența unei încălcări a dispoziției materiale (a se vedea infra, [Secțiunea I.A.2](#)). În plus,

domeniul de aplicare material al art. 14 nu se limitează strict la cel al dispoziției materiale (a se vedea infra, [Secțiunea I.A.3](#)). În consecință, Curtea a constatat că art. 14 se aplică multor domenii, cum ar fi

- ocuparea forței de muncă ([Sidabras și Džiautas împotriva Lituaniei](#), 2004; [Bigaeva împotriva Greciei](#), 2009);
- apartenența la un sindicat ([Danilenkov și alții împotriva Rusiei](#), 2009);
- securitate socială [[Andrejeva împotriva Letoniei](#) (MC), 2009; [Gaygusuz împotriva Austriei](#), 1996; [Koua Poirrez împotriva Franței](#), 2003; [Stummer împotriva Austriei](#) (MC), 2011];
- educație [[D.H. și alții împotriva Republicii Cehe](#) (MC), 2007; [Oršuš și alții împotriva Croației](#) (MC), 2010; [Pononyi împotriva Bulgariei](#), 2011];
- dreptul la respectarea domiciliului ([Buckley împotriva Regatului Unit](#), 1996; [Karner împotriva Austriei](#), 2003);
- accesul la justiție [[Paraskeva Todorova împotriva Bulgariei](#), 2010; [Moldovan și alții împotriva României \(nr. 2\)](#), 2005; [Anakomba Yula împotriva Belgiei](#), 2009];
- drepturile de moștenire [[Fabris împotriva Franței](#) (MC), 2013];
- dreptul de vizitare [[Sommerfeld împotriva Germaniei](#) (MC), 2003];
- paternitate ([Rasmussen împotriva Danemarcei](#), 1984);
- libertatea de exprimare, de întrunire și de asociere ([Bączkowski și alții împotriva Poloniei](#), 2007);
- dreptul la o anchetă efectivă [[Nachova și alții împotriva Bulgariei](#) (MC), 2005; [Opuz împotriva Turciei](#), 2009; [B.S. împotriva Spaniei](#), 2012];
- eligibilitatea unui deținut pentru liberare condiționată [[Khamtokhu și Aksenchik împotriva Rusiei](#) (MC), 2017];
- eligibilitatea pentru acordarea unor scutiri fiscale ([Guberina împotriva Croației](#), 2016).

2. Aplicarea art. 14 în absența unei încălcări a dispoziției materiale

5. Aplicarea art. 14 – coroborat cu o dispoziție materială – nu presupune în mod necesar încălcarea unuia dintre drepturile materiale garantate de Convenție [[Carson și alții împotriva Regatului Unit](#) (MC), 2010, pct. 63; [E.B. împotriva Franței](#) (MC), 2008, pct. 47] și, în această măsură, este autonom ([Sidabras și Džiautas împotriva Lituaniei](#), 2004, pct. 38).

6. În consecință, Curtea a recunoscut aplicabilitatea art. 14 în cazurile în care nu a existat nicio încălcare a dreptului material propriu-zis [[Sommerfeld împotriva Germaniei](#) (MC), 2003; [Marckx împotriva Belgiei](#), 1979; [Cauza lingvistică belgiană](#), 1968, pct. 4 din partea „în drept”].

7. Această autonomie relativă a art. 14 în ceea ce privește aplicabilitatea sa implică anumite consecințe procedurale. În unele cauze, Curtea a examinat mai întâi pretinsa încălcare a dispoziției materiale și apoi, separat, pretinsa încălcare a art. 14, coroborat cu dispoziția materială în cauză [[Marckx împotriva Belgiei](#), 1979; [Bączkowski și alții împotriva Poloniei](#), 2007; [Aziz împotriva Ciprului](#), 2004; [Nachova și alții împotriva Bulgariei](#) (MC), 2005]. În alte cauze, Curtea a constatat încălcarea unei dispoziții materiale coroborate cu art. 14 și nu a considerat necesară examinarea separată a încălcării dispoziției materiale [[Molla Sali împotriva Greciei](#) (MC), 2018; [Rangelov împotriva Germaniei](#), 2012; [Andrejeva împotriva Letoniei](#) (MC), 2009; [Barrow împotriva Regatului Unit](#), 2006; [Sidabras și Džiautas împotriva Lituaniei](#), 2004; [Rasmussen împotriva Poloniei](#), 2009].

8. În cauza [Emel Boyraz împotriva Turciei](#), 2014, având competența de care beneficiază de a realiza încadrarea juridică a faptelor cauzei cu care a fost sesizată și având în vedere circumstanțele cauzei, Curtea a mers și mai departe și a considerat că respectivul capăt de cerere formulat de reclamantă trebuia să fie examinat în temeiul art. 14 din Convenție, coroborat cu art. 8, deși reclamanta nu a invocat în mod expres această din urmă dispoziție (pct. 33).

9. Invers, Curtea poate decide să nu examineze o cauză în temeiul art. 14 atunci când s-a constatat deja o încălcare separată a dispoziției materiale din Convenție. De exemplu, în cauza *Dudgeon împotriva Regatului Unit*, 1981, Curtea a declarat că, în general, nu este necesar să examineze cauza și în temeiul art. 14, dar că situația este diferită în cazul în care o vădită inegalitate de tratament în exercitarea dreptului în discuție constituie un aspect fundamental al cauzei [pct. 67; a se vedea *Norris împotriva Irlandei*, 1988; *Evans împotriva Regatului Unit* (MC), 2007; *V.C. împotriva Slovaciei*, 2011].

3. Domeniul de aplicare material al interdicției discriminării prevăzute la art. 14

10. Pentru ca art. 14 să fie aplicabil, este necesar, dar și suficient, ca faptele cauzei să intre în sfera mai largă de aplicare a unuia sau mai multor articole din Convenție [*Carson împotriva Regatului Unit* (MC), 2010, pct. 63; *E.B. împotriva Franței* (MC), 2008, pct. 47; *Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), 2012, pct. 124; *Sidabras și Džiautas împotriva Lituaniei*, 2004, pct. 38]. Ca atare, domeniul de aplicare material al art. 14 – coroborat cu o dispoziție materială – nu poate fi redus doar la domeniul de aplicare material al dispoziției de fond.

11. În consecință, Curtea a stabilit că interzicerea discriminării se aplică acelor drepturi suplimentare care intră în sfera de aplicare generală a unuia din articolele din Convenție și pe care statul a decis în mod voluntar să le protejeze [*Fábián împotriva Ungariei* (MC), 2017, pct. 112; *Biao împotriva Danemarcei* (MC), 2016, pct. 88; *Izzettin Doğan și alții împotriva Turciei* (MC), 2016, pct. 158; *Carson și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2010, pct. 63; *E.B. împotriva Franței* (MC), 2008, pct. 48; *X și alții împotriva Austriei* (MC), 2013, pct. 135; *Genovese împotriva Maltei*, 2011, pct. 32; *Beeckman și alții împotriva Belgiei* (dec.), 2018, pct. 19].

12. Curtea însăși a furnizat o serie de exemple ale acestei noțiuni de „drepturi suplimentare”, explicând că, de exemplu, art. 6 din Convenție nu obligă statele să instituie un dublu grad de jurisdicție. Un stat care instituie astfel de instanțe de apel își depășește așadar obligațiile care îi revin în temeiul art. 6. Cu toate acestea, un stat ar încălca articolul respectiv, coroborat cu art. 14, în cazul în care ar împiedica anumite persoane să exercite aceste căi de atac fără un motiv întemeiat, în timp ce ar pune aceste căi la dispoziția altor persoane în ceea ce privește aceeași categorie de acțiuni (*Cauza lingvistică belgiană*, 1968, pct. 9 din partea „În drept”).

13. Pentru ca art. 14 să fie aplicabil, este necesar ca interesul juridic căruia i se aplică cerința de nediscriminare să intre în domeniul de aplicare al dispoziției materiale în discuție (*Zarb Adami împotriva Maltei*, 2006, pct. 49), să fie legat de exercitarea unui drept garantat de dispoziția materială [*Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), 2012, pct. 129], sau să nu fie exclus total din domeniul de aplicare al dispoziției materiale (*Van der Mussele împotriva Belgiei*, 1983, pct. 43).

14. Astfel, Curtea a constatat că art. 14, coroborat cu un drept material, este aplicabil în mai multe situații. De exemplu, aceasta a recunoscut că drepturile precum dreptul unei persoane homosexuale celibatate de a adopta un copil [*E.B. împotriva Franței* (MC), 2008, pct. 43] și dreptul la concediul pentru creșterea copilului și indemnizația pentru creșterea copilului [*Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), 2012, pct. 130], și neacordarea cetățeniei (*Genovese împotriva Maltei*, 2011) intră sub incidența art. 8, coroborat cu art. 14. În același sens, Curtea a constatat că art. 14, coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1, se aplică unei game variate de prestații de asigurări sociale [*Stummer împotriva Austriei* (MC), 2011, pct. 82; *Stec și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2006, pct. 53; *Carson și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2010, pct. 64-65; *Andrejeva împotriva Letoniei* (MC), 2009, pct. 77; *Fábián împotriva Ungariei* (MC), 2017, pct. 117; a se vedea, de asemenea, *a contrario*, *Dobrowolski și alții împotriva Poloniei* (dec.), 2018, în care Curtea a hotărât că un deținut nu putea să aibă așteptarea legitimă de a primi mai mult de jumătate din salariul minim legal pentru munca efectuată în închisoare].

15. Curtea a evidențiat „efectul orizontal” al art. 14, ceea ce înseamnă că principiul nediscriminării se poate aplica și în situații cu caracter pur privat. Într-adevăr, Curtea a hotărât că nu poate să rămână pasivă în cazul în care interpretarea dată de o instanță națională unui act juridic – fie că este vorba de o dispoziție testamentară, un contract privat, un document public, o dispoziție legală sau o practică administrativă – pare să fie nerezonabilă, arbitrară sau vădit incompatibilă cu interzicerea discriminării, consacrată la art. 14, și, într-un sens mai larg, cu principiile care stau la baza Convenției. De exemplu, în cauza *Pla și Puncernau împotriva Andorrei*, 2004, instanța națională a interpretat testamentul unei persoane și a considerat că testatorul nu a dorit să includă copiii adoptați ca beneficiari ai succesiunii. Curtea a considerat că art. 14 coroborat cu art. 8 nu obligă statul doar să se abțină de la orice ingerință arbitrară în viața privată și de familie a unei persoane. În acest context, a hotărât că, pe lângă acest angajament negativ, pot exista obligații pozitive inerente „respectării” efective a vieții private și de familie.

16. În alte cauze, Curtea a constatat că statele contractante nu au luat măsurile necesare pentru prevenirea sau sancționarea discriminării între persoane private. De exemplu, în cauza *Danilenkov și alții împotriva Rusiei*, 2009, statul nu a oferit o protecție jurisdicțională efectivă împotriva discriminării întemeiate pe afilierea sindicală a angajaților care au făcut grevă și care au fost concediați de angajatorul lor.

17. În cauze referitoare la acte de violență discriminatorii săvârșite fie de agenți ai statului, fie de persoane particulare, autoritățile statului au fost obligate să efectueze o anchetă efectivă și adecvată și să stabilească dacă au existat motive discriminatorii și dacă sentimentele de ură sau prejudecățile bazate pe o caracteristică specifică a unei persoane au jucat un rol în evenimentele în discuție (*Abdu împotriva Bulgariei*, 2014, pct. 44; *Milanović împotriva Serbiei*, 2010, pct. 90). Cauza *Membrii Congregației Martorilor lui Iehova din Gldani și alții împotriva Georgiei*, 2007, privea un atac violent asupra congregației Martorilor lui Iehova de către un grup care pretindea că susține Biserica Ortodoxă și lipsa unei anchete efective. În cauza *Identoba și alții împotriva Georgiei*, 2015, Curtea a considerat că statul și-a încălcat obligațiile care îi revin în temeiul principiului nediscriminării, ca urmare a faptului că nu a protejat demonstranții împotriva violenței homofobe și nu a inițiat o anchetă efectivă.

18. În cele din urmă, neexecutarea unei hotărâri prin care s-a recunoscut existența unei discriminări bazate pe gen împotriva unei mame salariate (*García Mateos împotriva Spaniei*, 2013), refuzul de a-i acorda unui cadru militar despăgubiri pentru discriminarea acestuia în ceea ce privește dreptul său la concediu parental (pe motiv de apartenență la sexul masculin (*Hulea împotriva României*, 2012) și neexecutarea unei hotărâri a Curții de constatare a unei încălcări a art. 14 (*Sidabras și alții împotriva Lituaniei*, 2004) au avut, de asemenea, ca rezultat încălcări ale art. 14.

B. Art. 1 din Protocolul nr. 12

Art. 1 din Protocolul nr. 12 (interzicerea generală a discriminării)

„1. Exercițarea oricărui drept prevăzut de lege trebuie să fie asigurată fără nicio discriminare bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.

2. Nimeni nu va fi discriminat de o autoritate publică pe baza oricăruia dintre motivele menționate în paragraful 1.”

Cuvinte cheie HUDOC

Interzicerea discriminării (P12-1)

19. Astfel cum s-a menționat mai sus, art. 1 din Protocolul nr. 12 extinde domeniul de aplicare al protecției împotriva discriminării la „orice drept prevăzut de lege”. Prin urmare, acesta instituie o interdicție generală a discriminării [*Savez crkava “Riječ života” și alții împotriva Croației*, 2010, pct. 103; *Sejdić și Finci împotriva Bosniei și Herțegovinei* (MC), 2009, pct. 53] și un drept „autonom” de a nu fi discriminat.

20. Curtea a confirmat că noțiunea de discriminare, interzisă atât de art. 14 din Convenție, cât și de art. 1 din Protocolul nr. 12, trebuie să fie interpretată în același mod¹ [*Pilav împotriva Bosniei și Herțegovinei*, 2016, pct. 40; *Zornić împotriva Bosniei și Herțegovinei*, 2014, pct. 27; *Sejdić și Finci împotriva Bosniei și Herțegovinei* (MC), 2009, pct. 55-56].

21. Potrivit interpretării date de Curte acestei dispoziții, art. 1 din Protocolul nr. 12 extinde domeniul de aplicare al protecției nu numai la „orice drept prevăzut de lege”, ci chiar dincolo de aceste drepturi (*Savez crkava “Riječ života” și alții împotriva Croației*, 2010, pct. 104). Acest lucru ar rezulta din paragraful 2 al dispoziției menționate, care prevede, în plus, că nimeni nu va fi discriminat de o autoritate publică. Potrivit *Raportului explicativ privind Protocolul nr. 12*, domeniul de aplicare al protecției oferite de acest articol include patru categorii de situații, în special „cazul în care o persoană este discriminată

1. în exercitarea oricărui drept acordat în mod specific unei persoane prin dreptul național;
2. în exercitarea unui drept care poate fi dedus dintr-o obligație clară ce revine unei autorități publice în temeiul dreptului național, și anume în cazul în care o autoritate publică are obligația de a se comporta într-un anumit mod în conformitate cu dreptul național;
3. de către o autoritate publică în exercitarea puterii sale discreționare (de exemplu, acordarea anumitor subvenții);
4. prin orice altă acțiune sau omisiune a unei autorități publice (de exemplu, comportamentul agenților responsabili cu aplicarea legii atunci când asigură menținerea ordinii în timpul unei revolte).” (pct. 22 din raportul explicativ).

22. Raportul explicativ clarifică, de asemenea, faptul că „nu s-a considerat necesar să se precizeze care dintre aceste patru elemente sunt reglementate de art. 1 § 1 și care dintre ele de art. 1 § 2. Cele două paragrafe sunt complementare, efectul combinat al acestora fiind acela că toate cele patru elemente sunt reglementate de art. 1. De asemenea, trebuie să se țină seama de faptul că distincțiile dintre categoriile respective [...] nu sunt clare și că sistemele juridice naționale pot avea abordări diferite în ceea ce privește stabilirea categoriei din care face parte fiecare caz. (pct. 23).

23. Prin urmare, pentru a determina dacă art. 1 din Protocolul nr. 12 la Convenție este aplicabil, Curtea trebuie să stabilească dacă plângerile intră sub incidența uneia dintre cele patru categorii menționate în raportul explicativ (*Savez crkava „Riječ života” și alții împotriva Croației*, 2010, pct. 104-105).

24. În raportul explicativ se precizează, de asemenea, că, deși acest protocol protejează în principal persoanele împotriva discriminării din partea statului, „art. 1 obligă părțile să ia măsuri de prevenire a discriminării, chiar și atunci când discriminarea se manifestă în relațiile dintre persoane particulare (așa-numitele «efecte orizontale indirecte»)” (pct. 24). Acestea pot include, de exemplu, „refuzul arbitrar de acordare a accesului la muncă, a accesului la restaurante sau la servicii care pot fi puse la dispoziția publicului de către persoane particulare, cum ar fi asistența medicală sau utilitățile precum alimentarea cu apă și energie electrică” (pct. 28). Cu toate acestea, Curtea nu a avut încă ocazia de a aplica art. 1 din Protocolul nr. 12 într-un astfel de context.

25. În prima sa cauză referitoare la Protocolul nr. 12, *Sejdić și Finci împotriva Bosniei și Herțegovinei* (MC), 2009, Curtea a examinat imposibilitatea reclamanților, care s-au identificat ca fiind de origine

1. Pentru definiția noțiunii de discriminare, a se vedea infra, Partea „**Error! Reference source not found.**”.

romă și, respectiv, iudaică, de a candida la alegerile pentru Camera Popoarelor și la președinția statului, deoarece aceștia nu își declaraseră apartenența la unul dintre „popoarele constitutive” (bosniaci, croați și sârbi), astfel cum prevedea Convenția. Curtea a hotărât că dispozițiile constituționale din cauza cărora reclamanții nu erau eligibili pentru a candida la președinția statului erau discriminatorii în temeiul art. 1 din Protocolul nr. 12 la Convenție.

26. În cauza *Napotnik împotriva României*, 2020, Curtea a constatat că rechemarea prematură de la postul diplomatic ocupat în străinătate de o femeie însărcinată intră în sfera de aplicare a Protocolului nr. 12 în ceea ce privește exercitarea puterii discreționare de către o autoritate publică (pct. 57). În cauza *Ádám și alții împotriva României*, 2020, Curtea a examinat, în temeiul Protocolului nr. 12, capetele de cerere formulate de membri ai minorității maghiare cu privire la discriminarea legată de susținerea examenului de final de liceu. Reclamanții s-au plâns că au fost nevoiți să susțină mai multe probe decât etnicii români (două probe în limba maghiară) în același număr de zile și că probele de limba română au fost dificile pentru ei întrucât nu erau vorbitori nativi. Curtea a constatat că, analizat în ansamblu, calendarul examenului de bacalaureat nu le-a impus reclamanților o sarcină excesivă sau că aceștia au dispus, în medie, de mult mai puțin timp pentru a se odihni decât colegii lor români. Având în vedere circumstanțele particulare ale cauzei, Curtea nu a fost convinsă că inconveniente suferite de reclamanți au fost atât de semnificative încât să atingă pragul necesar pentru aplicarea art. 1 din Protocolul nr. 12 la Convenție. Prin urmare, a concluzionat că nu a fost încălcată această dispoziție.

27. Până în prezent, Protocolul nr. 12 (deschis spre semnare la 4 noiembrie 2000 și intrat în vigoare la 1 aprilie 2005) a fost ratificat de douăzeci din cele patruzeci și șapte de state membre ale Consiliului Europei.² În consecință, Curtea a examinat doar câteva cauze în legătură cu această dispoziție.

II. Forme ale discriminării

A. Discriminarea directă și indirectă

28. Art. 14 nu oferă o definiție a ceea ce constituie discriminare directă. Expresia „discriminare directă” se referă la o „diferență de tratament între persoane aflate în situații similare sau aproape similare” și „se bazează pe o caracteristică sau o «situație» identificabilă” [*Biao împotriva Danemarcei* (MC), 2016, pct. 89; *Carson și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2010, pct. 61; *D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2007, pct. 175; *Burden împotriva Regatului Unit* (MC), 2008, pct. 60], protejată de art. 14 din Convenție [*Varnas împotriva Lituaniei*, 2013, pct. 106; *Hoogendijk împotriva Țărilor de Jos* (dec.), 2005]. Astfel, această dispoziție impune ca persoanele aflate într-o situație similară să fie tratate la fel (*ibid.*).

29. De exemplu, în cauza *Alexandru Enache împotriva României*, 2017, femeile condamnate care aveau un copil mic au putut obține amânarea datei începerii executării pedepsei cu închisoarea până la prima aniversare a copilului. Reclamantul s-a plâns că, fiind bărbat, nu a putut să beneficieze de o astfel de posibilitate și, prin urmare, a fost discriminat în mod direct din cauza sexului său. În cauza *Ēcis împotriva Letoniei*, 2019, s-a constatat că interdicția generală privind permisiunea de a părăsi închisoarea, aplicată deținuților de sex masculin din închisorile cu regim închis, constituia o discriminare pe motive de sex, care încălca art. 14 coroborat cu art. 8.

30. Hărțuirea și instrucțiunile care instigă la discriminare pot fi considerate forme speciale ale discriminării directe. Curtea a constatat încălcări ale art. 14, coroborat, de exemplu, cu art. 11, referitor la dreptul la libertatea de întrunire pașnică, în cauze care au avut ca obiect hărțuirea și instrucțiuni care instigă la discriminare (*Bączkowski și alții împotriva Poloniei*, 2007). În această cauză,

2. A se vedea [Tabelul cu semnăturile și ratificările Tratatului 177](#).

primarul Varșoviei a făcut declarații publice de natură homofobă, afirmând că ar refuza să permită organizarea unui marș de sensibilizare a populației cu privire la discriminarea bazată pe orientarea sexuală. Atunci când autoritatea administrativă competentă a trebuit să ia o decizie în acest sens, aceasta a refuzat să acorde autorizația din alte motive, cum ar fi necesitatea de a preveni confruntările dintre demonstranți. Curtea a constatat că declarațiile primarului ar fi putut influența decizia autorităților relevante și că decizia în cauză s-a bazat pe o discriminare pe motive de orientare sexuală, constituind astfel o încălcare a art. 14 din Convenție, coroborat cu art. 11.

31. Discriminarea indirectă poate să ia forma unor consecințe negative disproporționate ale unei politici sau măsuri generale care, deși formulată în termeni neutri, are un efect discriminatoriu specific asupra unui anumit grup [*Biao împotriva Danemarcei* (MC), 2016, pct. 103; *D.H. și alții împotriva Republicii Ceha* (MC), 2007, pct. 184; *Sampanis și alții împotriva Greciei*, 2008, pct. 67]. Deși este posibil ca politica sau măsura în cauză să nu vizeze în mod specific un anumit grup, totuși ar putea să discrimineze grupul respectiv în mod indirect [*Hugh Jordan împotriva Regatului Unit*, 2001, pct. 154; *Hoogendijk împotriva Țărilor de Jos* (dec.), 2005]. Discriminarea indirectă nu necesită neapărat existența unei intenții discriminatorii [*Biao împotriva Danemarcei* (MC), 2016, pct. 103; *D.H. și alții împotriva Republicii Ceha* (MC), 2007, pct. 184]. În plus, discriminarea indirectă poate rezulta dintr-o normă neutră [*Hoogendijk împotriva Țărilor de Jos* (dec.), 2005] sau dintr-o situație *de facto* (*Zarb Adami împotriva Maltei*, 2006, pct. 76).

32. În cauza *D.H. și alții împotriva Republicii Ceha* (MC), 2007, s-a ridicat problema dacă modul în care legislația a fost aplicată în practică a dus la plasarea nejustificată a unui număr disproporțonat de copii romi în școli speciale și dacă acești copii au suferit un dezavantaj semnificativ. „Politica sau măsura generală” considerată de Curte discriminatorie a constatat în testele folosite pentru evaluarea capacităților intelectuale ale copiilor cu scopul de a stabili dacă trebuiau plasați în școli normale sau în școli „speciale” pentru copiii cu dificultăți de învățare. Testele respective erau concepute pentru populația cehă majoritară, iar rezultatele nu erau analizate în lumina particularităților și caracteristicilor specifice copiilor romi care le dădeau. Acest lucru a dus la discriminarea indirectă a copiilor romi, care erau mai predispuși la rezultate slabe și care, ulterior, au fost plasați în „școli speciale” într-un număr disproporțonat de mare în comparație cu copiii de origine etnică cehă (pct. 200-201).

33. În cauza *Biao împotriva Danemarcei* (MC), 2016, reclamantii, un cetățean danez naturalizat de origine togoleză, care locuia în Danemarca, și soția sa ghaneză, s-au plâns că cererea lor de reîntregire a familiei în Danemarca a fost respinsă pentru neîndeplinirea cerințelor legale. În conformitate cu legislația daneză, autorizația de reîntregire a familiei era acordată dacă aceștia puteau să demonstreze că ansamblul legăturilor acestora cu Danemarca erau mai strânse decât cu orice altă țară sau dacă aceștia dețineau cetățenia daneză de cel puțin douăzeci și opt de ani. Curtea a hotărât că norma relevantă constituia o diferență de tratament între cetățenii danezi de origine daneză și cei care nu erau de origine daneză. Făcând referire la *Convenția europeană asupra cetățeniei* și la o anumită tendință de stabilire a unui standard european, Curtea a subliniat că nicio altă țară nu face distincție între resortisanții care au dobândit cetățenia prin naștere și ceilalți resortisanți, inclusiv persoanele naturalizate, în ceea ce privește stabilirea condițiilor de autorizare a reîntregirii familiei. Așadar, o astfel de regulă avea un efect negativ disproporțonat asupra persoanelor care au dobândit cetățenia daneză mai târziu în viață și care nu erau de origine etnică daneză.

34. Un alt exemplu de discriminare indirectă este cauza *Zarb Adami împotriva Maltei*, 2006. Legea malteză în vigoare la momentul faptelor nu făcea nicio distincție între sexe, atât bărbații, cât și femeile fiind eligibili în egală măsură pentru îndeplinirea serviciului de jurat. Discriminarea în cauză s-a bazat pe o practică bine stabilită, caracterizată printr-o serie de factori, cum ar fi modalitatea de întocmire a listelor de jurați și criteriile pentru scutirea de la îndeplinirea serviciului de jurat. Ca urmare, doar un procent neglijabil de femei erau convocate în calitate de jurați (pct. 75).

35. În cauza *Opuz împotriva Turciei*, 2009, care avea ca obiect violența împotriva femeilor, legislația turcă în vigoare la momentul faptelor nu făcea o distincție explicită între bărbați și femei în ceea ce privește exercitarea drepturilor și libertăților sau accesul la justiție. Astfel, în această cauză, discriminarea nu s-a bazat pe legislația *per se*, ci a rezultat mai degrabă din atitudinea generală a autorităților locale, cum ar fi modul în care femeile erau tratate în secțiile de poliție atunci când raportau incidente de violență în familie și pasivitatea autorităților judiciare în ceea ce privește asigurarea protecției efective a victimelor (pct. 192).

36. În cauza *S.A.S. împotriva Franței* Curtea a recunoscut că, interzicându-le tuturor persoanelor să poarte în locuri publice o ținută menită să le ascundă fața, legislația franceză a avut efecte negative specifice asupra situației femeilor musulmane care, din motive religioase, doreau să poarte vălul islamic integral în public (pct. 161).

B. Discriminarea prin asociere

37. Curtea a confirmat că art. 14 se referă, de asemenea, la discriminarea prin asociere, și anume la situațiile în care criteriul protejat în cauză se referă la o altă persoană care are într-un fel sau altul legătură cu reclamantul [*Molla Sali împotriva Greciei* (MC), 2018; *Guberina împotriva Croației*, 2016, pct. 78; *Škorjanec împotriva Croației*, 2017, pct. 55; *Weller împotriva Ungariei*, 2009, pct. 37].

38. În cauza *Guberina împotriva Croației*, 2016, instanțele naționale nu au ținut seama de nevoile unui copil cu dizabilități atunci când au examinat eligibilitatea tatălui său pentru scutirea de impozit la achiziționarea unei proprietăți adaptate în mod corespunzător. Curtea a constatat că tratamentul discriminatoriu aplicat tatălui din cauza dizabilităților copilului său constituia o formă de discriminare pe criterii de dizabilitate. În cauza *Škorjanec împotriva Croației*, 2017, reclamanta și partenerul ei de origine romă au fost agresați de două persoane, care le-au adresat insulte împotriva romilor. Curtea a subliniat că obligația autorităților de a stabili dacă există vreo legătură între atitudinile rasiste și un anumit act de violență, care face parte din responsabilitatea ce le revine statelor în temeiul art. 3 coroborat cu art. 14, se referă, de asemenea, la acte de violență întemeiate pe asocierea sau afilierea, reală sau prezumată, a unei victime cu o altă persoană care are sau se presupune că are un anumit statut sau o caracteristică protejată.

39. În cauza *Molla Sali împotriva Greciei* (MC), 2018, în care Marea Cameră a aplicat pentru prima dată principiul discriminării prin asociere, Curtea a confirmat că art. 14 din Convenție se referă, de asemenea, la cazurile în care o persoană este tratată mai puțin favorabil pe baza statutului sau a caracteristicilor protejate ale altei persoane (pct. 134). În această cauză, în care legea islamică Șaria a fost aplicată contrar voinței testatorului în cadrul unui litigiu având ca obiect un partaj succesoral, Curtea s-a concentrat pe diferența de tratament întemeiată pe religia musulmană a testatorului, și nu pe cea a reclamantei, care era soția acestuia.

C. Măsuri pozitive

40. Potrivit jurisprudenței consacrate a Curții, art. 14 nu interzice unui stat membru să trateze anumite grupuri diferit pentru a corecta „inechitățile de fapt” dintre acestea; într-adevăr, în anumite circumstanțe, faptul că nu se încearcă o corectare a unor astfel de inechități prin aplicarea unui tratament diferit poate duce, în sine, la o încălcare a art. 14 [*Taddeucci și McCall împotriva Italiei*, 2016, pct. 81; *Kurić și alții împotriva Sloveniei* (MC), 2012, pct. 388; *Sejdić și Finci împotriva Bosniei și Herțegovinei* (MC), 2009, pct. 44; *Muñoz Díaz împotriva Spaniei*, 2009, pct. 48; *D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2007, pct. 175; *Stec și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2006, pct. 51; *Thlimmenos împotriva Greciei* (MC), 2000, pct. 44; *Cauza lingvistică belgiană*, 1968, pct. 10 din partea „în drept”].

41. De exemplu, organele convenției au constatat că măsurile care au dus la o diferență de tratament între bărbați și femei au fost justificate întrucât au compensat inegalitățile existente în privința femeilor. În cauza *Andrie împotriva Republicii Cehe*, 2011, reclamantul s-a plâns că, spre deosebire de femei, bărbații care crescuseră copii nu beneficiau de o reducere a vârstei de pensionare. Curtea a constatat că această măsură era justificată în mod obiectiv și rezonabil, în măsura în care avea ca scop să compenseze inegalitățile existente în privința femeilor (cum ar fi salariile și pensiile, în general, mai mici) și situația dificilă cauzată de așteptarea ca acestea să lucreze cu normă întreagă și totodată să aibă grijă de copii și de gospodărie. De asemenea, aceasta a hotărât că amplexarea și momentul adoptării măsurilor cu scopul de a remedia inegalitatea în cauză nu au fost în mod vădit nerezonabile și că, în consecință, nu a fost încălcat art. 14 din Convenție, coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1. În decizia Comisiei în cauza *Lindsay împotriva Regatului Unit*, 1986, s-a considerat că dispozițiile fiscale prin care erau acordate avantaje fiscale suplimentare soțiilor care își întrețineau familia intrau sub incidența marjei de apreciere acordate autorităților naționale, întrucât o astfel de diferență de tratament avea o justificare obiectivă și rezonabilă, scopul acesteia fiind instituirea unei discriminări pozitive în favoarea femeilor căsătorite care lucau.

42. Aplicarea art. 14 poate fi declanșată atunci când statele, fără o justificare obiectivă și rezonabilă, nu tratează în mod diferit persoanele ale căror situații sunt semnificativ diferite [*Abdu împotriva Bulgariei*, 2014; *Eweida și alții împotriva Regatului Unit*, 2013, pct. 87; *Pretty împotriva Regatului Unit*, 2002, pct. 88; *Thlimmenos împotriva Greciei* (MC), 2000, pct. 44]. Astfel, pe lângă obligația negativă de a nu face discriminări, ce le incumbă statelor membre, Curtea a constatat, de asemenea, că, în anumite circumstanțe, art. 14 poate să impună statelor membre „obligațiile pozitive” de a preveni, de a opri sau de a sancționa discriminarea (*Pla și Puncernau împotriva Andorrei*, 2004, pct. 62). Astfel de obligații pozitive ce revin statelor membre pot include așa-numitele „măsuri pozitive” (*Horváth și Kiss împotriva Ungariei*, 2013, pct. 104), sau „discriminarea inversă”, „acțiuni pozitive” sau „acțiuni afirmative”, pe care un stat ar putea sau ar trebui să le adopte pentru a corecta „inechitățile/inegalitățile de fapt”.

43. De exemplu, în cauza *Thlimmenos împotriva Greciei* (MC), 2000, legislația națională le interzicea persoanelor condamnate penal să exercite profesia de expert contabil. Prin urmare, reclamantului i s-a refuzat numirea în funcția de expert contabil deoarece fusese condamnat penal pentru refuzul de a purta uniformă militară în perioada serviciului său militar național, ca urmare a convingerilor sale religioase. Curtea a constatat că statul a încălcat dreptul reclamantului prevăzut la art. 14 coroborat cu art. 9, întrucât ar fi trebuit să facă distincție între persoanele condamnate pentru infracțiuni săvârșite exclusiv din cauza convingerilor lor religioase și persoanele condamnate pentru alte infracțiuni. În cauza *Abdu împotriva Bulgariei*, 2014, Curtea a reiterat că, atunci când sunt anchetate incidente violente cauzate de persoane suspectate de atitudini rasiste, examinarea cazurilor de violență și brutalitate care au o motivație rasială de pe o poziție de egalitate cu acele cauze care nu au conotații rasiste ar însemna să fie ignorată natura specifică a unor acte cu efecte deosebit de distructive pentru drepturile fundamentale. A nu face diferența între modurile de abordare a unor situații fundamentale diferite poate constitui un tratament nejustificat, care contravine art. 14 din Convenție (pct. 44). În cauza *Horváth și Kiss împotriva Ungariei*, 2013, referitoare la plasarea sistematică a copiilor romi în școli speciale în Ungaria, Curtea a concluzionat că, în contextul dreptului la instruire al membrilor grupurilor care, în trecut, au suferit din cauza unei discriminări în materie de educație, ale cărei efecte persistă, deficiențele structurale impuneau punerea în aplicare a unor măsuri pozitive menite, printre altele, să îi ajute pe reclamânți să facă față oricăror dificultăți pe care le-ar fi putut întâmpina în respectarea programei școlare. Prin urmare, au fost necesare măsuri suplimentare pentru a aborda aceste probleme, cum ar fi implicarea activă și structurată a serviciilor sociale competente (pct. 104). În cauza *Çam împotriva Turciei*, 2016, un conservator a refuzat să înscrie o studentă din cauza faptului că era nevăzătoare. Curtea a constatat o încălcare a art. 14, coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1, menționând că discriminarea pe criterii de dizabilitate includea și refuzul de a asigura adaptări rezonabile (de exemplu, adaptarea metodelor de predare pentru a le face accesibile studenților nevăzători).

D. Alte forme de discriminare

44. Curtea a examinat, de asemenea, situațiile în care discriminarea s-a bazat pe mai multe motive, fie independente, fie interdependente.

45. Atât art. 14 din Convenție, cât și art. 1 din Protocolul nr. 12 interzic discriminarea bazată pe un număr mare de motive, făcând posibilă, teoretic, formularea unei cereri întemeiate pe mai multe motive. În plus, având în vedere că lista motivelor de discriminare, prevăzută la art. 14, nu este exhaustivă, Curtea poate să o extindă și să includă motive care nu sunt menționate în mod expres în aceasta.

46. De exemplu, în cauza *N.B. împotriva Slovaciei*, 2012, referitoare la sterilizarea forțată a unei femei romă într-un spital public, reclamanta s-a plâns în mod expres că a fost discriminată din mai multe motive (rasă/origine etnică și sex). Curtea a statuat că practica sterilizării femeilor fără consimțământul lor prealabil în cunoștință de cauză afectează persoanele vulnerabile din diferite grupuri etnice (pct. 96). Curtea a constatat încălcări ale art. 3 și art. 8 din Convenție, dar a considerat că nu era necesară examinarea separată a capătului de cerere întemeiat pe art. 14.

47. În cauza *B.S. împotriva Spaniei*, 2012, o femeie de origine nigeriană care lucra în industria sexului și locuia legal în Spania, a susținut că poliția spaniolă a supus-o unor abuzuri fizice și verbale din cauza rasei, sexului și profesiei acesteia. Curtea a considerat că deciziile adoptate de instanțele naționale nu au ținut seama de vulnerabilitatea deosebită a reclamantei, inerentă calității sale de femeie africană care lucra ca prostituată (pct. 62), și a constatat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 3.

48. Un alt exemplu este cauza *S.A.S. împotriva Franței* (MC), 2014, privind interzicerea acoperirii complete a feței în locuri publice. Curtea a recunoscut că interdicția în cauză avea efecte negative specifice asupra situației femeilor musulmane care, din motive religioase, doreau să poarte vălul islamic integral în public, dar a considerat că această măsură avea o justificare obiectivă și rezonabilă (pct. 161). În consecință, a constatat neîncălcarea art. 14 coroborat cu art. 9. În cauza *Yocheva și Ganeva împotriva Bulgariei*, 2021, Curtea a considerat că o reclamantă (mamă singură) a fost discriminată atât pe baza sexului, cât și a statutului familial, atunci când autoritățile i-au refuzat o alocație familială (acordată în mod normal în cazul în care tatăl a decedat), în condițiile în care copiii ei nu fuseseră recunoscuți de tatăl lor.

49. Cauza *Carvalho Pinto de Sousa Morais împotriva Portugaliei* (2017) privea o decizie de reducere a cuantumului despăgubirii acordate inițial, cu titlu de prejudiciu moral, unei femei care a fost victima unei neglijențe medicale în urma căreia aceasta nu mai putea întreține relații sexuale. Pentru a justifica această reducere, Curtea Administrativă Supremă s-a bazat pe faptul că, la momentul intervenției chirurgicale, reclamanta avea deja 50 ani și doi copii. A considerat că, la această vârstă, sexualitatea nu este la fel de importantă ca în tinerețe și că importanța acesteia scade odată cu înaintarea în vârstă. De asemenea, a statuat că, având în vedere vârsta copiilor săi, probabil că reclamanta trebuia să aibă grijă doar de soțul ei. De asemenea, Curtea de la Strasbourg a constatat că, în cadrul a două proceduri anterioare, care aveau ca obiect acuzații de malpraxis medical, formulate de doi pacienți de sex masculin (în vârstă de 55 și, respectiv, 59 de ani), instanța națională a considerat că faptul că bărbații respectivi nu mai puteau întreține relații sexuale normale le afectase stima de sine și constituie „o lovitură cumplită” și o „traumă psihică severă”, fără să considere că vârsta reclamantilor avea vreo relevanță. Astfel cum a subliniat Curtea, problema în discuție aici nu este cea a considerentelor legate de vârstă sau sex ca atare, ci mai degrabă prezumția că sexualitatea nu este la fel de importantă pentru o femeie în vârstă de cincizeci de ani și mamă a doi copii ca pentru o persoană mai tânără. Această prezumție reflectă ideea tradițională potrivit căreia sexualitatea feminină este în principal legată de scopul procreării și, prin urmare, nu ține seama de importanța fizică și psihologică a acesteia pentru împlinirea femeilor ca persoane. Pe lângă faptul că, într-un fel, are conotații moralizatoare, nici nu a luat în considerare alte aspecte ale sexualității femeii, în cazul specific al reclamantei. Cu alte cuvinte, Curtea Administrativă Supremă a formulat o presupunere generală, fără a încerca să verifice

validitatea acesteia în cazul specific al reclamantei (pct. 52). Constatând o încălcare a art. 14, coroborat cu art. 8, Curtea a concluzionat că vârsta și sexul reclamantei par să fi fost factori decisivi în luarea deciziei finale, conducând la diferența de tratament întemeiată pe aceste motive.

III. Criteriile de discriminare

50. Nu toate diferențele de tratament – sau nu toate situațiile în care nu se aplică un tratament diferit persoanelor aflate în situații semnificativ diferite – constituie discriminare, ci numai cele care nu au „o justificare obiectivă și rezonabilă” [*Molla Sali împotriva Greciei* (MC), 2018, pct. 135; *Fabris împotriva Franței* (MC), 2013, pct. 56; *D.H. și alții împotriva Republicii Ceha* (MC), 2007, pct. 175; *Hoogendijk împotriva Țărilor de Jos* (dec.), 2005].

51. Atunci când se pronunță asupra cauzelor legate de discriminare, Curtea va aplica următoarele criterii:

1. A existat o diferență în ceea ce privește tratamentul aplicat unor persoane aflate în situații similare sau comparabile – sau persoane aflate în situații semnificativ diferite nu au fost tratate diferit?
2. În cazul unui răspuns afirmativ, este această diferență – sau absența unui tratament diferențiat – justificată în mod obiectiv? În special,
 - a. urmărește aceasta un scop legitim?
 - b. există un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit?

A. Diferența de tratament

52. Atunci când introduce o plângere în temeiul art. 14, reclamantul trebuie să demonstreze, în primul rând, că a fost tratat diferit față de altă persoană sau alt grup de persoane aflate într-o situație comparabilă sau a fost tratată la fel ca un grup de persoane aflate într-o situație semnificativ diferită. Cealaltă persoană sau celălalt grup de persoane cu care este comparat reclamantul se numește „elementul de comparație”.

53. În cauza *Carson și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2010, tratamentul diferențiat consta în faptul că, în temeiul legislației britanice care reglementa dreptul la indexarea pensiilor de stat, pensiile erau indexate numai în cazul în care beneficiarul avea reședința obișnuită în Regatul Unit sau într-o țară care încheiase un acord de reciprocitate cu Regatul Unit privind majorarea pensiilor. Pensionarii care locuiau în altă țară au continuat să primească pensia de stat de bază, însă aceasta a fost înghețată la nivelul de la data plecării acestora din Regatul Unit. În cauza *Varnas împotriva Lituaniei*, 2013, unui deținut aflat în arest preventiv i-a fost refuzat dreptul la vizite intime de la soția sa, în timp ce persoanelor aflate în executarea unei pedepse privative de libertate li s-au permis astfel de vizite. În cauza *Cusan și Fazzo împotriva Italiei*, 2014, diferența de tratament consta în faptul că legislația italiană le permitea cuplurilor căsătorite să dea copilului lor legitim numai numele de familie al soțului, dar nu și pe cel al soției. În cauza *Fabris împotriva Franței* (MC), 2013, în scopul succesiunii, copiii născuți în afara căsătoriei puteau pretinde o cotă-parte din averea părintelui decedat egală cu doar jumătate din cota-parte a unui copil legitim.

54. Uneori, este posibil ca părțile unei cauze să aibă opinii diferite cu privire la existența unei diferențe de tratament. De exemplu, în cauza *E.B. împotriva Franței* (MC), 2008, Guvernul a susținut că motivul pentru care nu a permis unei femei homosexuale să adopte un copil nu a fost orientarea ei sexuală, ci faptul că respectivului copil i-ar lipsi o figură paternă. Cu toate acestea, Curtea a constatat că dreptul intern le permitea, în principiu, femeilor singure să adopte un copil și că autoritățile naționale și-au întemeiat refuzul pe „stilul de viață” al reclamantei (pct. 88). În cauza *Karlheinz Schmidt împotriva Germaniei*, 1994, reclamantul s-a plâns că, în regiunea în care trăia, bărbații și femeile erau tratați în mod diferit, întrucât numai cei dintâi erau obligați să efectueze serviciul într-o brigadă de pompieri și, în cazul unui refuz, să plătească o contribuție financiară. Cu toate acestea, Curtea a constatat că, în această cauză, era decisiv faptul că obligația de a efectua un astfel de serviciu era doar teoretică,

deoarece, în practică, nimeni nu era obligat să efectueze serviciul într-o brigadă de pompieri. Astfel, diferența reală de tratament consta în impunerea unei sarcini financiare exclusiv bărbaților, și nu a obligației de a efectua serviciul într-o brigadă de pompieri (pct. 28). În cauza *Hoffmann împotriva Austriei*, 1993, Curtea a admis că decizia instanțelor austriece de a încredința copilul soțului reclamantei fusese luată în mare parte pe baza convingerilor religioase ale acesteia.

55. Pentru a exista o problemă în temeiul art. 14, trebuie să existe o diferență de tratament între „persoane aflate în situații similare sau comparabile” [*Molla Sali împotriva Greciei* (MC), 2018, pct. 133; *Fábián împotriva Ungariei* (MC), 2017, pct. 113; *Khamtokhu și Aksenchik împotriva Rusiei* (MC), 2017, pct. 64; *X și alții împotriva Austriei* (MC), 2013, pct. 98; *Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), 2012, pct. 125; *Marckx împotriva Belgiei*, 1979, pct. 32; *Burden împotriva Regatului Unit* (MC), 2008, pct. 60; *D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2007, pct. 175; *Zarb Adami împotriva Maltei*, 2006, pct. 71; *Kafkaris împotriva Ciprului* (MC), 2008, pct. 160]. Cu alte cuvinte, cerința de a demonstra existența unei situații similare nu impune ca grupurile comparate să fie identice. Un reclamant trebuie să demonstreze că, având în vedere natura specială a plângerii sale, se afla într-o situație comparabilă cu a altor persoane tratate diferit [*Fábián împotriva Ungariei* (MC), 2017, pct. 113; *Clift împotriva Regatului Unit*, 2010, pct. 66]. Elementele care caracterizează situații diferite și determină comparabilitatea acestora trebuie să fie apreciate în lumina obiectului și scopului măsurii care operează distincția în cauză [*Fábián împotriva Ungariei* (MC), 2017, pct. 121]. Cu alte cuvinte, analiza aspectului dacă două persoane sau grupuri se află sau nu într-o situație comparabilă, în scopul examinării existenței unui tratament diferențiat și a unei discriminări, este atât specifică, cât și contextuală.

56. Curtea a constatat, de exemplu, că persoanele aflate în arest preventiv se aflau într-o situație comparabilă cu cea a persoanelor aflate în executarea unei pedepse privative de libertate în ceea ce privește vizitele intime (*Varnas împotriva Lituaniei*, 2013) și vizitele de lungă durată (*Chaldayev împotriva Rusiei*, 2019), și că bărbații și femeile se aflau într-o situație comparabilă în ceea ce privește concediul pentru creșterea copilului [*Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), 2012], politica de stabilire a pedepselor cu închisoarea [*Khamtokhu și Aksenchik împotriva Rusiei* (MC), 2017] și amânarea executării pedepselor cu închisoarea (*Alexandru Enache împotriva României*, 2017).

57. În cauza *Yocheva și Ganeva împotriva Bulgariei*, 2021, Curtea a considerat că reclamanta, căreia i s-a refuzat o alocație lunară acordată familiilor în care copiii aveau un singur părinte în viață, deoarece copiii ei nu fuseseră recunoscuți de tatăl lor, se afla într-o situație similară relevantă atât cu tații copiilor ale căror mame muriseră, cât și cu văduvele ai căror copii se născuseră din căsătorie și cu mamele singure ai căror copii fuseseră recunoscuți de tați înainte de a muri. Diferența de tratament în cazul reclamantelor, care emana din însăși legea aplicabilă, se baza pe o înțelegere foarte tradițională, învechită și stereotipică a unei familii, ca având în mod necesar doi părinți legali.

58. În același timp, Curtea a hotărât că:

- pensionarii care locuiau într-o țară nu se aflau într-o situație comparabilă cu a celor care locuiau în străinătate în ceea ce privește indexarea pensiilor [*Carson și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2010];
- surorile care locuiau împreună nu se aflau într-o situație comparabilă cu a soților sau a partenerilor civili în ceea ce privește taxa de succesiune [*Burden împotriva Regatului Unit* (MC), 2008];
- pensionarii care lucraseră în serviciul public nu se aflau într-o situație comparabilă cu a celor care lucraseră în sectorul privat în ceea ce privește dreptul lor la pensie [*Fábián împotriva Ungariei* (MC), 2017] sau a celor care aparțin unor categorii diferite de pensionari care au lucrat în sectorul public [*Gellértheygi și alții împotriva Ungariei* (dec.), 2018];
- contribuabilii care nu au contestat o contribuție socială înainte ca aceasta să fie declarată neconstituțională nu se aflau într-o situație comparabilă cu a celor care au luat această

inițiativă curajoasă în ceea ce privește rambursarea retroactivă a respectivei contribuții sociale [*Frantzskakis și alții împotriva Greciei* (dec.), 2019] și

- grădinițele publice și private nu se aflau într-o situație comparabilă în ceea ce privește plata subvențiilor [*Špoljar și Dječji vrtić Pčelice împotriva Croației* (dec.), 2020, pct. 40-44].

58. Diferența de tratament – sau neaplicarea unui tratament diferit – poate lua oricare dintre formele de discriminare descrise mai sus, cum ar fi discriminarea directă sau indirectă și discriminarea prin asociere, de exemplu. Este important de subliniat că, în cazurile de discriminare prin asociere, elementul de comparație este comparat cu o altă persoană decât reclamantul (*Guberina împotriva Croației*, 2016, pct. 78; *Škorjanec împotriva Croației*, 2017, pct. 55; *Weller împotriva Ungariei*, 2009, pct. 37).

60. De exemplu, în cauza *Molla Sali împotriva Greciei* (MC), 2018, Curtea a examinat situația unei femei musulmane căsătorite, beneficiară a testamentului soțului ei musulman. Cu toate acestea, Curtea nu a comparat situația reclamantei cu cea a unei femei nemusulmane căsătorite, beneficiară a testamentului unui soț musulman. În schimb, a examinat diferența de tratament suferită de reclamantă, în calitate de beneficiară a unui testament întocmit în conformitate cu Codul civil, de către un testator de religie musulmană, în comparație cu beneficiara unui testament întocmit în conformitate cu Codul civil de către un testator nemusulman (pct. 134).

1. În cele din urmă, sursa diferenței de tratament poate fi sistemul juridic intern (*Ēcis împotriva Letoniei*, 2019), precum și vocabularul folosit de o instanță națională pentru a-și motiva decizia (*Carvalho Pinto de Sousa Morais împotriva Portugaliei*, 2017) sau chiar o acțiune de natură pur privată (*Identoba și alții împotriva Georgiei*, 2015).

B. Lipsa unei justificări obiective și rezonabile

2. Autoritățile naționale competente se confruntă frecvent cu situații a căror diversitate impune soluții juridice diferite. În plus, unele inegalități de drept urmăresc exclusiv corectarea anumitor inegalități de fapt (*Cauza lingvistică belgiană*, 1968, pct. 10 din partea „În drept”).

59. Astfel, art. 14 nu interzice diferențele de tratament care se bazează pe o evaluare obiectivă a unor împrejurări de fapt fundamentale diferite și care, fiind întemeiate pe interesul public, mențin un echilibru just între protecția intereselor comunității și respectarea drepturilor și libertăților garantate de Convenție [*G.M.B. și K.M. împotriva Elveției* (dec.), 2001; *Zarb Adami împotriva Maltei*, 2006, pct. 73].

60. Potrivit Curții, o diferență de tratament este discriminatorie „dacă nu are nicio justificare obiectivă și rezonabilă”, adică dacă nu urmărește „un scop legitim” sau dacă nu există un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit [*Molla Sali împotriva Greciei* (MC), 2018, pct. 135; *Fábián împotriva Ungariei* (MC), 2017, pct. 113; *Abdulaziz, Cabales și Balkandali împotriva Regatului Unit*, 1985, pct. 72; *Cauza lingvistică belgiană*, 1968, pct. 10 din partea „În drept”]. Prin urmare, Curtea va efectua așa-numitul „control al proporționalității”, care are două etape. În primul rând, va examina existența unui scop legitim (secțiunea 1 de mai jos) și, în al doilea rând, va controla proporționalitatea *stricto sensu* a diferenței de tratament (secțiunea 2 de mai jos).

1. Scop legitim

61. Pentru ca o diferență de tratament să fie justificată, statele trebuie, în primul rând, să întemeieze măsura în cauză pe un „scop legitim” [*Molla Sali împotriva Greciei* (MC), 2018, pct. 135; *Fabris împotriva Franței* (MC), 2013, pct. 56]. În plus, acestea trebuie să demonstreze că există o „legătură” între scopul legitim urmărit și diferența de tratament de care se plânge reclamantul. De exemplu, Curtea a constatat că nu exista nicio legătură între scopul de a păstra unitatea familiei și purtarea unui nume de familie comun, bazat pe patronimul soțului, și a concluzionat că obligația impusă femeilor

căsătorite de a purta numele de familie al soțului lor nu era justificată (*Ünal Tekeli împotriva Turciei*, 2004, pct. 66).

62. Curtea a identificat o serie de scopuri care pot fi considerate admisibile pentru aplicarea art. 14, cum ar fi:

- punerea efectivă în aplicare a politicii de realizare a unității lingvistice (*Cauza lingvistică belgiană*, 1968);
- certitudinea juridică a procedurilor succesoriale încheiate [*Fabris împotriva Franței* (MC), 2013];
- restabilirea păcii [*Sejdić și Finci împotriva Bosniei și Herțegovinei* (MC), 2009, pct. 45];
- protecția securității naționale [*Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), 2012, pct. 137];
- furnizarea unor servicii publice care asigură pe deplin promovarea egalității de șanse și pentru prestarea cărora angajații au obligația să acționeze într-un mod care să nu îi discrimineze pe ceilalți (*Eweida și alții împotriva Regatului Unit*, 2013, pct. 105);
- menținerea stabilității economice și restructurarea datoriei în contextul unei grave crize politice, economice și sociale (*Mamatas și alții împotriva Greciei*, 2016, pct. 103);
- facilitarea reabilitării infractorilor minori [*Khamtokhu și Aksenchik împotriva Rusiei* (MC), 2017, pct. 80]; sau
- protecția femeilor împotriva violenței bazate pe gen, a abuzurilor și a hărțuirii sexuale în mediul penitenciar [*Khamtokhu și Aksenchik împotriva Rusiei* (MC), 2017, pct. 82].

63. Unele scopuri invocate de guverne nu au fost considerate legitime de către Curte. De exemplu, s-a constatat că nu exista niciun scop legitim în ceea ce privește o măsură ce rezerva dreptul de scutire de la plata taxei către biserică exclusiv persoanelor înregistrate în mod oficial ca rezidente în statul pârât, pe motiv că, în cazul persoanelor nerezidente, argumentele invocate în favoarea reducerii nu puteau să aibă aceeași greutate ca în privința persoanelor rezidente și că procedura ar fi mai complicată dacă reducerea s-ar aplica nerezidenților (*Darby împotriva Suediei*, 1990, pct. 33). De asemenea, referirile la tradiții, presupuneri generale sau atitudini sociale predominante într-o anumită țară au fost considerate insuficiente pentru justificarea unei diferențe de tratament pe criterii de sex [*Ünal Tekeli împotriva Turciei*, 2004, pct. 63; *Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), 2012, pct. 127].

64. Scopul sprijinirii și încurajării familiei tradiționale are un statut special. Într-adevăr, deși, în jurisprudența sa anterioară, Curtea a considerat acest scop ca fiind în sine legitim sau chiar demn de laudă (*Marckx împotriva Belgiei*, 1979, pct. 40) și, în principiu, un motiv important și legitim care ar putea justifica o diferență de tratament (*Karner împotriva Austriei*, 2003, pct. 40), această abordare s-a schimbat într-o oarecare măsură în cauzele mai recente, în care Convenția a fost interpretată în lumina condițiilor de viață actuale. În consecință, Curtea a considerat că scopul protejării familiei tradiționale este „mai degrabă abstract” [*X și alții împotriva Austriei* (MC), 2013, pct. 139] și că este legitim doar în anumite circumstanțe [*Taddeucci și McCall împotriva Italiei*, 2016, pct. 93]. De exemplu, în cauza *Bayev și alții împotriva Rusiei*, 2017, Curtea a apreciat că nu există niciun motiv pentru a considera că menținerea valorilor familiei ca fundament al societății este incompatibilă cu recunoașterea acceptării homosexualității de către societate, în special având în vedere tendința generală tot mai mare de a include relațiile cuplurilor formate din persoanele de același sex în sfera noțiunii de „viață de familie” (pct. 67).

65. În sfârșit, scopurile menționate de guverne pentru a justifica diferențele de tratament pot fi considerate legitime numai în cazul instituirii anumitor garanții și este de competența Curții să examineze dacă aceste garanții există în fiecare etapă a punerii în aplicare a măsurilor în cauză și dacă acestea sunt efective. De exemplu, plasarea temporară a copiilor într-o clasă separată, pe motiv că aceștia nu cunosc suficient de bine limba de predare din școală nu contravine în sine, în mod automat, art. 14 din Convenție. Într-adevăr, în anumite circumstanțe, o astfel de plasare poate urmări scopul legitim de adaptare a sistemului de învățământ la nevoile specifice ale copiilor. Cu toate acestea,

atunci când o astfel de măsură afectează în mod disproporționat, sau chiar exclusiv, membrii unui anumit grup etnic, atunci este necesară instituirea unor garanții adecvate [*Oršuš și alții împotriva Croației* (MC), 2010, pct. 157].

2. Proportionalitatea

66. După stabilirea existenței unui scop legitim, Curtea consideră că diferența de tratament trebuie să asigure un echilibru just între protecția intereselor comunității și respectarea drepturilor și libertăților individului (*Cauza lingvistică belgiană*, 1968, pct. 10 din partea „În drept”). Astfel, Curtea impune existența unui raport rezonabil de proportionalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit [*Molla Sali împotriva Greciei* (MC), 2018, pct. 135; *Fabris împotriva Franței* (MC), 2013, pct. 56; *Mazurek împotriva Franței*, 2000, pct. 46 și 48; *Larkos împotriva Ciprului* (MC), 1999, pct. 29].

67. Întrucât rolul Curții nu este de a substitui propria apreciere celei a autorităților naționale competente în ceea ce privește problema stabilirii dacă – și în ce măsură – diferențele existente în situații similare în alte privințe justifică o diferență de tratament, statele beneficiază de o anumită marjă de apreciere. Întinderea acestei marje variază în funcție de circumstanțe, de obiectul și de contextul cauzei [*Molla Sali împotriva Greciei* (MC), 2018, pct. 136; *Stummer împotriva Austriei* (MC), 2011, pct. 88; *Burden împotriva Regatului Unit* (MC), 2008, pct. 60; *Carson și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2010, pct. 61].

68. Pe de o parte, Curtea a indicat unele domenii în care marja de apreciere a statului rămâne destul de largă. De exemplu, Curtea a hotărât că, datorită cunoașterii directe a societății lor și a nevoilor acestora, autoritățile naționale sunt, în principiu, mai în măsură decât instanța internațională să aprecieze ce anume este în interesul public din motive sociale sau economice, iar Curtea respectă, în general, alegerile legiuitorului în materie de politici, cu excepția cazului în care acestea sunt în mod vădit lipsite de un temei rezonabil [*Belli și Arquier-Martinez împotriva Elveției*, 2018, pct. 94; *Mamatas și alții împotriva Greciei*, 2016, pct. 88-89; *Stummer împotriva Austriei* (MC), 2011, pct. 89; *Andrejeva împotriva Letoniei* (MC), 2009, pct. 83; *Burden împotriva Regatului Unit* (MC), 2008, pct. 60; *Stec și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2006, pct. 52; *Carson și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2010, pct. 61]. Același lucru este valabil și în cazul chestiunilor legate de măsurile generale de strategie socială (*Belgian linguistic case*, 1968, pct. 10 din partea „În drept”) și legate de dreptul de proprietate [*Chabauty împotriva Franței* (MC), 2012, pct. 50].

69. Pe de altă parte, Curtea a identificat, de asemenea, anumite motive de discriminare în cazul cărora marja de apreciere este redusă. Într-adevăr, Curtea a hotărât în repetate rânduri că nicio diferență de tratament, bazată exclusiv sau într-o măsură decisivă pe originea etnică a unei persoane nu poate fi justificată în mod obiectiv, într-o societate democratică modernă, bazată pe principiile pluralismului și respectării diferitelor culturi [*D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2007, pct. 176; *Sejdić și Finci împotriva Bosniei și Herțegovinei* (MC), 2009, pct. 43-44]. În mod similar, diferențele de tratament bazate pe gen sau pe orientarea sexuală pot fi justificate numai de motive foarte întemeiate [*Abdulaziz, Cabales și Balkandali împotriva Regatului Unit*, 1985, pct. 78; *Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), 2012, pct. 127; *Schalk și Kopf împotriva Austriei*, 2010, pct. 97].

70. Ca și în cazul celorlalte dispoziții ale Convenției, unul dintre criteriile utilizate de Curte pentru a defini marja de apreciere a statului în cauzele care privesc discriminarea este existența și amplexarea unui consens, în rândul statelor contractante, cu privire la chestiunea în cauză. Întrucât Convenția este, în primul rând, un sistem de protecție a drepturilor omului, Curtea trebuie să țină seama de evoluția condițiilor din statele contractante și să reacționeze la orice consens emergent cu privire la standardele care trebuie atinse [*Weller împotriva Ungariei*, 2009, pct. 28; *Stec și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2006, pct. 63-64; *Ünal Tekeli împotriva Turciei*, 2004, pct. 54; *Stafford împotriva Regatului Unit* (MC), 2002, pct. 68; *Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), 2012, pct. 126].

IV. Sarcina probei

A. Principiul *affirmanti incumbit probatio*

71. Atunci când examinează cauzele cu care a fost sesizată din perspectiva probelor, Curtea aplică, de obicei, principiul *affirmanti incumbit probatio*, potrivit căruia reclamantului îi revine obligația de a-și dovedi susținerea.

72. Curtea aplică standardul probei „dincolo de orice îndoială rezonabilă”, standardul aplicabil în mod normal tuturor drepturilor prevăzute de Convenție. În cadrul procedurii în fața Curții, nu există bariere procedurale în calea admisibilității probelor sau formule prestabilite pentru aprecierea acestora. Curtea adoptă concluziile care, în opinia sa, sunt susținute de evaluarea independentă a tuturor probelor, inclusiv deducțiile care pot decurge din fapte și din argumentele părților. Conform jurisprudenței consacrate a Curții, probele pot rezulta din coexistența unor deducții suficient de puternice, clare și concordante sau a unor prezumții de fapt similare irefragabile. Mai mult, gradul de convingere necesar pentru a ajunge la o anumită concluzie și, în acest context, repartizarea sarcinii probei sunt legate inherent de specificitatea faptelor, de natura acuzației formulate și de dreptul prevăzut de Convenție care a fost invocat. Curtea acordă atenție, de asemenea, gravității aferente unei hotărâri de constatare a încălcării unor drepturi fundamentale de către un stat contractant [*Nachova și alții împotriva Bulgariei* (MC), 2005, pct. 147; *Timishev împotriva Rusiei*, 2005, pct. 39; *D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2007, pct. 178].

73. În cauza *Timishev împotriva Rusiei*, 2005, reclamantul a susținut că a fost împiedicat să treacă printr-un punct de control dintr-o anumită regiune din cauza originii sale etnice cecene. Curtea a constatat că alegația reclamantului era coroborată cu documente oficiale în care era menționată existența unei politici de restricționare a circulației etnicilor ceceni. S-a constatat că explicația statului era neconvingătoare, având în vedere neconcordanțele din afirmația potrivit căreia victima a plecat de bună voie, după ce i s-a refuzat acordarea priorității la rând. În consecință, Curtea a admis că reclamantul a fost discriminat din cauza etniei sale.

74. Curtea a stabilit că, odată ce reclamantul a demonstrat existența unei diferențe de tratament, Guvernul are obligația să demonstreze că aceasta a fost justificată (*Timishev împotriva Rusiei*, 2005, pct. 57).

B. Excepție: inversarea sarcinii probei

75. De asemenea, Curtea a admis că procedura prevăzută de Convenție nu se pretează în toate cazurile unei aplicări stricte a principiului *affirmanti incumbit probatio*. De exemplu, atunci când evenimentele în cauză sunt cunoscute, integral sau într-o mare măsură, exclusiv de către autorități, se poate considera că sarcina probei revine autorităților, care trebuie să ofere o explicație satisfăcătoare și convingătoare [*Salman împotriva Turciei* (MC), 2000, pct. 100; *Angelova împotriva Bulgariei*, pct. 111; *Makuchyan și Minasyan împotriva Azerbaidjanului și Ungariei*, 2020]. Curtea a transferat sarcina probei și în alte cauze în care, în practică, ar fi extrem de dificil pentru reclamant să dovedească existența unei discriminări (*Cînța împotriva României*, 2020).

76. În cauzele privind discriminarea, Curtea nu a exclus posibilitatea ca, în anumite cazuri în care este denunțată o discriminare, guvernul pârât să fie obligat să infirme o acuzație întemeiată de discriminare și ca – în cazul în care nu face acest lucru – să poată constata o încălcare a art. 14 din Convenție pentru acest motiv. Cu toate acestea, în cazul în care se susține că un act de violență a fost motivat de prejudecăți rasiale, o astfel de abordare ar echivala cu a impune guvernului pârât să demonstreze că persoana în cauză nu a avut o anumită atitudine subiectivă [*Nachova și alții împotriva Bulgariei* (MC), 2005, pct. 157; *Bekos și Koutropoulos împotriva Greciei*, 2005, pct. 65]. Prin urmare, pretinsa neefectuare de către autoritățile interne a unei anchete efective cu privire la presupusul motiv rasist

al unui act de violență nu ar trebui, în sine, să transfere sarcina probei guvernului în ceea ce privește pretinsa încălcare a art. 14 din Convenție, coroborat art. 2 sau art. 3 sub aspect material (ibid.).

77. Cauza *Nachova și alții împotriva Bulgariei* (MC) (2005) avea ca obiect decesul a doi fugari romi, care au fost uciși prin împușcare de către poliția militară, în timpul unei tentative de arestare. În cele din urmă, Curtea a concluzionat că nu s-a stabilit că atitudinile rasiste au jucat un rol în decesul fugarilor (a se vedea și *Adam împotriva Slovaciei*, 2016). Cu toate acestea, în ceea ce privește încălcarea art.14 coroborat cu art. 2 sub aspect procedural, Curtea a concluzionat că autoritățile nu și-au îndeplinit obligația de a lua toate măsurile posibile pentru a cerceta dacă exista sau nu posibilitatea ca discriminarea să fi jucat un rol în producerea evenimentelor în cauză.

78. În cauza *Makuchyan și Minasyan împotriva Azerbaidjanului și Ungariei*, 2020, având în vedere caracteristicile speciale ale cauzei – promovarea criminalului, acordarea mai multor beneficii fără niciun temei legal, glorificarea acestuia de către o serie de înalți funcționari azeri, ca și cum ar fi fost un erou, precum și crearea unei pagini speciale pe site-ul web al președintelui – în opinia Curții, reclamantii au prezentat deducții suficient de puternice, clare și concordante pentru a constitui probe *-prima facie-* care arătau că măsurile imputate au fost motivate de originea etnică a victimelor. Având în vedere dificultatea reclamanților de a dovedi existența unor astfel de prejudecăți dincolo de orice îndoială rezonabilă, în circumstanțele particulare ale cauzei, Curtea a inversat sarcina probei, astfel încât Azerbaidjanul a fost obligat să infirme acuzația credibilă de discriminare, ceea ce nu a reușit să facă.

79. Pentru a respinge prezumția de discriminare, statul poate dovedi că reclamantul nu se află într-o situație similară sau comparabilă cu persoana cu care este comparat acesta, că diferența de tratament nu se bazează pe un criteriu protejat, ci pe alte diferențe obiective, sau că respectiva diferență de tratament este justificată [*Khamtokhu și Aksenchik împotriva Rusiei* (MC), 2017, pct. 65; *Chassagnou și alții împotriva Franței* (MC), 1999, pct. 91-92; *Timishev împotriva Rusiei*, 2005, pct. 57; *Biao împotriva Danemarcei* (MC), 2016, pct. 114; *D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2007, pct. 177].

80. În cazul unei pretinse discriminări indirecte, reclamantii pot întâmpina dificultăți în ceea ce privește dovedirea existenței unui tratament discriminatoriu. În astfel de cazuri, datele statistice pot juca un rol important, ajutând reclamantul să stabilească o prezumție de discriminare. În cazul în care un reclamant este în măsură să demonstreze, pe baza unor statistici oficiale incontestabile, existența unui indiciu *prima facie* potrivit căruia o anumită normă – deși este formulată într-un mod neutru – afectează, de fapt, un procent mult mai mare dintr-un grup în comparație cu un alt grup, guvernul pârât este obligat să demonstreze că acest lucru este rezultatul unor factori obiectivi, care nu au legătură cu nicio discriminare [*Hoogendijk împotriva Țărilor de Jos* (dec.), 2005; *D.H. și alții împotriva Republicii Cehe*, 2007, pct. 180; *Di Trizio împotriva Elveției*, 2016, pct. 86]. De exemplu, în cauza *Talpis împotriva Italiei*, 2017, Curtea a considerat că reclamanta a demonstrat existența unei discriminări *prima facie*, pe baza concluziilor mai multor organisme, care demonstrau amploarea discriminării femeilor în ceea ce privește violența în familie (pct. 145).

81. Statisticile care, în urma examinării critice de către Curte, par fiabile și semnificative sunt suficiente pentru a constitui probe *prima facie*, pe care trebuie să le prezinte reclamantul. Aceasta nu înseamnă însă că probele bazate pe statistici sunt indispensabile pentru a dovedi existența unei discriminări indirecte [*D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2007, pct. 188].

82. De exemplu, în cauza *Opuz împotriva Turciei*, 2009, Curții nu i-au fost prezentate statistici care să arate că victimele violenței în familie erau predominant femei, aceasta constatând, de altfel, că Amnesty International a declarat că nu existau date fiabile în acest sens. Totuși, Curtea s-a declarat dispusă să accepte evaluarea Amnesty International, un ONG internațional de renume, și a Comitetului ONU pentru eliminarea discriminării față de femei, potrivit căreia violența împotriva femeilor constituia o problemă serioasă în Turcia.

83. În alte cauze, practicile sau convingerile altor persoane aparținând aceleiași categorii protejate pot să constituie probe suficiente. În cauza *Oršuš și alții împotriva Croației* (MC), 2010, plasarea copiilor romi în clase alcătuite doar din elevi romi – din cauza pretensei cunoașteri insuficiente a limbii croate, Curtea a constatat că, spre deosebire de cauza *D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2007, statisticile de sine stătătoare erau insuficiente pentru a da naștere unei prezumții de discriminare. Cu toate acestea, faptul că măsura de plasare a copiilor în clase separate s-a aplicat doar elevilor romi, pe motiv că aveau cunoștințe lingvistice insuficiente, a dat naștere unei prezumții privind existența unui tratament diferențiat.

V. Motive de discriminare

84. Art. 14 nu interzice toate diferențele de tratament, ci numai acele diferențe care se bazează pe o caracteristică sau o „situație” identificabilă, obiectivă sau personală, prin care persoane sau grupuri de persoane se deosebesc unele de altele [*Molla Sali împotriva Greciei* (MC), 2018, pct. 134; *Fábián împotriva Ungariei* (MC), 2017, pct. 113; *Kiyutin împotriva Rusiei*, 2011, pct. 56].

85. Art. 14 din Convenție prevede o listă neexhaustivă de criterii protejate împotriva discriminării, astfel cum reiese din expresia „în special” (în engleză „any ground such as”, în franceză „notamment”) și din includerea în listă a sintagmei „orice altă situație” (în engleză „any other status”, în franceză „toute autre situation”) [*Clift împotriva Regatului Unit*, 2010, pct. 55; *Engel și alții împotriva Țărilor de Jos*, 1976, pct. 72; *Carson și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2010, pct. 70]. În plus, Curtea a dezvoltat un volum considerabil de jurisprudență, în care a extins numărul de criterii protejate, interpretând expresia „altă situație” într-un mod extins și în lumina condițiilor de viață actuale.

860. În această privință, Curtea a subliniat că interzicerea discriminării, consacrată la art. 14, este semnificativă numai dacă, în fiecare caz în parte, situația personală a reclamantului este luată în considerare, exact așa cum se prezintă, în raport cu criteriile enumerate în această dispoziție. O abordare contrară, constând în respingerea afirmațiilor victimei pe motiv că aceasta ar fi putut să evite discriminarea prin modificarea unuia dintre factorii în cauză – de exemplu, prin dobândirea unei anumite cetățenii – ar goli de conținut art. 14 [*Andrejeva împotriva Letoniei* (MC), 2009, pct. 91].

A. Discriminarea pe motive de sex

87. În ceea ce privește discriminarea pe motive de sex, Curtea a afirmat în mod repetat că, în prezent, promovarea egalității de gen constituie un obiectiv important în statele membre ale Consiliului Europei [*Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), 2012, pct. 127] și că, în principiu, „trebuie să fie invocate „motive foarte serioase” pentru ca o astfel de diferență de tratament să poată fi considerată compatibilă cu Convenția [*Abdulaziz, Cabales și Balkandali împotriva Regatului Unit*, 1985, pct. 78; *Burghartz împotriva Elveției*, 1994, pct. 27; *Schuler-Zraggen împotriva Elveției*, 1993, pct. 67; *Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), 2012, pct. 127; *J.D. și A. împotriva Regatului Unit*, 2019, pct. 89].

88. Curtea a hotărât că referirile la tradiții, presupuneri generale sau atitudini sociale predominante dintr-o anumită țară nu sunt suficiente pentru justificarea unei diferențe de tratament pe criterii de sex [*Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), 2012, pct. 127]. De exemplu, statelor li se interzice să impună tradiții bazate pe ideea potrivit căreia bărbatul are un rol primordial în familie, iar femeia un rol secundar [*Ünal Tekeli împotriva Turciei*, 2004, pct. 63; *Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), 2012, pct. 127]. Referirea la distribuția tradițională a repartizării rolurilor între sexe în societate nu ar putea justifica, de exemplu, excluderea bărbaților de la dreptul la concediul pentru creșterea copilului. Stereotipurile de gen, cum ar fi ideea potrivit căreia femeile sunt principalele responsabile de îngrijirea copiilor și bărbații sunt principalii susținători financiari ai familiei, nu pot fi considerate în sine drept o justificare suficientă pentru o diferență de tratament, la fel ca și în cazul stereotipurilor similare bazate pe rasă, origine etnică, culoare sau orientare sexuală [*Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), 2012, pct. 143].

89. Curtea a constatat că diferențele de tratament pe motive de sex încalcă art. 14 în diferite domenii, cum ar fi:

- egalitatea în cadrul căsătoriei (*Ünal Tekeli împotriva Turciei*, 2004; *Burghartz împotriva Elveției*, 1994);
- accesul la un loc de muncă (*Emel Boyraz împotriva Turciei*, 2014);

- concediul pentru creșterea copilului și indemnizația pentru creșterea copilului [*Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), 2012; *Gruba și alții împotriva Rusiei**, 2021];
- pensiile de urmaș (*Willis împotriva Regatului Unit*, 2002);
- obligațiile civice (*Zarb Adami împotriva Maltei*, 2006; *Karlheinz Schmidt împotriva Germaniei*, 1994);
- reîntregirea familiei (*Abdulaziz, Cabales și Balkandali împotriva Regatului Unit*, 1985);
- numele de familie ale copiilor (*Cusan și Fazzo împotriva Italiei*, 2014); sau
- violența în familie (*Opuz împotriva Turciei*, 2009; *Volodina împotriva Rusiei*, 2019).

90. În cauza *Carvalho Pinto de Sousa Morais împotriva Portugaliei*, 2017, Curtea a hotărât că problema în cauză era prezumția, formulată de instanțele naționale în cadrul procedurii privind acuzații de neglijență medicală, potrivit căreia, pentru o femeie în vârstă de 50 de ani, mamă a doi copii, sexualitatea nu este la fel de importantă ca pentru o femeie mai tânără. Această prezumție reflectă concepția tradițională potrivit căreia sexualitatea feminină este în principal legată de scopul procreării și, prin urmare, nu ține seama de importanța fizică și psihologică a acesteia pentru împlinirea femeilor ca persoane.

91. În general, în contextul art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1, Curtea a aplicat criteriul privind „lipsa vădită a unui temei rezonabil” numai în circumstanțe în care o pretinsă diferență de tratament a rezultat ca urmare a unei măsuri tranzitorii menite să corecteze o inegalitate istorică [*Stec și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2006, pct. 61-66; *Runkee și White împotriva Regatului Unit*, 2007, pct. 40-41; *British Gurkha Welfare Society și alții împotriva Regatului Unit*, 2016, pct. 81]. Curtea a recunoscut, de exemplu, că diferența de tratament dintre bărbați și femei în cadrul sistemului de pensii de stat era acceptabilă întrucât constituia o măsură pozitivă menită să corecteze inegalitățile de fapt dintre cele două sexe [*Stec și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2006, pct. 61; *Andrie împotriva Republicii Cehe*, 2011, pct. 60]. În aceeași ordine de idei, în cauza *Khamtokhu și Aksenchik împotriva Rusiei* (MC), 2017, referitoare la scutirea infractorilor de sex feminin de la pedeapsa detențiunii pe viață, Curtea a luat act de nevoia de a proteja femeile împotriva violenței bazate pe gen, a abuzurilor și a hărțuirii sexuale în mediul penitenciar, precum și de necesitatea de a proteja femeile însărcinate și mamele (pct. 82). Curtea a constatat, de asemenea, în cauza *Alexandru Enache împotriva României*, 2017, că dispozițiile din legislația națională care permiteau amânarea executării pedepsei cu închisoarea în cazul mamelor – dar nu și în cazul taților – copiilor de vârstă mică, erau justificate întrucât țineau seama de legătura specială care există între o mamă și copilul ei în primul an de viață al copilului (pct. 76).

92. În afara contextului legat de măsurile tranzitorii privind dreptul de proprietate și în cazul în care pretinsa discriminare s-a bazat pe sex, ar fi necesare „motive foarte serioase” pentru a justifica aplicarea măsurii contestate în privința reclamanților. În cauza *J.D. și A. împotriva Regatului Unit*, 2019, în care reclamanta a beneficiat de o locuință socială în temeiul programului de protecție „Sanctuary Scheme”, destinat protejării victimelor unor fapte grave de violență în familie, Curtea a constatat că reducerea ajutorului său pentru locuință contravenea scopului acestui program (de a-i permite reclamantei să rămână în locuința sa pentru propria siguranță) și că nu a fost furnizat niciun motiv serios pentru a justifica faptul că s-a acordat prioritate unui scop legitim în raport cu celălalt.

93. Curtea a soluționat, de asemenea, o serie de cauze referitoare la violența în familie în temeiul art. 2 și/sau art. 3 coroborat cu art. 14. Curtea a considerat în mod explicit că violența în familie constituie o formă de violență bazată pe gen, care, la rândul său, este o formă de discriminare împotriva femeilor (*Opuz împotriva Turciei*, 2009, pct. 184-191; *Halime Kılıç împotriva Turciei*, 2016, pct. 113; *M.G. împotriva Turciei*, 2016, pct. 115; *Tkheldze împotriva Georgiei**, 2021). În această privință, neîndeplinirea de către stat a obligației de a proteja femeile împotriva violenței în familie poate să încalce dreptul acestora la o protecție egală din partea legii, chiar dacă această neîndeplinire nu este deliberată (*Talpis împotriva Italiei*, 2017, pct. 141; *Opuz împotriva Turciei*, 2009, pct. 191; *Eremia împotriva Republicii Moldova*, 2013, pct. 85; *T.M. și C.M. împotriva Republicii Moldova*, 2014, pct. 57).

94. În cauza *Eremia împotriva Republicii Moldova*, 2013, care privea neluarea de către autoritățile naționale a unor măsuri adecvate pentru protejarea reclamantei și a fiicelor sale împotriva violenței în familie, Curtea a constatat că (in)acțiunea autorităților nu a constituit o simplă neîndeplinire a unei obligații sau o întârziere în luarea de măsuri în ceea ce privește actele de violență săvârșite împotriva primei reclamante de către soțul ei, ci o tolerare în mod repetat a acestor acte de violență, reflectând o atitudine discriminatorie față de prima reclamantă ca femeie (pct. 89; a se vedea și *Mudric împotriva Republicii Moldova*, 2013, pct. 63). În cauza *Tkheldze împotriva Georgiei**, 2021, fiica reclamantei a fost abuzată și, în cele din urmă, ucisă de partenerul ei. Pe fondul unor eșecuri sistemice și al discriminării bazate pe gen, Curtea a constatat că autoritățile naționale nu au luat măsuri preventive de protecție și nu au investigat inacțiunea poliției în cazul ei.

95. În cauza *Volodina împotriva Rusiei*, 2019, Curtea a constatat că respectivul cadru legal din Rusia – care nu definea violența în familie, fie ca infracțiune distinctă, fie ca element agravant al altor infracțiuni, și care stabilea un prag minim de gravitate a vătămarilor drept o condiție necesară pentru începerea urmăririi penale de către Parchet – nu respecta cerințele inerente obligației pozitive a statului de a institui și aplica efectiv un sistem care să pedepsească toate formele de violență în familie și care să le ofere victimelor suficiente garanții. O astfel de absență a unei legislații care să definească violența în familie și care să o abordeze la nivel sistemic indica reticența autorităților de a recunoaște gravitatea și amploarea problemei violenței în familie din Rusia, precum și efectul discriminatoriu al acesteia asupra femeilor. Tolerând timp de mulți ani un climat favorabil violenței în familie, autoritățile ruse nu au creat condițiile necesare pentru o egalitate de gen reală, care să le permită femeilor să trăiască fără teama că ar putea suferi rele tratamente sau atacuri asupra integrității lor fizice și să beneficieze de protecție egală din partea legii.

96. În cauza *Jurčić împotriva Croației*, 2021, Curtea a stabilit pentru prima dată că o femeie a fost discriminată pe motivul sarcinii sale. Reclamanta, care se angajase la zece zile după ce fusese supusă unei proceduri de fertilizare in vitro (FIV), a intrat ulterior în concediu medical din cauza unor complicații legate de sarcină. Cererea sa de asigurare a fost reexaminată și respinsă, autoritățile competente concluzionând că angajarea sa a fost fictivă. Întrucât numai femeile pot fi tratate diferit pe motiv de sarcină, Curtea a considerat că o astfel de diferență de tratament constituie o discriminare directă bazată pe sex dacă nu este justificată. Curtea a identificat, de asemenea, o practică internă care viza femeile însărcinate, care erau frecvent supuse unei verificări a autenticității angajării lor atunci când erau angajate în timpul sarcinii, chiar dacă, în conformitate cu dreptul intern, un angajator nu avea dreptul de a refuza să angajeze o femeie însărcinată din cauza stării sale. În soluționarea cauzei reclamantei, autoritățile naționale s-au limitat la a concluziona că, din cauza fertilizării in vitro, reclamanta nu era aptă din punct de vedere medical să se angajeze, ceea ce implică faptul că ar fi trebuit să se abțină de la acest lucru până la confirmarea sarcinii sale. Acest lucru contravenea în mod direct atât dreptului intern, cât și dreptului internațional și echivala cu descurajarea reclamantei de a căuta un loc de muncă din cauza posibilei sale sarcini viitoare. În cele din urmă, Curtea și-a exprimat, de asemenea, îngrijorarea cu privire la conotațiile concluziei autorităților naționale - care implică faptul că femeile nu ar trebui să lucreze sau să caute un loc de muncă în timpul sarcinii sau în timpul simplei posibilități de a rămâne însărcinate - care echivalează cu stereotipizarea de gen. În schimb, în cauza *Napotnik împotriva României*, 2020, Curtea a constatat că încetarea prematură a ocupării funcției diplomatice din străinătate, din cauza sarcinii reclamantei, a fost necesară pentru asigurarea și menținerea capacității de funcționare a misiunii diplomatice și, în cele din urmă, pentru protejarea drepturilor altor persoane. Autoritățile naționale au furnizat motive relevante și suficiente pentru a justifica măsura în cauză, reclamanta nefiind așadar discriminată.

B. Discriminarea pe motive de rasă și culoare

97. Etnia și rasa sunt noțiuni înrudite și care se suprapun [*Sejdić și Finci împotriva Bosniei și Herțegovinei* (MC), 2009, pct. 43; *Timishev împotriva Rusiei*, 2005, pct. 56]. Dacă noțiunea de rasă își

are originea în ideea clasificării biologice a ființelor umane în subspecii, pe baza unor caracteristici morfologice precum culoarea pielii sau trăsăturile feței, etnia își are originea în ideea de grupuri sociale marcate în special de aceeași cetățenie, afiliere tribală, religie, de o limbă comună sau de origini și contexte culturale și tradiționale comune [*Sejdić și Finci împotriva Bosniei și Herțegovinei* (MC), 2009, pct. 43; *Timishev împotriva Rusiei*, 2005, pct. 55].

98. Discriminarea din cauza originii etnice reale sau percepute a unei persoane constituie o formă de discriminare rasială [*Sejdić și Finci împotriva Bosniei și Herțegovinei* (MC), 2009, pct. 43; *Timishev împotriva Rusiei*, 2005, pct. 55]. Discriminarea rasială, la fel ca și violența rasială, este o formă de discriminare deosebit de gravă și, având în vedere consecințele sale periculoase, necesită o vigilență deosebită și o reacție fermă din partea autorităților. Din acest motiv, autoritățile trebuie să folosească toate mijloacele de care dispun pentru a combate rasismul, consolidând astfel viziunea democratică asupra societății, în care diversitatea nu este percepută ca fiind o amenințare, ci o sursă de îmbogățire a acesteia [*Sejdić și Finci împotriva Bosniei și Herțegovinei* (MC), 2009, pct. 43; *Nachova și alții* (MC), 2005, pct. 145; *Timishev împotriva Rusiei*, 2005, pct. 56; *Soare și alții împotriva României*, 2011, pct. 201; *Stoica împotriva României*, 2008, pct. 117].

99. În acest context, în cazul în care o diferență de tratament se bazează pe rasă sau pe etnie, noțiunea de justificare obiectivă și rezonabilă trebuie să fie interpretată cât mai strict posibil [*D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2007, pct. 196; *Sejdić și Finci împotriva Bosniei și Herțegovinei* (MC), 2009, pct. 44]. Nicio diferență de tratament care se bazează exclusiv sau într-o măsură decisivă pe originea etnică a unei persoane nu poate fi justificată în mod obiectiv într-o societate contemporană democratică, bazată pe principiile pluralismului și respectării diverselor culturi [*D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2007, pct. 176; *Sejdić și Finci împotriva Bosniei și Herțegovinei* (MC), 2009, pct. 44; *Timishev împotriva Rusiei*, 2005, pct. 58].

100. Curtea a examinat o serie de cauze referitoare la acte de violență rasială săvârșite de ofițeri de poliție [*Nachova și alții împotriva Bulgariei* (MC), 2005; *B.S. împotriva Spaniei*, 2012; *Stoica împotriva României*, 2008; *Bekos și Koutropoulos împotriva Greciei*, 2005; *Turan Cakir împotriva Belgiei*, 2009; *Adzhigitova și alții împotriva Rusiei*, 2021] sau de persoane particulare [*Abdu împotriva Bulgariei*, 2014; *Moldovan și alții împotriva României (nr. 2)*, 2005; *Šečić împotriva Croației*, 2007; *Makhashev împotriva Rusiei*, 2012; *Fedorchenko și Lozenko împotriva Ucrainei*, 2012].³

101. În această privință, organele Convenției au acceptat, de asemenea, că discriminarea bazată pe rasă ar putea, în anumite circumstanțe, să constituie în sine un „tratament degradant” în sensul art. 3 (*Asiatici din Africa de Est împotriva Regatului Unit*, 1973, raportul Comisiei; *Abdu împotriva Bulgariei*, 2014, pct. 23).

102. În cazul în care există suspiciunea că un act de violență a fost motivat de atitudini rasiale, este deosebit de important ca ancheta oficială să fie efectuată cu diligență și imparțialitate. În plus, atunci când sunt anchetate incidente violente provocate de persoane suspectate de atitudini rasiste, autoritățile statului trebuie să ia toate măsurile rezonabile pentru a stabili dacă a existat o motivație rasistă și dacă sentimentele de ură sau prejudecățile bazate pe originea etnică a unei persoane au jucat un rol în evenimentele în cauză. Acest lucru trebuie realizat ținând seama de necesitatea de a reitera permanent condamnarea de către societate a rasismului și a urii etnice și de a menține încrederea minorităților în capacitatea autorităților de a le proteja împotriva amenințării pe care o reprezintă violența rasială [*Nachova și alții împotriva Bulgariei* (MC), 2005, pct. 160; *Abdu împotriva Bulgariei*, 2014, pct. 29]. Obligația autorităților de a stabili existența unei posibile legături între atitudinile rasiste și un anumit act de violență nu este, prin urmare, doar un aspect al obligațiilor procedurale care decurg din art. 2 și 3 din Convenție, ci face parte și din responsabilitatea ce revine statelor în temeiul art. 14 din Convenție, coroborat cu art. 2 și 3 [*Nachova și alții împotriva Bulgariei*

3. A se vedea infra, secțiunea „Acte de violență discriminatorie/cu caracter discriminatoriu” Discriminarea prin acte de violență

(MC), 2005, pct. 160; *Abdu împotriva Bulgariei*, 2014, pct. 31; *Menson și alții împotriva Regatului Unit* (dec.), 2003].

103. De asemenea, Curtea a precizat întinderea obligației de anchetare a unui act de violență care are o motivație rasială, în cauza *Škorjanec împotriva Croației*, 2017, în care reclamanta a fost atacată din cauza etniei romă a partenerului său. Astfel, art. 14 coroborat cu art. 3 se referă nu numai la acte de violență motivate de situația personală sau caracteristicile, reale sau percepute, ale unei victime, ci și la acte de violență bazate pe asocierea sau afilierea, reală sau prezumată, a unei victime cu o altă persoană care are sau se presupune că are un anumit statut sau o caracteristică protejată.

104. Curtea a constatat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 8 în cauza *Burlya și alții împotriva Ucrainei*, 2018, referitoare la faptul că poliția nu a protejat localnicii romi de un atac planificat asupra locuințelor acestora, săvârșit de către o mulțime motivată de ostilitate față de romi. Deși unii dintre reclamânți erau plecați din sat la momentul evenimentelor și nu au avut loc acte de violență fizică, Curtea a ținut seama în special de faptul că nu s-a efectuat niciun fel de anchetă și că nicio persoană nu a fost trasă la răspundere pentru atac.

105. Curtea a constatat, de asemenea, încălcări ale art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1 într-o serie de cauze având ca obiect dreptul la instruire al elevilor romi [*D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2007; *Horváth și Kiss împotriva Ungariei*, 2013; *Oršuš și alții împotriva Croației* (MC), 2010; *Lavida și alții împotriva Greciei*, 2013; *Sampanis și alții împotriva Greciei*, 2008].⁴

106. În plus, în special în ceea ce privește discriminarea romilor, Curtea a subliniat în mod repetat că, din cauza vicisitudinilor istoriei și a dezastrului lor constante, romii au devenit un tip specific de minoritate dezavantajată și vulnerabilă [*D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2007, pct. 182]. Prin urmare, ar trebui să se acorde o atenție deosebită nevoilor și stilului lor diferit de viață, atât în cadrul legislativ relevant, cât și la pronunțarea deciziilor în anumite cauze (*ibid.*, pct. 181).

111. În cauza *Terna împotriva Italiei*, 2021, nepoata reclamantei a fost luată în îngrijire publică deoarece trăise într-un mediu infracțional, iar reclamanta nu a fost în măsură să aibă grijă de ea. Deși tutorele copilului a cerut instanței să suspende complet contactele reclamantei cu nepoata sa din cauza riscului ca aceasta să fie răpită de către alți membri ai comunității romă, această propunere a fost respinsă de instanță. Curtea a constatat o încălcare a art. 8, întrucât, din cauza unei probleme sistemice în Italia, reclamanta nu și-a vizitat nepoata niciodată. Cu toate acestea, în ciuda datelor disponibile care arată că un număr mare de copii romi au fost luați în îngrijire în Italia, în cazul de față, instanțele naționale nu au folosit argumente privind originea etnică a copilului și, în schimb, acțiunea lor s-a bazat pe interesul superior al copilului în cauză. În plus, deși considerațiile tutorelui au reflectat prejudecăți și nu pot fi respinse ca observații nefericite, acestea nu au fost suficiente în sine pentru a concluziona că hotărârile instanțelor naționale au fost motivate de originea etnică a copilului.

107. Alte domenii în care Curtea a constatat încălcări ale dispozițiilor Convenției care interzic discriminarea pe motive de rasă/etnie privesc obligația de a declara apartenența la unul dintre cele trei „popoare constitutive” ale Bosniei și Herțegovinei pentru a putea candida la alegerile pentru cele mai înalte funcții politice din această țară [*Sejdić și Finci împotriva Bosniei și Herțegovinei* (MC), 2009], dreptul la libertatea de circulație al cecenilor din Rusia, cu privire la care s-a constatat că a fost restrâns exclusiv din cauza originii etnice a reclamantului (*Timishev împotriva Rusiei*, 2005), dispozițiile privind reîntregirea familiei care au avut un efect negativ disproporționat asupra persoanelor de origine etnică diferită [*Biao împotriva Danemarcei* (MC), 2016].

113. Cauzele *Budinova și Chaprazov împotriva Bulgariei* și *Behar și Gutman împotriva Bulgariei* se refereau la neîndeplinirea de către stat a obligației sale pozitive de a proteja indivizii împotriva discursului de incitare la ură al unui politician, împotriva romilor în prima cauză și împotriva evreilor în cea de-a doua cauză. Curtea a clarificat când astfel de expresii intră în sfera „vieții private” și a criticat autoritățile bulgare pentru că nu au apreciat în mod adecvat conținutul declarațiilor

4. A se vedea infra, secțiunea „Dreptul la instruireDreptul la instruire”.

politicianului. Prin faptul că, de fapt, au acordat o importanță considerabilă libertății sale de exprimare în legătură cu declarațiile contestate și prin faptul că au minimalizat efectul acestora asupra dreptului reclamanților la respectarea vieții private în calitate de etnici evrei și, respectiv, etnici romi, care trăiesc în Bulgaria, instanțele naționale nu au efectuat exercițiul de punere în balanță necesar în conformitate cu jurisprudența Curții și, prin urmare, nu au respectat obligația lor pozitivă de a răspunde în mod adecvat la discriminarea pe motiv de origine etnică a reclamanților și de a asigura respectarea „vieții private” a acestora.

108. Cu toate acestea, Curtea poate decide să nu examineze o cauză din perspectiva art. 14 atunci când a constatat deja o încălcare separată a dispoziției materiale din Convenție în discuție. De exemplu, în *V.C. împotriva Slovaciei*, 2011, care privea sterilizarea unei femei de etnie romă fără consimțământul său în cunoștință de cauză, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 (interzicerea torturii) și a art. 8 (dreptul la respectarea vieții private și de familie) și a considerat că nu era necesar să examineze separat capătul de cerere formulat de reclamantă în temeiul art. 14.

C. Discriminarea bazată pe limbă

109. Cauza de referință în care Curtea a abordat discriminarea bazată pe limbă este *Cauza lingvistică belgiană*, 1968, referitoare la predarea limbilor în sistemul de învățământ belgian. În această cauză, statul a refuzat să înființeze sau să subvenționeze, în regiunea olandeză unilingvă, școli primare în care limba de predare folosită să fie franceza. În opinia Curții, diferența de tratament era justificată întrucât, cele două regiuni fiind predominant unilingve, nu ar fi fost fezabil să se asigure predarea în ambele limbi. În plus, în regiunile vorbitoare de limba olandeză, familiile nu erau împiedicate să își înscrie copiii la școli private cu predare în limba franceză.

110. În jurisprudența sa ulterioară, organele Convenției au constatat că în Convenție nu se garantează libertatea lingvistică în sine și, în special, dreptul unei persoane de a folosi o anumită limbă aleasă de ea în relațiile cu instituțiile publice și de a primi un răspuns în limba respectivă (*Igors Dmitrijevs împotriva Letoniei*, 2006, pct. 85; *Pahor împotriva Italiei*, 1994, decizia Comisiei; *Asociația „Andecha Astur” împotriva Spaniei*, 1997, decizia Comisiei; *Fryske Nasjonale Partij și alții împotriva Țărilor de Jos*, 1985, decizia Comisiei; *Isop împotriva Austriei*, 1962, decizia Comisiei).

111. Cauza *Macalin Moxamed Sed Dahir împotriva Elveției* (dec.), (2015), privea o resortisantă somaleză, care locuia în Elveția, unde se căsătorise, căreia i-a fost respinsă cererea de autorizare a schimbării numelui său. Cererea reclamantei s-a întemeiat pe faptul că, atunci când numele său de fată era pronunțat conform regulilor de pronunție „occidentale”, acesta căpăta o semnificație ofensatoare în somaleză. Reclamanta a susținut că a fost victima unei discriminări bazate pe limbă, care constituie o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 8. Curtea a considerat plângerea vădit nefondată, deoarece limba în care numele reclamantei avea o semnificație ofensatoare era somaleza și, prin urmare, situația ei nu era comparabilă cu cea a persoanelor ale căror nume căpătau o semnificație ofensatoare în limbile naționale vorbite pe scară largă.

D. Discriminarea bazată pe religie

112. Pe lângă protecția oferită de art. 14 împotriva discriminării bazate pe religie, Convenția conține o dispoziție materială care prevede în mod expres dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie, consacrat la art. 9 din Convenție.⁵ Având în vedere că libertatea de gândire, de conștiință și de religie este recunoscută „ateilor, agnosticilor, scepticilor și celor neinteresați de religie”, aceasta garantează dreptul de a avea sau nu convingeri religioase și de a practica sau nu o anumită religie [*S.A.S. împotriva Franței* (MC), 2014, pct. 124; *Izzettin Doğan și alții împotriva Turciei* (MC), 2016, pct. 103]. Religia și credința sunt, în esență, personale și subiective și nu au neapărat legătură cu o

5. În această privință, a se vedea și [Ghidul privind art. 9 din Convenție](#) (libertatea de gândire, de conștiință și de religie).

confesiune practică în cadrul unor instituții [*Filiala din Moscova a Armatei Salvării împotriva Rusiei*, 2006, pct. 57-58; *Mitropolia Basarabiei și alții împotriva Moldovei*, 2001, pct. 114; *Hasan și Chaush împotriva Bulgariei* (MC), 2000, pct. 62 și 78]. S-a constatat că și religiile mai noi, cum ar fi Scientology, precum și asociațiile religioase netradiționale, pot să beneficieze de protecție (*Biserica Scientologică din Moscova împotriva Rusiei*, 2007; *Asociația religioasă baltică veche „Romuva” împotriva Lituaniei*, 2021).

113. În mai multe rânduri, Curtea a hotărât că, în exercitarea competenței sale de reglementare în acest domeniu și în relațiile sale cu diferitele religii, culte și credințe, statul are obligația de a rămâne neutru și imparțial (*Membrii Congregației Martorilor lui Iehova din Gldani și alții împotriva Georgiei*, 2007, pct. 131; *Manoussakis și alții împotriva Greciei*, 1996, pct. 47; *Mitropolia Basarabiei și alții împotriva Moldovei*, 2001, pct. 123). Această obligație este incompatibilă cu orice putere a statului de a aprecia legitimitatea convingerilor religioase sau modul în care acestea sunt exprimate [*İzzettin Doğan și alții împotriva Turciei* (MC), 2016, pct. 68; *S.A.S. împotriva Franței* (MC), 2014, pct. 55; *Eweida și alții împotriva Regatului Unit*, 2013, pct. 81].

114. Comunitățile religioase sunt autonome în sensul că statele nu sunt obligate să instituie un anumit cadru legal pentru a le acorda un statut special, care implică privilegii specifice, dar un stat care a creat un astfel de statut trebuie să se asigure că grupările religioase beneficiază de posibilitatea echitabilă de a solicita acordarea acestui statut și că respectivele criterii stabilite în acest sens sunt aplicate într-un mod nediscriminatoriu [*İzzettin Doğan și alții împotriva Turciei* (MC), 2016, pct. 164]. În ceea ce privește discriminarea bazată pe religie, Curtea a hotărât că tratamentul diferențiat întemeiat, în esență, doar pe religie nu este acceptabil (*Hoffmann împotriva Austriei*, 1993, pct. 36).

115. Curtea a constatat că diferența de tratament bazată pe religie nu a fost justificată suficient, conducând astfel la o încălcare a art. 14, în cauze care privesc, de exemplu,

- acte de violență discriminatorii bazate pe credința victimelor (*Membrii Congregației Martorilor lui Iehova din Gldani și alții împotriva Georgiei*, 2007; *Milanović împotriva Serbiei*, 2010);
- imposibilitatea anumitor biserici de a preda ore de educație religioasă în școli și de a oficia căsătorii religioase recunoscute oficial (*Savez crkava „Riječ života” și alții împotriva Croației*, 2010);
- refuzul de a-i acorda unui părinte autoritatea părintească din cauza convingerilor sale religioase (*Hoffmann împotriva Austriei*, 1993; *Vojnity împotriva Ungariei*, 2013);
- interdicția impusă angajaților unei societăți private de a purta simboluri religioase, deși acestea nu au cauzat probleme de sănătate sau de siguranță (*Eweida și alții împotriva Regatului Unit*, 2013; a se vedea, a contrario, *Ebrahimian împotriva Franței*, 2015, care a fost examinată doar din perspectiva art. 9);
- obligația, impusă imigranților care doreau să se căsătorească în altă parte decât în Biserica Anglicană, de a obține un certificat de autorizare („Certificate of Approval”) în acest sens (*O’Donoghue și alții împotriva Regatului Unit*, 2010);
- aplicarea inconsecventă a criteriului de eligibilitate referitor la perioada minimă necesară pentru ca o asociație să fie recunoscută ca asociație religioasă (*Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas și alții împotriva Austriei*, 2008);
- faptul că unui elev scutit de la orele de religie nu i-au fost puse la dispoziție ore de etică și nu a fost notat la această disciplină (*Grzelak împotriva Poloniei*, 2010);
- nerecunoașterea serviciilor legate de exercitarea cultului alevi ca serviciu public religios [*İzzettin Doğan și alții împotriva Turciei* (MC), 2016];
- refuzul recunoașterii de către stat a unei asociații religioase păgâne care îndeplinea criteriile de eligibilitate, din motive incompatibile cu datoria de neutralitate și imparțialitate a statului (*Asociația religioasă baltică veche „Romuva” împotriva Lituaniei*, 2021)

116. Curtea a constatat existența unei discriminări prin asociere, bazată pe religie, în cauza *Molla Sali împotriva Greciei* (MC), 2018, referitoare la diferența de tratament suferită de reclamantă, în calitate de beneficiară a unui testament întocmit în conformitate cu Codul civil, de către un testator de religie musulmană, în comparație cu femeile beneficiare ale unui testament întocmit de un testator nemusulman. Curtea a stabilit, de asemenea, obligația pozitivă a statelor de a trata în mod diferit persoanele condamnate pentru infracțiuni săvârșite din cauza convingerilor lor religioase [*Thlimmenos împotriva Greciei* (MC), 2000].

117. În unele cauze, Curtea a apreciat că alte drepturi sau libertăți concurente prevalau asupra libertății de religie, ceea ce a determinat-o să concluzioneze că diferența de tratament bazată pe religie era justificată. În cauza *S.A.S. împotriva Franței* (MC), 2014, referitoare la interzicerea acoperirii complete a feței în locuri publice, Curtea a constatat că, deși s-ar putea considera că interdicția în cauză a avut efecte negative specifice asupra situației femeilor musulmane care, din motive religioase, doreau să poarte vălul islamic integral în public, această măsură avea o justificare obiectivă și rezonabilă, în condițiile în care avea ca scop să asigure siguranța publică și respectarea setului minim de valori ale unei societăți deschise și democratice [pct. 160-162; a se vedea și *Köse și alții împotriva Turciei* (dec.), 2006]. În cauza *Eweida și alții împotriva Regatului Unit*, 2013, referitoare, printre altele, la dreptul unui ofițer de stare civilă să încheie parteneriate civile între persoane de același sex și, respectiv, dreptul unui consilier de a refuza să ofere consiliere cuplurilor formate din persoane de același sex, Curtea a constatat că faptul că aceștia au fost concediați pe motiv că au refuzat să presteze serviciile pentru care au fost angajați nu le-a încălcat drepturile prevăzute de Convenție. În această privință, Curtea a subliniat că, deși decizia unei persoane de a încheia un contract de muncă și de a-și asuma responsabilități despre care știa că vor avea repercusiuni asupra libertății sale de a-și manifesta convingerile religioase nu era decisivă pentru a stabili dacă a existat sau nu o ingerință în exercitarea drepturilor prevăzute la art. 9, totuși această decizie era un factor care trebuia pus în balanță pentru a aprecia dacă s-a realizat un echilibru just (pct. 109).

118. Cauza *Cha'are Shalom Ve Tsedek împotriva Franței* (MC) (2000) privea refuzul statului de a permite unei asociații evreiești ortodoxe să efectueze ritualuri de sacrificare a animalelor, în conformitate cu cerințele stricte ale respectivei asociații. Asociația reclamantă a susținut că refuzul statului a fost discriminatoriu, dat fiind faptul că acordase o astfel de aprobare unei alte asociații. Curtea a constatat că refuzul în cauză a urmărit un scop legitim și că a existat un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit. Prin urmare, acesta nu a încălcat drepturile asociației reclamante, prevăzute la art. 14. În cauza *Alujer Fernández și Caballero García împotriva Spaniei* (dec.), 2001, reclamantii, membri ai Bisericii Evanghelice Baptiste din Valencia, s-au plâns de imposibilitatea lor de a transfera o parte din impozitul pe venit direct Bisericii lor, fără încheierea unui acord prealabil cu statul spaniol. Curtea a declarat plângerea inadmisibilă, întrucât obligația impusă bisericilor, de a încheia un acord cu statul pentru a putea să primească o parte din veniturile provenite din impozitul pe venit, nu părea să fie nefondată sau disproporționată, având în vedere marja largă de apreciere de care beneficiază statele în acest domeniu.

E. Discriminarea bazată pe opinii politice sau alte opinii

119. Încă din 1976, Curtea a stabilit că dreptul la libertatea de exprimare protejează nu numai „informațiile” sau „ideile” acceptate ori considerate drept inofensive sau neimportante, ci și pe cele care offensează, șochează sau deranjează statul sau orice segment al populației (*Handyside împotriva Regatului Unit*, 1976, pct. 49).⁶ Opiniilor politice li s-a acordat un statut privilegiat. Curtea a subliniat în mod repetat că alegerile libere și libertatea de exprimare, în special dezbaterile politice liberă, constituie fundamentul oricărui sistem democratic (*Oran împotriva Turciei*, 2014, pct. 51). În consecință, competențele statelor de a impune restricții în ceea ce privește discursurile politice sau

6. În această privință, a se vedea și [Ghidul privind art. 10 din Convenție](#) (libertatea de exprimare).

dezbaterile asupra chestiunilor de interes public sunt foarte limitate (*Kurski împotriva Poloniei*, 2016, pct. 47).

120. Curtea a soluționat rareori cauze având ca obiect discriminarea bazată pe opinii politice sau alte opinii ale unei persoane. Cauza *Partidul Laburist din Georgia împotriva Georgiei* (2008) avea ca obiect instituirea unui nou sistem de înscriere a alegătorilor pe listele electorale cu puțin timp înainte de alegeri, într-un context politic postrevoluționar. Curtea a constatat că partidul politic reclamant nu a demonstrat că mecanismele electorale contestate sau privarea alegătorilor din anumite circumscriptii electorale de dreptul de vot au vizat exclusiv partidul reclamant și nu i-au afectat pe ceilalți candidați care au participat la alegerile respective. Cauza *Adalı împotriva Turciei* (2005) privea asasinarea unui jurnalist, cunoscut pentru criticile sale dure exprimate la adresa politicilor și practicilor guvernului turc și ale autorităților „Republicii Turce a Ciprului de Nord”, precum și preținsele acte repetate de intimidare săvârșite împotriva soției jurnalistului în cauză, cu privire la care aceasta din urmă susținea că au fost discriminatorii. Curtea a apreciat că nu dispune de suficiente probe pentru a constata existența unei discriminări bazate pe opinii politice sau alte opinii.

121. În cauza *Virabyan împotriva Armeniei*, 2012, referitoare la relele tratamente aplicate reclamantului de către agenți ai statului, care ar fi fost motivate de convingerile politice ale acestuia, Curtea a considerat că obligația autorităților de a folosi toate mijloacele de care dispun pentru a combate rasismul și violența rasială se aplică, de asemenea, în cauzele în care se susține că tratamentul contrar art. 3 din Convenție a fost aplicat din motive politice. Aceasta a reiterat faptul că pluralismul politic, care presupune coexistența pașnică a diverselor opinii și mișcări politice, are o importanță deosebită pentru supraviețuirea unei societăți democratice bazate pe statul de drept. Actele de violență săvârșite de agenți ai statului, menite să suprimă, să elimine sau să descurajeze disidența politică sau să îi pedepsească pe cei care susțin sau exprimă o opinie politică divergentă, constituie o amenințare semnificativă la adresa idealurilor și valorilor unei astfel de societăți (pct. 199-200).

F. Discriminarea bazată pe originea națională sau socială

122. Potrivit unei formule recurente utilizate de Curte, trebuie să fie invocate motive foarte serioase pentru ca o diferență de tratament întemeiată exclusiv pe naționalitate să fie considerată de Curte ca fiind compatibilă cu Convenția [*Gaygusuz împotriva Austriei*, 1996, pct. 42; *Koua Poirrez împotriva Franței*, 2003, pct. 46; *Andrejeva împotriva Letoniei* (MC), 2009, pct. 87].

123. De exemplu, în cauza *Andrejeva împotriva Letoniei* (MC), 2009, Curtea a constatat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1 din cauza refuzului de a lua în considerare vechimea în muncă a reclamantei în fosta Uniune Sovietică, la calcularea dreptului acesteia la pensie pentru limită de vârstă, pe motiv că nu avea cetățenie letonă. Curtea a observat că refuzul autorităților naționale de a ține seama de anii în care aceasta a lucrat în afara Letoniei în perioada sovietică s-a bazat exclusiv pe faptul că nu avea cetățenia letonă (pct. 87).

124. În alte cauze referitoare la discriminarea bazată pe cetățenia în discuție, Curtea s-a pronunțat cu privire la plângeri având ca obiect, de exemplu,

- refuzul autorităților de a-i acorda ajutor de urgență unui șomer deoarece acesta nu avea cetățenie austriacă (*Gaygusuz împotriva Austriei*, 1996);
- consecințele retragerii cetățeniei familiei reclamantei asupra statutului acesteia de mamă cu mulți copii și asupra dreptului său la pensie, aferent acestui statut (*Zeïbek împotriva Greciei*, 2009);
- refuzul de a-i acorda unei străine aflate în situație de ședere ilegală asistență juridică gratuită pentru introducerea unei acțiuni în tăgada paternității copilului ei (*Anakomba Yula împotriva Belgiei*, 2009);

- refuzul de a-i acorda reclamantului o pensie de invaliditate, pe motiv că nu avea cetățenie franceză și că nu exista un acord de reciprocitate între Franța și țara sa de cetățenie cu privire la această prestație (*Koua Poirrez împotriva Franței*, 2003);
- refuzul de a-i permite reclamantului să participe la o terapie socială sau de a-i autoriza relaxarea condițiilor de arest preventiv din cauza cetățeniei sale străine (*Rangelov împotriva Germaniei*, 2012);
- nereglementarea de către autoritățile slovene, o perioadă prelungită, a statutului de rezidenți al reclamantilor în calitate de cetățeni ai altor foste republici iugoslave, ca urmare a „radierii” ilegale a acestora din registrul rezidenților permanenți [*Kurić și alții împotriva Sloveniei* (MC), 2012];
- cerința impusă străinilor care nu aveau permis de ședere permanentă de a plăti taxele de școlarizare aferente învățământului secundar (*Ponomaryovi împotriva Bulgariei*, 2011);
- refuzul de a permite reîntregirea familiei cetățenilor naturalizați, spre deosebire de cetățenii născuți în țară [*Biao împotriva Danemarcei* (MC), 2016];
- interdicția generală, aplicată retroactiv și fără deosebire tuturor potențialilor părinți adoptivi dintr-un anumit stat străin (*A.H. și alții împotriva Rusiei*, 2017).

125. În cauza *Biao împotriva Danemarcei* (MC), 2016, Curtea a constatat că dreptul național a contribuit la crearea unui sistem care împiedica integrarea străinilor nou-veniți în țară și că ipotezele generale părtinitoare sau prejudecățile sociale predominante dintr-o anumită țară nu erau suficiente pentru a justifica o diferență de tratament, în cauzele care au ca obiect discriminarea împotriva cetățenilor naturalizați (pct. 126).

G. Apartenența la o minoritate (națională)

126. În jurisprudența sa, Curtea nu a definit noțiunea de „minoritate națională” și nici nu a constatat existența unei discriminări bazate exclusiv pe „apartenența la o minoritate națională”. Totuși, într-o serie de cauze, aceasta a abordat aspectul exercitării drepturilor diferitelor minorități.

127. Problema „grupurilor minoritare” a fost ridicată în unele cauze care au avut ca obiect discriminarea bazată pe etnie. De exemplu, în cauza *Paraskeva Todorova împotriva Bulgariei*, 2010, reclamantei de origine romă i s-a refuzat suspendarea pedepsei cu închisoarea de către instanța națională, care a făcut referire la existența unui sentiment de impunitate, răspândit pe scară largă în societate, subliniind în special amploarea acestui fenomen în cazul membrilor grupurilor minoritare, care considerau că o pedeapsă cu suspendare nu reprezintă o condamnare efectivă. Curtea a constatat o încălcare a art. 14, apreciind că era probabil ca o astfel de decizie, coroborată cu apartenența etnică a reclamantei, să lase impresia că instanța în cauză a intenționat să impună o pedeapsă care să servească drept exemplu pentru comunitatea romă, condamnând la închisoare o persoană aparținând acestui grup minoritar (pct. 38-40).

128. Curtea a subliniat, de asemenea, necesitatea de a proteja o „minoritate sexuală”/ în temeiul art. 14. Cauza *Bayev și alții împotriva Rusiei*, 2017, privea interzicerea legală a declarațiilor publice referitoare la identitatea, drepturile și statutul social al minorităților sexuale. Guvernul a susținut că legislația în cauză trebuie interpretată ținând seama de faptul că majoritatea rușilor dezaprobă homosexualitatea și nu suportă nicio manifestare a relațiilor între persoane de același sex. Curtea a considerat că, deși era adevărat că sentimentul populației putea juca un rol important în aprecierea de către Curte a justificării întemeiate pe motive morale, legislația în cauză reflecta prejudecăți legate de o minoritate homosexuală și că ar fi incompatibil cu valorile fundamentale ale Convenției dacă exercitarea drepturilor prevăzute de Convenție de către un grup minoritar ar fi condiționată de acceptarea acestuia de către majoritate (pct. 70).

129. În cauza *Molla Sali împotriva Greciei* (MC), 2018, Curtea a recunoscut, de asemenea, importanța „dreptului de auto-identificare liberă” în domeniul protecției minorităților (pct. 157). În această cauză, reclamanta s-a plâns de aplicarea dreptului islamic în procedura privind succesiunea soțului ei defunct, în ciuda faptului că acesta din urmă întocmise un testament în conformitate cu dispozițiile Codului civil al Greciei. Guvernul a susținut că jurisprudența constantă a Curții de Casație urmărea protejarea minorității musulmane din Tracia. Curtea se îndoia de faptul că măsura contestată referitoare la drepturile de moștenire ale reclamantei era adecvată pentru atingerea acestui scop. Aceasta a susținut că refuzul de a recunoaște membrilor unei minorități religioase dreptul de a opta în mod voluntar pentru dreptul comun și de a beneficia de acesta constituie nu numai un tratament discriminatoriu, ci și o încălcare a dreptului lor la auto-identificare liberă, care are o importanță fundamentală în domeniul protecției minorităților. Acest drept se aplică sub aspectul său pozitiv persoanelor care doresc să fie considerate membre ale unei minorități, dar că acest drept are și un aspect negativ, și anume dreptul unei persoane de a alege să nu fie considerată membră a unei anumite minorități. În ceea ce privește acest al doilea aspect, alegerea este complet liberă, cu condiția ca aceasta să fie în cunoștință de cauză, și trebuie să fie respectată atât de ceilalți membri ai minorității în cauză, cât și de către statul însuși. Niciun tratat bilateral sau multilateral și niciun alt instrument nu obligă o persoană să se supună, împotriva voinței sale, unui regim special de protecție a minorităților. În consecință, Curtea a concluzionat că măsura în cauză nu era proporțională cu scopul urmărit.

H. Discriminarea bazată pe avere

130. Curtea a examinat discriminarea bazată pe avere în două cauze de referință: *Chassagnou și alții împotriva Franței* (MC), 1999, și *Chabauty împotriva Franței* (MC), 2012.

131. Cauza *Chassagnou și alții împotriva Franței* (MC), 1999, privea includerea obligatorie a terenurilor reclamanților în teritoriile destinate vânătorii ale unor asociații locale de vânători și obligația impusă reclamanților de a se alătura unei astfel de asociații, deși nu erau de acord cu obiectivele acesteia. Curtea a constatat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1 și cu art. 11 din Convenție, întrucât distincția făcută între micii și marii proprietari de terenuri, în ceea ce privește libertatea acestora de a utiliza proprietatea lor în alte scopuri decât vânătoarea, nu avea nicio justificare pertinentă.

132. În schimb, în cauza *Chabauty împotriva Franței* (MC), 2012, Curtea a considerat că imposibilitatea micilor proprietari de terenuri, spre deosebire de marii proprietari de terenuri, de a obține scoaterea terenurilor lor de sub controlul asociațiilor de vânători legal constituite, din alte motive decât cele de etică, nu constituie o încălcare a art. 14.

I. Discriminarea bazată pe naștere

133. În ceea ce privește caracteristica personală a „statutului la naștere”, Curtea consideră că trebuie invocate motive foarte serioase pentru ca o distincție bazată pe nașterea în afara căsătoriei să poată fi considerată compatibilă cu Convenția [*Fabris împotriva Franței* (MC), 2013, pct. 59; *Wolter și Sarfert împotriva Germaniei*, 2017, pct. 58; *Inze împotriva Austriei*, 1987, pct. 41], inclusiv atunci când diferența de tratament afectează părinții copiilor născuți în cadrul sau în afara căsătoriei [*Sahin împotriva Germaniei* (MC), 2003; *Sommerfeld împotriva Germaniei* (MC), 2003].

134. Încă din 1979, Curtea a hotărât că restricțiile bazate pe naștere privind drepturile de moștenire ale copiilor sunt incompatibile cu Convenția (*Marckx împotriva Belgiei*, 1979, pct. 59). De atunci, aceasta a reiterat în mod constant acest principiu fundamental, consacrand interzicerea discriminării bazate pe nașterea unui copil „în afara căsătoriei” ca standard de protecție a ordinii publice europene [*Fabris împotriva Franței* (MC), 2013, pct. 57].

135. În prezent, în statele membre ale Consiliului Europei este recunoscut faptul că acei copii născuți în cadrul căsătoriei și copiii născuți în afara căsătoriei trebuie să fie tratați în mod egal. Acest lucru a condus la o abordare uniformă a acestui subiect de către legiuitorii naționali și la o evoluție socială și juridică care susțin în mod decisiv obiectivul realizării egalității între copii [*Fabris împotriva Franței* (MC), 2013, pct. 58].

136. Distincția care existase anterior în numeroase state membre între copiii „născuți în afara căsătoriei” („nelegitimi”) și copiii „născuți în cadrul căsătoriei” („legitimi”), în scopul stabilirii drepturilor succesoriale, a ridicat mai multe probleme din perspectiva art. 8 din Convenție, considerat separat (*Johnston și alții împotriva Irlandei*, 1986) și din perspectiva art. 14 coroborat cu art. 8 din Convenție (*Brauer împotriva Germaniei*, 2009; *Vermeire împotriva Belgiei*, 1991) sau art. din Protocolul nr. 1 [*Inze împotriva Austriei*, 1987; *Mazurek împotriva Franței*, 2000; *Merger și Cros împotriva Franței*, 2004; *Fabris împotriva Franței* (MC), 2013]. Curtea și-a extins jurisprudența pentru a include liberalitățile, confirmând interzicerea discriminării în privința dispozițiilor testamentare (*Pla și Puncernau împotriva Andorrei*, 2004).

137. Într-o cauză referitoare la refuzul de a acorda cetățenia malteză unui copil născut în afara căsătoriei, a cărui mamă nu era malteză, Curtea a explicat că, deși dreptul la cetățenie nu era prevăzut ca atare de Convenție, iar refuzarea acordării cetățeniei reclamantului nu a dat naștere unei încălcări a art. 8, impactul său asupra identității sociale a reclamantului a determinat includerea acestuia în sfera de aplicare și în domeniul de aplicare general ale art. 14 din Convenție (*Genovese împotriva Maltei*, 2011). În continuare, a constatat o încălcare a acestui articol.

138. Cu toate acestea, în cauzele în care lichidarea averii defunctului a avut loc cu mult înainte de stabilirea filiației unui copil născut în afara căsătoriei, Curtea a constatat că, în astfel de cazuri, reclamantii nu aveau un interes de natură patrimonială suficient în ceea ce privește averea părintelui lor decedat pentru a constitui un „bun” în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1 și că, *a fortiori*, nici art. 14 nu era aplicabil [*Alboize-Barthes și Alboize-Montezume împotriva Franței* (dec.), 2008; *Wysowska împotriva Poloniei* (dec.), 2018, pct. 51].

J. Discriminarea bazată pe „altă situație”

139. Expresiei „altă situație” i s-a dat, în general, o interpretare largă [*Carson și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2010, pct. 70] care nu s-a limitat la caracteristici personale, în sensul că acestea sunt înnașcute sau inerente (*Kiyutin împotriva Rusiei*, 2011, pct. 56; *Clift împotriva Regatului Unit*, 2010, pct. 56).

1. Vârstă

140. Curtea a recunoscut că vârsta constituie o „altă situație” în sensul art. 14 din Convenție (*Schwizgebel împotriva Elveției*, 2010, pct. 85; *Carvalho Pinto de Sousa Morais împotriva Portugaliei*, 2017, pct. 45). Cu toate acestea, până în prezent, nu a sugerat că discriminarea pe motive de vârstă ar trebui să fie echivalată cu alte motive de discriminare (*ibid.*; *British Gurkha Welfare Society și alții împotriva Regatului Unit*, 2016, pct. 88).

141. Cauza *Schwizgebel împotriva Elveției*, 2010, privea o femeie necăsătorită exclusă de la posibilitatea de a adopta un al doilea copil, întrucât legislația națională autoriza adopția de către o persoană singură doar până la o anumită vârstă. Curtea a constatat că nu a fost încălcat art. 14 coroborat cu art. 8, deoarece măsura urmărea scopul legitim de protejare a bunăstării și a drepturilor copilului în cauză.

142. Curtea a examinat, de asemenea, capete de cerere privind pretinsa discriminare întemeiată pe vârstă în cauze referitoare la o diferență de tratament între minori și adulți în ceea ce privește detenția (*D.G. împotriva Irlandei*, 2002; *Bouamar împotriva Belgiei*, 1988) și a hotărât că nu a fost încălcat art.

14 coroborat cu art. 5 în niciuna din cauze, întrucât diferența de tratament decurgea din caracterul protector al regimului aplicat minorilor. În aceeași ordine de idei, Curtea a constatat că scutirea infractorilor minori de la pedeapsa detențiunii pe viață era conformă cu cadrul juridic internațional referitor acest aspect și proporțională cu scopul de a facilita reabilitarea infractorilor minori [*Khamtokhu și Aksenchik împotriva Rusiei* (MC), 2017, pct. 80].

143. În cauza *Carvalho Pinto de Sousa Morais împotriva Portugaliei*, 2017, reclamanta, care a fost supusă unei intervenții chirurgicale ginecologice și care, ulterior, a introdus o acțiune civilă pentru malpraxis medical împotriva spitalului, s-a plâns de reducerea, în urma recursului, a sumei care îi fusese acordată cu titlu de despăgubire în primă instanță. Curtea a reținut că atât vârsta reclamantei, cât și sexul ei păreau să fie factori decisivi pentru decizia adoptată de instanța de recurs, care a aplicat o diferență de tratament întemeiată pe aceste motive. În cauza *Deaconu împotriva României* [Comitet], 2019, Curtea a constatat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1 din cauza lipsei unei justificări rezonabile pentru respingerea cererii de despăgubire formulate de frații mai mici ai unei fete ucise într-un accident de mașină – deși cererea formulată de frații mai mari ai fetei a fost admisă – pe motiv că, ținând seama de vârsta lor mică, aceștia au suferit mai puțin din cauza decesului surorii lor.

144. Problema discriminării întemeiate pe vârstă a fost, de asemenea, invocată în două cauze referitoare la judecarea unor minori pentru omor [*T. împotriva Regatului Unit* (MC), 1999; *V. împotriva Regatului Unit* (MC), 1999], însă Curtea a considerat că nu era necesar să examineze respectivele capete de cerere în temeiul art. 14, întrucât constatase deja o încălcare a art. 6 § 1 în cauzele respective.

2. Identitatea de gen

145. Interzicerea discriminării, prevăzută la art. 14 din Convenție, acoperă în mod corespunzător chestiunile legate de orientarea sexuală și identitatea de gen (*Identoba și alții împotriva Georgiei*, 2015, pct. 96). Curtea a recunoscut, de asemenea, că identitatea de gen și orientarea sexuală sunt două caracteristici distincte și intime. Orice confuzie între cele două ar constitui, prin urmare, un atac la adresa reputației unei persoane, de natură să atingă un nivel suficient de gravitate pentru a aduce atingere unei astfel de caracteristici intime a unei persoane (*Sousa Goucha împotriva Portugaliei*, 2016, pct. 27).

146. Curtea a examinat o serie de cauze având ca obiect chestiuni legate de identitatea de gen, în special:

- dreptul de a suferi o operație de schimbare de sex (*L. împotriva Lituaniei*, 2007);
- dreptul la recunoașterea juridică a genului preferat [*Christine Goodwin împotriva Regatului Unit* (MC), 2002; *I. împotriva Regatului Unit* (MC), 2002; *L. împotriva Lituaniei*, 2007] și cerințele legale care trebuie îndeplinite în acest scop [*Hämäläinen împotriva Finlandei* (MC), 2014];
- dreptul la căsătorie [*Christine Goodwin împotriva Regatului Unit* (MC), 2002; *I. împotriva Regatului Unit* (MC), 2002];
- caracterul echitabil al acțiunii judiciare îndreptate împotriva unei societăți private de asigurări de sănătate, prin care s-a solicitat rambursarea cheltuielilor aferente tratamentelor medicale realizate în vederea schimbării de sex (*Van Kück împotriva Germaniei*, 2003);
- dreptul la recunoașterea juridică a genului, fără modificarea mențiunii privind sexul în actele de stare civilă [*Hämäläinen împotriva Finlandei* (MC), 2014];
- rambursarea cheltuielilor medicale suportate în legătură cu o operație de schimbare de sex (*Schlumpf împotriva Elveției*, 2009);
- restrângerea drepturilor părintești ale unei reclamante și privarea de contactul cu copiii săi pe motive de identitate de gen (*A.M. și alții împotriva Rusiei**, 2021)

147. În cauza *Hämäläinen împotriva Finlandei* (MC), 2014, reclamanta, o femeie transgen căsătorită cu o femeie cisgen, s-a plâns că, pentru a putea obține recunoașterea juridică a sexului feminin, căsătoria ei trebuia să fie transformată într-un parteneriat civil, deoarece, la momentul faptelor, căsătoria între persoane de același sex nu era permisă în Finlanda. Curtea a constatat că reclamanta nu putea pretinde că se află în aceeași situație ca persoanele cisgen care obținuseră recunoașterea juridică a sexului lor în mod automat, la naștere, și ale căror căsătorii, potrivit reclamantei, nu erau expuse riscului unui divorț „forțat”, spre deosebire de căsătoria ei (pct. 112).

148. Unele cauze având ca obiect identitatea de gen au fost examinate exclusiv în temeiul dispoziției materiale a Convenției în discuție, fără o examinare separată a capetelor de cerere în temeiul art. 14. În cauza *Y.Y. împotriva Turciei*, 2015, reclamantul solicitase autorizația de a suferi o operație de schimbare de sex, care i-a fost refuzată de instanța națională pe motiv că reclamantul nu își pierduse definitiv capacitatea de a procrea. Curtea a constatat că, refuzând să îi ofere reclamantului, timp de mai mulți ani, posibilitatea de a fi supus unei astfel de operații, statul încălcase dreptul acestuia la respectarea vieții sale private, prevăzut la art. 8 din Convenție.

3. Orientarea sexuală

149. Curtea a afirmat în mod repetat că orientarea sexuală intră sub incidența „altor situații” protejate în temeiul art. 14 (*Salgueiro da Silva Mouta împotriva Portugaliei*, 1999, pct. 28; *Fretté împotriva Franței*, 2002, pct. 32).

150. În 1999, Curtea a constatat pentru prima dată încălcarea art. 14 din cauza discriminării pe motive de orientare sexuală, într-o cauză privind autoritatea părintească (*Salgueiro Da Silva Mouta împotriva Portugaliei*, 1999). De atunci, aceasta a examinat problema orientării sexuale într-o serie de alte contexte referitoare la:

- stabilirea în temeiul dreptului penal a unei vârste diferite pentru consimțământul privind relațiile homosexuale (*L. și v. împotriva Austriei*, 2003; *S.L. împotriva Austriei*, 2003; *B.B. împotriva Regatului Unit*, 2004; *Santos Couto împotriva Portugaliei*, 2010);
- încuviințarea adopției unui copil [*X și alții împotriva Austriei* (MC), 2013; *E.B. împotriva Franței* (MC), 2008; *Gas și Dubois împotriva Franței*, 2012];
- dreptul partenerului supraviețuitor al defunctului la transmiterea contractului de locațiune încheiat de defunct (*Karner împotriva Austriei*, 2003; *Kozak împotriva Poloniei*, 2010);
- protecția socială [*P.B. și J.S. împotriva Austriei*, 2010; *Mata Estevez împotriva Spaniei* (dec.), 2001];
- condițiile de detenție (*X împotriva Turciei*, 2012);
- reglementări privind pensia de întreținere a copiilor (*J.M. împotriva Regatului Unit*, 2010);
- uniunile civile [*Vallianatos și alții împotriva Greciei* (MC), 2013];
- căsătoria (*Schalk și Kopf împotriva Austriei*, 2010; *Chapin și Charpentier împotriva Franței*, 2016);
- reîntregirea familiei (*Pajić împotriva Croației*, 2016; *Taddeucci și McCall împotriva Italiei*, 2016);
- libertatea de gândire, de conștiință și de religie (*Eweida și alții împotriva Regatului Unit*, 2013);
- libertatea de întrunire și de asociere (*Bączkowski și alții împotriva Poloniei*, 2007; *Alekseyev și alții împotriva Rusiei*, 2018; *Genderdoc-M împotriva Moldovei*, 2012; *Zhdanov și alții împotriva Rusiei*, 2019; *Berkman împotriva Rusiei*, 2020; *Asociația ACCEPT și alții împotriva României*, 2021); protecția împotriva discursurilor homofobe sau a actelor de violență homofobe și caracterul efectiv al/eficacitatea anchetelor desfășurate cu privire la acestea (*Identoba și alții împotriva Georgiei*, 2015; *M.C. și A.C. împotriva României*, 2016; *Beizaras și*

Levickas împotriva Lituaniei, 2020; *Aghdgomelashvili și Japaridze împotriva Georgiei*, 2020; *Sabalić împotriva Croației*, 2021; *Asociația ACCEPT și alții împotriva României*, 2021).

151. Curtea a subliniat că discriminarea bazată pe orientarea sexuală este la fel de gravă ca discriminarea bazată pe „rasă, origine sau culoare” (*Vejdeland și alții împotriva Suediei*, 2012, pct. 55). În cazul în care o diferență de tratament s-a bazat pe orientarea sexuală, marja de apreciere a statului este restrânsă (*Kozak împotriva Poloniei*, 2010, pct. 92; *Karner împotriva Austriei*, 2003, pct. 41). În plus, tratamentul diferențial bazat exclusiv pe considerente legate de orientarea sexuală este inacceptabil în temeiul Convenției [*E.B. împotriva Franței* (MC), 2008, pct. 93 și 96; *Salgueiro da Silva Mouta împotriva Portugaliei*, 1999, pct. 36; *X și alții împotriva Austriei* (MC), 2013, pct. 99].

152. Marea majoritate a cauzelor examinate de Curte în legătură cu discriminarea întemeiată pe orientarea sexuală privesc dreptul la respectarea vieții private și de familie. În această privință, Curtea a interpretat art. 8 în lumina condițiilor de viață actuale și a recunoscut că relația pe care o are un cuplu format din persoane de același sex care coabitează *de facto* în mod stabil într-în sfera de aplicare a noțiunii de „viață de familie”, la fel ca și relația/pentru aceleași considerente ca și relația unui cuplu de persoane heterosexuale care se află în aceeași situație (*Schalk și Kopf împotriva Austriei*, 2010, pct. 94). De asemenea, Curtea a constatat că relația dintre două femei care trăiau împreună și copilul conceput de una dintre ele, dar care era crescut de amândouă, constituia „viață de familie” în sensul art. 8 din Convenție [*X și alții împotriva Austriei* (MC), 2013, pct. 95; *Gas și Dubois împotriva Franței*, 2012, pct. 37].

153. În ceea ce privește dreptul de căsătorie, Curtea a considerat că imposibilitatea de a se căsători a unui cuplu format din persoane de același sex nu încalcă art. 14 coroborat cu art. 8 sau cu art. 12⁷ (*Schalk și Kopf împotriva Austriei*, 2010; *Chapin și Charpentier împotriva Franței*, 2016), apreciind, în schimb, că excluderea cuplurilor formate din persoane de același sex de la posibilitatea încheierii unei uniuni civile constituie o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 8 [*Vallianatos și alții împotriva Greciei* (MC), 2013]. În ceea ce privește adopțiile, în cauza *E.B. împotriva Franței* (MC), 2008, Curtea a constatat încălcarea art. 14 din cauza refuzului autorităților de a autoriza adopția solicitată de reclamantă din cauza stilului ei de viață, aceasta fiind lesbiană și locuind cu o altă femeie. În cauza *X și alții împotriva Austriei* (MC), 2013, Curtea a constatat că imposibilitatea adopției co-parentale în cazul unui cuplu necăsătorit format din persoane de același sex era discriminatorie în comparație cu cuplurile necăsătorite de persoane heterosexuale, care aveau posibilitatea de a adopta în circumstanțe similare. În schimb, în cauza *Gas și Dubois împotriva Franței*, 2012, Curtea a constatat că refuzul de a pronunța o hotărâre de adopție simplă în favoarea partenerei homosexuale a mamei biologice (a copilului) nu era discriminatoriu, întrucât nici cuplurilor formate din persoane heterosexuale aflate într-un parteneriat civil nu le era permisă adopția simplă. În cele din urmă, aceasta a constatat că refuzul de a acorda un permis de ședere partenerului străin din cadrul unui cuplu de persoane homosexuale încalcă art. 14 coroborat cu art. 8 (*Pajić împotriva Croației*, 2016; *Taddeucci și McCall împotriva Italiei*, 2016).

154. În afara contextului vieții de familie, Curtea a constatat încălcarea art. 14 coroborat cu art. 10 în cauza *Bayev și alții împotriva Rusiei*, 2017, întrucât interdicția legislativă privind promovarea homosexualității în rândul minorilor reflecta prejudecățile majorității heterosexuale față de minoritatea homosexuală (pct. 91). În schimb, a constatat că nu a fost încălcat art. 14, coroborat cu art. 8 din convenție și art. 1 din Protocolul nr. 1, în cauza *Aldegue Tomàs împotriva Spaniei*, 2016, în care reclamantului, care era partenerul supraviețuitor din cadrul unui cuplu de homosexuali aflați într-o relație stabilă, i s-a refuzat dreptul la o pensie de urmaș ulterior decesului partenerului său, întrucât acesta murise înainte de recunoașterea/legalizarea căsătoriei între persoane de același sex.

155. În cauza *Beizaras și Levickas împotriva Lituaniei*, 2020, reclamantii erau două persoane homosexuale care formau un cuplu și care au primit o serie de amenințări grave și comentarii

⁷ A se vedea Ghidul privind art. 12 (Dreptul la căsătorie).

ofensatoare, după ce au publicat pe Facebook o fotografie în care se sărutau. Autoritățile competente au refuzat să înceapă urmărirea penală, constatând că reclamantul au avut un comportament „excentric”, care nu corespundea „valorilor familiale tradiționale” din țară. Curtea a concluzionat că reclamantul au suferit o discriminare întemeiată pe orientarea lor sexuală, fără motive întemeiate, având în vedere că respectivele comentarii pline de ură, îndreptate de către persoane private împotriva lor și a comunității homosexuale în general, au avut la bază o atitudine bigotă față de această comunitate. Aceeași mentalitate discriminatorie a generat ulterior neîndeplinirea de către autorități a obligației pozitive de a efectua o anchetă efectivă.

162. În cauza *Sabalić împotriva Croației*, 2021, Curtea a considerat că o condamnare pentru o infracțiune minoră și o amendă modestă, fără a investiga motivele de instigare la ură, nu a reprezentat un răspuns adecvat din partea autorităților față de un atac homofob violent. În aceeași cauză, autoritățile naționale au provocat ele însele situația în care, prin inițierea inutilă a procedurii ineficiente privind infracțiunea minoră, au subminat posibilitatea de a pune în practică în mod corespunzător dispozițiile și cerințele relevante ale dreptului penal intern. Atât omisiunea investigării motivelor de instigare la ură care stau la baza unui atac violent, cât și neluarea în considerare a unor astfel de motive la stabilirea pedepsei pentru infracțiunile violente motivate de ură au reprezentat „deficiențe fundamentale” în procedurile privind infracțiunile minore în temeiul art. 4 § 2 din Protocolul nr. 7. Prin inițierea procedurilor ineficiente privind infracțiunile minore și, ca urmare, prin întreruperea în mod eronat a procedurilor penale ulterioare din motive formale, autoritățile naționale nu și-au îndeplinit în mod adecvat și eficient obligația procedurală în temeiul Convenției cu privire la un atac violent împotriva reclamantei motivat de orientarea sa sexuală.

156. În unele cauze, Curtea a examinat chestiunile legate de orientarea sexuală exclusiv din perspectiva dispoziției materiale aflate în discuție, de exemplu:

- interzicerea, în temeiul dreptului penal, a relațiilor homosexuale între adulți (*Dudgeon împotriva Regatului Unit*, 1981; *Norris împotriva Irlandei*, 1988; *Modinos împotriva Ciprului*, 1993; *A.D.T. împotriva Regatului Unit*, 2000);
- eliberarea homosexualilor din cadrul forțelor armate (*Lustig-Prean și Beckett împotriva Regatului Unit*, 1999; *Smith și Grady împotriva Regatului Unit*, 1999; *Perkins și R. împotriva Regatului Unit*, 2002; *Beck și alții împotriva Regatului Unit*, 2002);
- refuzul de a înregistra căsătoriile între persoane de același sex încheiate în străinătate (*Orlandi și alții împotriva Italiei*, 2017);
- obligația pozitivă de a adopta un cadru legal care să prevadă recunoașterea și protecția parteneriatelor între persoane de același sex (*Oliari și alții împotriva Italiei*, 2015);
- condițiile de detenție (*Stasi împotriva Franței*, 2011).

4. Sănătatea și dizabilitățile

157. Curtea a confirmat că domeniul de aplicare al art. 14 din Convenție și al art. 1 din Protocolul nr. 12 include discriminarea bazată pe dizabilități, afecțiuni medicale sau caracteristici genetice (*Glor împotriva Elveției*, 2009, pct. 80; *G.N. și alții împotriva Italiei*, 2009, pct. 126; *Kiyutin împotriva Rusiei*, 2011, pct. 57).

158. Făcând referire în special la *Recomandarea 1592 (2003)* privind incluziunea socială deplină a persoanelor cu dizabilități, adoptată de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei la 29 ianuarie 2003, precum și la *Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități* (UNCRPD), adoptată la 13 decembrie 2006, Curtea a considerat că exista un consens la nivel european și mondial cu privire la necesitatea de a proteja persoanele cu dizabilități împotriva tratamentelor discriminatorii (*Glor împotriva Elveției*, 2009, pct. 54). Curtea a apreciat că acest consens impunea statelor obligația de a asigura „adaptări rezonabile” pentru a le permite persoanelor cu dizabilități să își exercite pe deplin drepturile și că neîndeplinirea acestei obligații constituia o

discriminare (*Enver Şahin împotriva Turciei*, 2018, pct. 67-69; *Çam împotriva Turciei*, 2016, pct. 65-67; *G.L. împotriva Italiei*, 2020, pct. 60-66).

159. În cauzele care au ca obiect dizabilitățile, marja de apreciere a statelor în ceea ce privește stabilirea unui tratament juridic diferit pentru persoanele cu dizabilități este redusă considerabil (*Glor împotriva Elveției*, 2009, pct. 84).

160. În cauza *Guberina împotriva Croației*, 2016, reclamantul a solicitat scutirea de impozit pentru achiziționarea unei noi proprietăți adaptate nevoilor copilului său cu handicap sever. Autoritățile nu au luat în considerare nevoile speciale ale fiului său și au constatat că acesta nu îndeplinea condițiile pentru scutirea de impozit solicitată, pe motiv că dispunea deja de o locuință adecvată. Curtea a subliniat că, prin ratificarea UNCRPD (Convenției Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități), Croația era obligată să respecte principii precum adaptările rezonabile, accesibilitatea și nediscriminarea împotriva persoanelor cu dizabilități și că, întrucât nu s-a ținut seama de nevoile specifice ale familiei reclamantului, legate de handicapul copilului său, a fost încălcat art. 1 din Protocolul nr. 1 coroborat cu art. 14 din Convenție. Curtea a recunoscut pentru prima dată că tratamentul discriminatoriu aplicat reclamantului din cauza dizabilității copilului său constituia o formă de discriminare pe criterii de dizabilitate, prevăzută la art. 14. În cauza *Enver Şahin împotriva Turciei*, 2018, referitoare la neefectuarea unei evaluări individualizate concrete a nevoilor unui student cu dizabilități în ceea ce privește accesul la clădirile universității, Curtea a constatat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1 privind dreptul la instruire. În cauza *G.L. împotriva Italiei*, 2020, o fată care suferea de autism non-verbal nu a putut primi, în primii doi ani de școală primară, asistența specializată la care avea dreptul în temeiul legislației relevante. Subliniind necesitatea interpretării art. 14 în lumina cerințelor stabilite, printre altele, în UNCRPD, importanța învățământului primar și obligația statelor de a acorda o atenție deosebită alegerilor acestora în privința nevoilor educaționale ale persoanelor cu dizabilități, Curtea a constatat că, din cauza dizabilității sale, reclamanta nu a putut continua să urmeze școala primară în aceleași condiții cu elevii fără dizabilități.

161. În cauza *Cînta împotriva României*, 2020, autoritățile naționale nu au reușit să evalueze în mod corespunzător impactul pe care boala psihică a reclamantului l-ar fi putut avea asupra aptitudinilor sale parentale sau asupra siguranței copilului. Curtea a subliniat că bolile psihice ar putea fi un factor relevant care trebuie luat în considerare la evaluarea capacității părinților de a avea grijă de copilul lor. Cu toate acestea, invocarea unei boli psihice ca element decisiv, sau doar ca un element printre altele, ar putea constitui o discriminare atunci când, în circumstanțele specifice ale cauzei, boala psihică nu a avut un impact asupra capacității părinților de a avea grijă de copil.

162. În cauza *R.P. și alții împotriva Regatului Unit*, 2012, pct. 89, privind numirea unui *Official Solicitor* pentru a reprezenta o mamă cu dificultăți de învățare în cadrul procedurii de stabilire a plasamentului copilului său, Curtea a constatat că măsura impusă reclamantei nu constituia o discriminare nejustificată. În fapt, Curtea a admis că era necesar ca statul contractant să ia măsuri de protecție a justițiabililor aflați în situația reclamantei și că sistemul de numire a unui *Official Solicitor* se încadra în marja de apreciere a statului. În consecință, deși reclamanta a fost tratată diferit de o persoană cu capacitate juridică, situația sa era semnificativ diferită de o astfel de persoană, iar diferența de tratament a fost justificată în mod obiectiv și rezonabil (pct. 89). În cauza *J.D. și A. împotriva Regatului Unit*, 2019, ajutorul pentru locuință necesar pentru a acoperi costul chiriei de care beneficia reclamanta a fost redus și aceasta fost nevoită să se mute din locuința adaptată special nevoilor fiicei sale cu dizabilități. Curtea a constatat că, deși mutarea era un eveniment perturbator și neplăcut pentru reclamantă, efectul măsurii în cauză a fost proporțional în cazul său, având în vedere că aceasta putea să se mute într-o locuință mai mică, adaptată în mod corespunzător, și faptul că aceasta beneficia de un ajutor pentru locuință de natură discreționară (pct. 101).

170. În cauza *Strøbye și Rosenlind împotriva Danemarcei*, 2021, Curtea a examinat chestiunea privării de dreptul de vot a persoanelor lipsite de capacitatea juridică. Având în vedere că persoanele cu dizabilități mintale nu fuseseră în general supuse privării de dreptul de vot în temeiul legislației

daneze, că a existat o evaluare judiciară individualizată și că măsura a afectat un număr foarte mic de persoane, Curtea a constatat că nu a existat nicio încălcare a art. 3 din Protocolul nr. 1, separat sau coroborat cu art. 14 din Convenție (a se vedea, de asemenea, *Caamaño Valle împotriva Spaniei*, 2021). 163. În ceea ce privește discriminarea persoanelor cu boli infecțioase, Curtea a considerat că o diferență întemeiată pe starea de sănătate a unei persoane, inclusiv o problemă de sănătate precum infecția cu HIV, ar trebui, de asemenea, să fie considerată un motiv de discriminare care intră sub incidența expresiei „orice altă situație”, folosită în textul art. 14 din Convenție – fie ca o dizabilitate, fie ca o formă de dizabilitate (*Kiyutin împotriva Rusiei*, 2011, pct. 57). Curtea a hotărât că persoanele seropozitive constituie un grup vulnerabil, din cauza prejudecăților și stigmatizării din partea societății. În consecință, statelor ar trebui să li se acorde doar o marjă de apreciere limitată în ceea ce privește alegerea măsurilor prin care le rezervă membrilor acestui grup un tratament diferențiat, pe baza statutului lor de persoane seropozitive (*Kiyutin împotriva Rusiei*, 2011, pct. 64; *I.B. împotriva Greciei*, 2013, pct. 81).

164. Ca și în cazul altor criterii protejate în temeiul Convenției, nu este neobișnuită examinarea cauzelor exclusiv din perspectiva dispoziției materiale din Convenție aflată în discuție, mai degrabă decât în temeiul art. 14. De exemplu, în cauza *Pretty împotriva Regatului Unit*, 2002, reclamanta suferea de o boală degenerativă, iar Curtea a examinat respingerea de către autorități a cererii acesteia de a obține din partea guvernului garanția că soțul ei nu va fi urmărit penal dacă o ajută să moară. Curtea a constatat că refuzul de a face o distincție între persoanele care sunt capabile și cele care nu sunt capabile din punct de vedere fizic să se sinucidă era justificat, deoarece introducerea unor excepții de la lege ar permite, în practică, săvârșirea unor abuzuri și ar submina protecția dreptului la viață garantat la art. 2 (pct. 89).

5. Statutul de părinte și starea civilă

165. În cauza *Weller împotriva Ungariei*, 2009, Curtea a constatat o discriminare bazată pe statutul de părinte, care era echivalentă cu o încălcare a art. 14. În această cauză, primul reclamant era un tată căruia i s-a refuzat acordarea unei indemnizații la care aveau dreptul doar mamele, părinții adoptivi și tutorii.

166. De asemenea, Curtea a considerat că statutul marital este o caracteristică personală inclusă în expresia „altă situație”. De exemplu, în cauza *Serife Yiğit împotriva Turciei* (MC), 2010, Curtea a afirmat că absența unei legături matrimoniale între doi părinți este unul dintre aspectele „situației” personale care poate constitui sursa unei discriminări interzise de art. 14 (pct. 79).

167. În cauza *Petrov împotriva Bulgariei*, 2008, Curtea a constatat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 8, întrucât reclamantului, care se afla în detenție, i s-a interzis să vorbească la telefon cu partenera sa, pe motiv că aceștia nu erau căsătoriți.

168. În cauza *Burden împotriva Regatului Unit* (MC), 2008, două surori care locuiau împreună s-au plâns că nu erau eligibile pentru scutirea de taxa de succesiune, de care beneficiau soții sau partenerii civili supraviețuitori. Curtea a hotărât că, din cauza lipsei unui astfel de acord obligatoriu din punct de vedere juridic încheiat între reclamante, relația lor de coabitare, în pofida duratei sale îndelungate, era fundamental diferită de relația unui cuplu căsătorit sau de cea a partenerilor civili (pct. 65). În cauza *Korosidou împotriva Greciei*, 2011, Curtea a examinat cazul unei reclamante căreia i s-a refuzat acordarea pensiei de urmaș în calitate sa de văduvă, pe motiv că nu fusese căsătorită cu partenerul său decedat, și a constatat că nu a existat o discriminare.

169. Cauza *Muñoz Díaz împotriva Spaniei*, 2009, privea situația unei reclamante a cărei căsătorie fusese încheiată în conformitate cu ritualurile rome și nu era considerată validă în scopul stabilirii dreptului la o pensie de urmaș din partea statului. Curtea a observat că autoritățile spaniole au recunoscut reclamanta drept „soția” partenerului său. Femeii în cauză și familiei sale le-au fost eliberate certificate de stare civilă, li s-a recunoscut situația de familie numeroasă și au beneficiat de asistență medicală. Prin urmare, Curtea a considerat că buna credință a reclamantei în ceea ce privește

validitatea căsătoriei sale o îndreptățește să aibă încrederea legitimă că avea dreptul la o pensie de urmaș și a recunoscut că a fost încălcat art. 14 din Convenție, coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1. În schimb, în cauza *Şerife Yiğit împotriva Turciei* (MC), 2010, reclamanta se căsătorise doar în cadrul unei ceremonii religioase și i s-a refuzat recunoașterea ca moștenitoare a partenerului ei decedat. Cu toate acestea, Curtea a constatat că reclamanta era conștientă de situația ei și știa că trebuie să își reglementeze relația în conformitate cu Codul civil pentru a avea dreptul la pensie de urmaș în cazul decesului partenerului său. Prin urmare, Curtea a considerat că exista o justificare obiectivă și rezonabilă pentru diferența în cauză și a constatat că nu a fost încălcat art. 14.

6. Statutul de imigrant

170. Curtea a stabilit că, deși statutul de imigrant este mai degrabă un statut conferit prin lege și nu inerent individului, nu înseamnă că acesta nu poate fi asimilat „altei situații” în sensul art. 14 (*Hode și Abdi împotriva Regatului Unit*, 2012, pct. 47; *Bah împotriva Regatului Unit*, 2011, pct. 46). Într-adevăr, statutul de imigrant al unei persoane implică o gamă largă de efecte juridice și de altă natură (*ibid.*).

171. Cauza *Hode și Abdi împotriva Regatului Unit*, 2012, privea un reclamant care fusese recunoscut ca refugiat, căruia i se acordase un permis de ședere temporar și a cărui soție nu a putut să i se alăture, deoarece aceștia se căsătoriseră după stabilirea lui în Regatul Unit. Curtea a reiterat faptul că argumentul în favoarea asimilării statutului de refugiat „altei situații” era și mai puternic, deoarece, spre deosebire de statutul de imigrant, statutul de refugiat nu implica o alegere (pct. 47). În consecință, Curtea a constatat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 8.

172. În cauza *Bah împotriva Regatului Unit*, 2011, Curtea a examinat cazul unei persoane rămasă fără adăpost în mod involuntar, care avea un copil minor și căreia serviciile sociale nu i-au acordat asistență prioritară pe motiv că fiul ei era supus controlului imigrației. Reclamanta intrase în Regatul Unit în calitate de solicitant de azil, dar nu i se acordase statutul de refugiat. Curtea a constatat că natura situației pe care se întemeiază tratamentul diferențiat reprezintă un factor semnificativ ce trebuie luat în considerare pentru a stabili întinderea marjei de apreciere care trebuie să fie acordată statelor contractante (pct. 47). Având în vedere că statutul de imigrant presupune o alegere – deși diferențele de tratament întemeiate pe această situație trebuie să fie justificate în continuare în mod obiectiv și rezonabil – justificarea necesară nu trebuie să cuprindă motive la fel de serioase ca în cazul unei distincții bazate, de exemplu, pe naționalitate (pct. 47). Curtea a concluzionat că tratamentul diferențiat aplicat reclamantei era justificat în mod rezonabil și obiectiv (pct. 52).

173. Curtea a constatat, de asemenea, existența unei discriminări întemeiate pe statutul de imigrant în mai multe alte cauze. În cauza *Ponomaryovi împotriva Bulgariei*, 2011, Curtea a constatat că obligația impusă străinilor care nu aveau permis de ședere permanent, de a plăti taxa de școlarizare pentru învățământul secundar, constituia o discriminare bazată pe naționalitate și statutul de imigranți al acestora (pct. 49). Aceasta a reprezentat o încălcare a art. 14 din Convenție, coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1 privind dreptul la instruire. În cauza *Anakomba Yula împotriva Belgiei*, 2009, în care unei străine aflate în situație de ședere ilegală i s-a refuzat asistența judiciară gratuită pentru introducerea unei acțiuni în tăgada paternității copilului său, Curtea a constatat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 6 (accesul la o instanță).

7. Situația legată de ocuparea forței de muncă

174. În domeniul ocupării forței de muncă, Curtea a constatat, de exemplu, că deținerea unei funcții înalte poate fi considerată „altă situație” în sensul art. 14 (*Valkov și alții împotriva Bulgariei*, 2011, pct. 115). În această cauză, Curtea a respins alegația reclamanților potrivit căreia plafonarea pensiilor lor constituia o discriminare în comparație cu anumiți înalți funcționari ale căror pensii erau scutite de această măsură.

175. Curtea a constatat, de asemenea, că noțiunea de „altă situație” a fost interpretată în sens suficient de larg pentru a include, în anumite circumstanțe, *gradele militare*. Cauza *Engel și alții împotriva Țărilor de Jos*, 1976, privea soldați recruți cărora le-au fost impuse de către superiorii lor respectivi diferite sancțiuni pentru infracțiuni contra disciplinei militare. Curtea a stabilit că o distincție bazată pe grad ar putea să contravină art. 14 (pct. 72). Cu toate acestea, a recunoscut că autoritățile naționale competente beneficiau de o marjă considerabilă de apreciere în acest domeniu și a constatat că nu a fost încălcat art. 14. În cauza *Beeckman și alții împotriva Belgiei* (dec.), 2018, Curtea a apreciat că *gradele profesionale ale polițiștilor* intră, de asemenea, sub incidența noțiunii de „altă situație”.

176. *Colaborarea reclamantilor cu serviciile secrete* a fost, de asemenea, considerată „altă situație” în sensul art. 14 din Convenție (*Sidabras și Džiautas împotriva Lituaniei*, 2004; *Žičkus împotriva Lituaniei*, 2009; *Naidin împotriva României*, 2014). În cauza *Žičkus împotriva Lituaniei*, 2009, reclamantului i s-a interzis să își găsească un loc de muncă în sectorul privat, din cauza statutului său de fost ofițer KGB. În cauza *Naidin împotriva României*, 2014, unui fost colaborator al poliției politice i s-a interzis accesul la funcția publică.

177. Cauza *Graziani-Weiss împotriva Austriei*, 2011, avea ca obiect obligația impusă *avocaților și notarilor practicieni* de a acționa ca tutori legali pentru persoane cu boli psihice, dacă sunt numiți în acest scop, în timp ce alte persoane cu pregătire juridică nu au fost supuse unei astfel de obligații. Curtea a hotărât că a existat o diferență de tratament între cele două grupuri, dar că, în scopul stabilirii unui tutore pentru cazurile în care era necesară reprezentarea juridică, cele două grupuri nu se aflau într-o situație aproape similară (pct. 65).

8. Alte exemple de „altă situație”

178. Curtea a stabilit că statutul de *deținut*⁸ constituie un aspect care ține de situația personală, în sensul art. 14, în cauza *Stummer împotriva Austriei* (MC), 2011 (pct. 90), în care autoritățile au refuzat să ia în considerare munca desfășurată în închisoare la calcularea pensiei la care avea dreptul reclamantul. Curtea a recunoscut, de asemenea, existența unei diferențe nejustificate între regimul juridic aplicabil în cazul *persoanelor arestate preventiv și cel al persoanelor condamnate la pedeapsă privative de libertate* (*Laduna împotriva Slovaciei*, 2011; *Chaldayev împotriva Rusiei*, 2019) în ceea ce privește dreptul la vizită și accesul la programe de televiziune.

179. În cauza *Clift împotriva Regatului Unit*, 2010, Curtea a examinat diferențele în ceea ce privește cerințele procedurale pentru eliberarea înainte de termen, care depindeau de *durata pedepsei*. În această cauză, reclamantul a invocat o diferență de tratament bazată pe situația lui de deținut care execută o pedeapsă pe o perioadă determinată de peste cincisprezece ani. Deși durata pedepsei avea o oarecare legătură cu gravitatea percepută a infracțiunii, o serie de alți factori ar putea fi, de asemenea, relevanți, inclusiv evaluarea de către judecătorul care pronunță pedeapsa a riscului pe care îl reprezintă deținutul pentru public. În cazul în care un sistem de punere în libertate înainte de termen se aplică în mod diferit deținuților în funcție de durata pedepselor acestora, există riscul ca, exceptând cazul în care este justificat în mod obiectiv, acesta să contravină necesității de a asigura protecția împotriva detenției arbitrare, care decurge din art. 5. În consecință, Curtea a concluzionat că reclamantul se afla în „altă situație” în sensul art. 14.

180. În cauza *Granos Organicos Nacionales S.A. împotriva Germaniei*, 2012, Curtea a constatat o diferență de tratament între *persoanele fizice și cele juridice*, precum și între *persoanele juridice din Germania și cele străine*, ca urmare a refuzului de a acorda asistență judiciară unei societăți străine care dorea să inițieze o acțiune civilă în fața instanțelor germane, dar, în acest caz particular, Curtea a considerat că o astfel de diferență era întemeiată pe motive relevante.

8. A se vedea [Ghidul privind drepturile persoanelor private de libertate](#).

181. Curtea a constatat și alte diferențe în ceea ce privește tratamentul care intră în sfera de aplicare a noțiunii „altă situație”, deși acestea nu sunt legate de caracteristici „personale”.

182. De exemplu, Curtea a constatat că *apartenența la o organizație* putea să constituie o „altă situație” în sensul art. 14 din Convenție [*Danilenkov și alții împotriva Rusiei*, 2009; *Grande Oriente d'Italia di Palazzo Giustiniani împotriva Italiei (nr. 2)*, 2007]. În cauza *Danilenkov și alții împotriva Rusiei*, 2009, statul nu a oferit o protecție judiciară efectivă împotriva discriminării bazate pe apartenența la un sindicat. Cauza *Grande Oriente d'Italia di Palazzo Giustiniani împotriva Italiei (nr. 2)* (2007) privea obligația legală impusă membrilor lojelor masonice de a-și declara apartenența pentru a putea candida la funcții publice regionale.

183. De asemenea, noțiunea „altă situație” poate să includă *locul de reședință* [*Carson și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2010; *Aleksandr Aleksandrov împotriva Rusiei*, 2018; *Baraliija împotriva Bosniei și Herțegovinei*, 2019]. Cauza *Carson și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2010, avea ca obiect absența dreptului la indexarea pensiei al pensionarilor britanici rezidenți în țări de peste mări care nu încheiaseră acorduri de reciprocitate cu Regatul Unit. Cauza *Aleksandr Aleksandrov împotriva Rusiei*, 2018, privea refuzul de a pronunța o pedeapsă neprivativă de libertate împotriva reclamantului, pe motiv că reședința sa permanentă se afla în afara regiunii în care a fost săvârșită infracțiunea și a fost pronunțată sentința. Curtea a constatat că nu s-a demonstrat că diferența de tratament a urmărit un scop legitim sau a avut o justificare obiectivă și rezonabilă.

184. În cauza *Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP) împotriva Turciei*, 2012, Curtea a recunoscut existența unei diferențe de tratament între partidele politice, întemeiată pe existența unui *prag minim de reprezentativitate*. În această cauză, având ca obiect refuzul acordării unui ajutor financiar unui partid politic, pe motiv că acesta nu obținuse numărul minim legal de voturi necesare pentru a fi eligibil pentru primirea ajutorului, s-a constatat neîncălcarea art. 14.

185. De asemenea, Curtea a considerat că *deciziile contradictorii pronunțate de o instanță supremă* ar putea constitui o discriminare în temeiul art. 14 [*Beian împotriva României (nr. 1)*, 2007]. O diferență de tratament întemeiată pe *datele diferite de lichidare a drepturilor de pensie* ar putea constitui, de asemenea, o discriminare, dacă aceasta nu este justificată (*Maggio și alții împotriva Italiei*, 2011).

9. Exemple de situații care nu intră sub incidența noțiunii „altă situație”

186. S-a considerat că anumite diferențe de tratament care nu au legătură cu situația personală nu intră în sfera de aplicare a noțiunii de „altă situație”.

187. De exemplu, în cauza *Gerger împotriva Turciei* (MC), 1999, Curtea a hotărât că diferențele de tratament între deținuți în ceea ce privește liberarea condiționată nu plasează persoanele în cauză în „altă situație”, deoarece distincția nu s-a făcut între categorii diferite de persoane, precum în cauza *Clift împotriva Regatului Unit*, 2010, ci mai degrabă între diferite tipuri de infracțiuni, în funcție de gravitatea acestora.

188. Alte exemple de diferențe de tratament care nu intră sub incidența noțiunii de „altă situație” în sensul art. 14 includ:

- dobândirea sau nu a dreptului la o prestație socială [*Springett și alții împotriva Regatului Unit* (dec.), 2010];
- durata și natura unui contract de muncă [*Peterka împotriva Republicii Cehe* (dec.), 2010];
- deținerea de drepturi de pescuit în diferite zone (*Alatulkkila și alții împotriva Finlandei*, 2005);
- trimiterea soldaților în diferite misiuni militare (*De Jong, Baljet și Van den Brink împotriva Țărilor de Jos*, 1984);

- regimuri juridice diferite în ceea ce privește restituirea impozitelor (*National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society și Yorkshire Building Society împotriva Regatului Unit*, 1997);
- distincția între sindicatele mai mici și cele mai mari (*Sindicatul național al poliției belgiene împotriva Belgiei*, 1975; *Sindicatul suedez al conductorilor de locomotive împotriva Suediei*, 1976);
- distincția între publicitatea comercială și cea care promovează anumite idealuri (*VgT Verein gegen Tierfabriken împotriva Elveției*, 2001).

VI. Discriminarea pe teme

A. Viața privată și de familie

189. Curtea a examinat capete de cerere formulate în temeiul art. 14 coroborat cu art. 8 cu privire la discriminarea în exercitarea dreptului la respectarea vieții private și de familie, într-o varietate de situații.⁹

190. Curtea a precizat că dreptul la respectarea „vieții de familie” nu protejează simpla dorință de a întemeia o familie [*E.B. împotriva Franței* (MC), 2008, pct. 41]; în schimb, acesta presupune existența unei familii (*Marckx împotriva Belgiei*, 1979, pct. 31), sau, cel puțin, existența unei potențiale relații între, de exemplu, un copil născut în afara căsătoriei și tatăl său natural [*Nylund împotriva Finlandei* (dec.), 1999], a unei relații care decurge dintr-o căsătorie autentică, chiar dacă nu a fost încă stabilită pe deplin existența unei vieți de familie (*Abdulaziz, Cabales și Balkandali împotriva Regatului Unit*, 1985, pct. 62), sau a unei relații care decurge dintr-o adopție legală și autentică (*Pini și alții împotriva României*, 2004, pct. 148).

191. În acest context, Curtea a examinat mai multe cauze privind dreptul de vizitare a unui copil din perspectiva art. 14 coroborat cu art. 8.

- refuzul de a-i acorda unui tată dreptul de vizitare a unui copil născut în afara căsătoriei [*Sommerfeld împotriva Germaniei* (MC), 2003];
- retragerea autorității părintești exercitate de o mamă asupra copiilor săi exclusiv din cauza convingerilor sale religioase (*Hoffmann împotriva Austriei*, 1993);
- imposibilitatea adopției co-parentale în cazul unui cuplu format din persoane de același sex [*X și alții împotriva Austriei* (MC), 2013];
- diferența de tratament între personalul militar de sex masculin și cel de sex feminin în ceea ce privește dreptul la concediul pentru creșterea copilului [*Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), 2012];
- diferența de tratament între un tată și o mamă în ceea ce privește termenele legate de posibilitatea introducerii unei acțiuni în tăgada paternității (*Rasmussen împotriva Danemarcei*, 1984);
- dispoziții legislative care permit amânarea executării pedepsei cu închisoarea în cazul mamelor – dar nu și al taților – copiilor de vârstă mică (*Alexandru Enache împotriva României*, 2017); sau
- reîntregirea familiei [*Biao împotriva Danemarcei* (MC), 2016]¹⁰;
- restricția privind dreptul de vizitare a copilului, bazată pe tulburarea psihică a tatălui (*Cînța împotriva României*, 2020)¹¹

200. Deși Curtea a statuat că art. 8 nu garantează dreptul de a întemeia o familie sau dreptul de a adopta un copil [*E.B. împotriva Franței* (MC), 2008, pct. 41], aceasta ar putea totuși să examineze cauze care privesc, de exemplu, dreptul de a stabili și de a dezvolta relații cu alte persoane sau deciziile de a avea sau de a nu avea un copil din perspectiva noțiunii de „viață privată” în sensul art. 8 din Convenție (*ibid.*, pct. 43). În consecință, Curtea a examinat respectarea art. 14 în cauze având ca obiect:

- refuzul autorităților de a autoriza adopția solicitată de reclamantă din cauza stilului ei de viață, aceasta fiind lesbiană și locuind cu o altă femeie [*E.B. împotriva Franței* (MC), 2008];

9. În această privință, a se vedea și Ghidul privind art. 8 din Convenție (dreptul la respectarea vieții private și de familie).

10. A se vedea infra, secțiunea „Imigrația”.

11. A se vedea supra, secțiunea „Sănătatea și dizabilitățile”.

- refuzul de a pronunța o hotărâre de adopție simplă în favoarea partenerei homosexuale a mamei biologice (*Gas și Dubois împotriva Franței*, 2012);
- imposibilitatea adopției co-parentale în cazul unui cuplu format din persoane de același sex [*X și alții împotriva Austriei* (MC), 2013]; sau
- interdicția de a adopta copii aplicată cetățenilor unei anumite țări (*A.H. și alții împotriva Rusiei*, 2017);
- obligația de a recurge la adopție pentru a obține recunoașterea legăturii de filiație dintre mama biologică și copilul ei născut prin intermediul maternității de substituție (*D. împotriva Franței*, 2020).

201. Curtea a constatat, de asemenea, o încălcare a art. 14 în cauze referitoare la încheierea unei uniuni civile sau a unei căsătorii. Cauza *Muñoz Díaz împotriva Spaniei*, 2009, privea refuzul de a recunoaște validitatea unei căsătorii încheiate între romi în scopul stabilirii dreptului la pensie de urmaș. Curtea a constatat existența unei discriminări, având în vedere buna credință a reclamantei în ceea ce privește validitatea căsătoriei. Dimpotrivă, în cauza *Şerife Yiğit împotriva Turciei* (MC), 2010, reclamanta, care se căsătorise doar în cadrul unei ceremonii religioase, era conștientă de situația sa, iar Curtea a constatat că nu a existat nicio discriminare. În cauza *Vallianatos și alții împotriva Greciei* (MC), 2013, Curtea a considerat discriminatorie introducerea posibilității de a încheia o „uniune civilă” doar pentru cuplurile heterosexuale, cuplurile formate din persoane de același sex fiind astfel excluse din domeniul său de aplicare. Cauza *Ratzenböck și Seydl împotriva Austriei*, 2017, privea un cuplu heterosexual căruia i s-a refuzat accesul la un parteneriat înregistrat, creat pentru cuplurile formate din persoane de același sex și rezervat exclusiv acestora. Curtea a ținut seama de contextul creării unui astfel de parteneriat civil și de faptul că reclamantii aveau posibilitatea de a se căsători și a considerat că situația în cauză nu constituia o discriminare. Uneori, probleme similare au fost examinate de Curte exclusiv din perspectiva art. 8 considerat separat, precum în cauza *Oliari și alții împotriva Italiei*, 2015, referitoare la lipsa recunoașterii juridice a parteneriatelor încheiate între persoane de același sex.

B. Drepturile politice

202. Interzicerea discriminării în ceea ce privește drepturile politice este direct legată de promovarea democrației, unul dintre principalele obiective ale Consiliului Europei. Curtea a constatat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 10, care garantează libertatea de exprimare,¹² sau cu art. 11, care protejează libertatea de întrunire și de asociere pașnică,¹³ ori cu art. 3 din Protocolul nr. 1 privind dreptul la alegeri libere.¹⁴

203. În cauza *Bayev și alții împotriva Rusiei*, 2017, reclamantii au fost amendați pentru că au organizat un protest împotriva legilor care interziceau promovarea homosexualității în rândul minorilor. Curtea a stabilit că legislația națională a creat o diferență de tratament nejustificată între majoritatea heterosexuală și minoritatea homosexuală, consolidând stigmatizarea și prejudecățile și încurajând homofobia (pct. 83), și a constatat încălcarea art. 14 coroborat cu art. 10.

204. În ceea ce privește art. 14 coroborat cu art. 11, Curtea a constatat încălcări în cauze referitoare la:

- obligația impusă membrilor lojelor masonice de a-și declara apartenența pentru a putea candida la funcții publice regionale [*Grande Oriente d'Italia di Palazzo Giustiniani împotriva Italiei (nr. 2)*, 2007];

12. În această privință, a se vedea și Ghidul privind art. 10 din Convenție (libertatea de exprimare).

13. În această privință, a se vedea și Ghidul privind art. 10 din Convenție (libertatea de întrunire și de asociere).

14. În această privință, a se vedea și Ghidul privind art. 3 din Protocolul nr. 1 (dreptul la alegeri libere).

- refuzul de a autoriza desfășurarea de proteste sau de adunări publice, întemeiat pe criterii discriminatorii (*Bączkowski și alții împotriva Poloniei*, 2007; *Genderdoc-M împotriva Moldovei*, 2012; *Alekseyev și alții împotriva Rusiei*, 2018);
- neîndeplinirea de către stat a obligației de a proteja demonstrații împotriva violenței homofobe și de a desfășura o anchetă efectivă (*Identoba și alții împotriva Georgiei*, 2015) sau de a asigura continuarea pașnică a unui eveniment LGBTI perturbat de contramanifestanți (*Berkman împotriva Rusiei*, 2020);
- obligația impusă micilor proprietari de terenuri de a deveni membri ai unei asociații de vânători [*Chassagnou și alții împotriva Franței* (MC), 1999].

În cauza *Danilenkov și alții împotriva Rusiei*, 2009, Curtea a constatat, de asemenea, că statul nu și-a îndeplinit obligația pozitivă de a asigura o protecție judiciară eficientă și clară împotriva discriminării întemeiate pe apartenența la un sindicat, într-o cauză în care o societate portuară folosea diferite metode pentru a-și încuraja angajații să renunțe la afilierea lor sindicală, recurgând inclusiv la repartizarea acestora în echipe de lucru speciale, în cadrul cărora aveau oportunități limitate, concedieri nelegale, reduceri salariale, sancțiuni disciplinare și refuzând reîncadrarea în funcție a membrilor unor sindicate, ulterior pronunțării unor hotărâri judecătorești în favoarea acestora. În cauza *Zhdanov și alții împotriva Rusiei*, 2019, refuzul de a înregistra asociații înființate în scopul promovării și protejării drepturilor LGBTI a fost considerat o discriminare bazată pe orientarea sexuală.

192. În unele cauze, Curtea a constatat încălcări ale art. 10 sau art. 11 și a considerat că nu este necesar să examineze dacă a existat sau nu o încălcare a art. 14. Acesta a fost cazul, de exemplu, în cauza *Lashmankin și alții împotriva Rusiei*, 2017, referitoare la exercitarea de către autorități a puterii lor arbitrară și discriminatorie de a propune modificări ale locului, datei sau modului de desfășurare a unui eveniment public, care ar putea constitui o ingerință în exercitarea de către participanți a dreptului la libertatea de întrunire.

193. În cele din urmă, Curtea a constatat încălcări ale art. 14 coroborat cu art. 3 din Protocolul nr. 1 în mai multe cauze referitoare la *posibilitatea de a candida la alegeri* [*Sejdić și Finci împotriva Bosniei și Herțegovinei* (MC), 2009, care avea ca obiect imposibilitatea unui rom și a unui evreu de a candida la alegerile parlamentare; *Zornić împotriva Bosniei și Herțegovinei*, 2014, care se referea la imposibilitatea de a candida la alegeri fără declararea apartenenței la unul dintre „popoarele constitutive” definite în Constituție; *Baralija împotriva Bosniei și Herțegovinei*, 2019, având ca obiect imposibilitatea reclamantei de a vota sau de a candida la alegerile locale din cauza locului său de reședință; *Danis și Asociația Etnicilor Turci împotriva României*, 2015, și *Cegolea împotriva României*, 2020, referitoare la condiția de eligibilitate suplimentară, aplicabilă exclusiv candidaților organizațiilor minorităților naționale care nu erau deja reprezentate în Parlament] și la *dreptul de vot* (*Aziz împotriva Ciprului*, 2004, privind imposibilitatea ciprioților turci de a vota la alegerile parlamentare). Cu toate acestea, Curtea a reamintit marja largă de apreciere de care beneficiază statele în ceea ce privește organizarea sistemelor lor electorale, inclusiv posibilitatea de a stabili un prag electoral pe care trebuie să îl atingă partidele politice care doresc să fie reprezentate în Parlament, și a concluzionat absența unei încălcări a art. 14 coroborat cu art. 3 din Protocolul nr. 1 într-o cauză referitoare la excluderea unui partid politic de la alegerile parțiale, din cauza faptului că nu atinsese pragul electoral necesar la alegerile generale anterioare (*Cernea împotriva României*, 2018).

C. Ocuparea forței de muncă

194. Deși Convenția nu garantează dreptul la un loc de muncă, Curtea a apreciat că, în anumite circumstanțe, domeniul ocupării forței de muncă poate să intre sub incidența art. 8.

195. În cauza *Sidabras și Džiautas împotriva Lituaniei*, 2004, restricțiile privind ocuparea unei funcții publice și a unui loc de muncă în diverse domenii ale sectorului privat, impuse foștilor membri ai KGB, le-a afectat semnificativ posibilitatea de a dezvolta relații cu lumea înconjurătoare și le-a cauzat

dificultăți serioase în privința posibilității de a-și câștiga existența, ceea ce a avut repercusiuni evidente asupra vieții lor private (pct. 48). În cauza *Bigaeva împotriva Greciei*, 2009, Curtea a considerat discriminatorie impunerea condiției legate de cetățenie unui avocat stagiar aflat în etapa finală a procedurii de admitere în barou, după încheierea stagiului obligatoriu. Cauza *I.B. împotriva Greciei*, 2013, concedierea unui angajat seropozitiv, ca urmare a presiunii exercitate de alți angajați. Curtea a constatat o încălcare din cauza faptului că instanța națională nu a pus în balanță drepturile celor două părți într-un mod conform cu Convenția.

196. Protecția împotriva discriminării în domeniul ocupării forței de muncă a fost, de asemenea, garantată de Curte în legătură cu libertatea de a se afilia sau nu la un sindicat, prevăzută la art. 11 (*Danilenkov și alții împotriva Rusiei*, 2009), sau în coroborare cu libertatea de religie prevăzută la art. 9 (*Eweida și alții împotriva Regatului Unit*, 2013, având ca obiect măsurile disciplinare adoptate împotriva unor angajați care au refuzat să îndeplinească anumite sarcini pe care le considerau incompatibile cu convingerile lor religioase).

197. Într-un context diferit, în cauza *Acar și alții împotriva Turciei* (dec.), 2017, creanțelor salariale ale unor lucrători, care erau neachitate de peste un an înainte de deschiderea procedurii insolvenței față de angajatorul reclamanților, nu li s-a acordat prioritate în procedura falimentului deschisă ulterior față de angajatorul lor. Curtea a declarat inadmisibil capătul de cerere privind discriminarea, formulat de reclamanți, constatând că legislația Turciei în materie de insolvență era conformă cu standardele internaționale relevante și că reclamanții au avut posibilitatea de a solicita în mod individual plata creanțelor în cauză, prin inițierea unei proceduri de executare silită obișnuită împotriva debitorului, înainte ca acesta să fie declarat în stare de insolvență.

211. Cu toate acestea, în unele cauze, Curtea a constatat o încălcare a dispoziției materiale în discuție și a considerat că nu este necesar să examineze dacă a existat sau nu o încălcare a art. 14. Aceasta a fost situația, de exemplu, în cauza *Redfearn împotriva Regatului Unit*, 2012, în care reclamantul a fost concediat din cauza afilierii acestuia la un partid politic de extremă dreapta și nu a putut iniția o acțiune pentru concediere abuzivă, aceasta din urmă fiind rezervată persoanelor angajate de mai mult de un an. Curtea a considerat că statului pârât îi revenea obligația de a lua măsuri rezonabile și adecvate pentru a proteja angajații, inclusiv persoanele angajate de mai puțin de un an, împotriva concedierii bazate pe opinia sau afilierea politică și a constatat o încălcare a art. 11 din Convenție (pct. 57).

D. Drepturile sociale

212. Convenția nu garantează un drept la securitate socială, deși din jurisprudența Curții reiese clar că anumite forme de securitate socială, cum ar fi prestațiile sociale și pensiile, pot intra în domeniul de aplicare al art. 1 din Protocolul nr. 1, întrucât acestea pot fi considerate „bunuri” în sensul acestei dispoziții [*Stec și alții împotriva Regatului Unit* (MC), 2006; *Luczak împotriva Poloniei*, 2007; *Andrejeva împotriva Letoniei* (MC), 2009; *Koua Poirrez împotriva Franței*, 2003; *Gaygusuz împotriva Austriei*, 1996; *Pichkur împotriva Ucrainei*, 2013] sau al art. 8, în special în cazul în care prestațiile sociale contribuie la unitatea familiei [*Weller împotriva Ungariei*, 2009; *Bah împotriva Regatului Unit*, 2011; *Gouri împotriva Franței* (dec.), 2017; *Belli și Arquier-Martinez împotriva Elveției*, 2018; *Petrovic împotriva Austriei*, 1998; *Okpizs împotriva Germaniei*, 2005].

213. Prin urmare, Curtea a constatat că protecția împotriva discriminării acoperă o varietate de prestații sociale, cum ar fi:

- pensia [*Pichkur împotriva Ucrainei*, 2013; *Andrejeva împotriva Letoniei* (MC), 2009] sau pensia de urmaș (*Aldeguer Tomás împotriva Spaniei*, 2016; *Willis împotriva Regatului Unit*, 2002);
- ajutorul de șomaj (*Gaygusuz împotriva Austriei*, 1996);
- pensia de invaliditate (*Koua Poirrez împotriva Franței*, 2003; *Belli și Arquier-Martinez împotriva Elveției*, 2018; *Popović și alții împotriva Serbiei*, 2020);

- ajutorul pentru locuință (*Vrountou împotriva Ciprului*, 2015);
- indemnizația pentru creșterea copilului (*Petrovic împotriva Austriei*, 1998);
- alocația pentru copii (*Okpiz împotriva Germaniei*, 2005);
- acoperirea asigurărilor (*P.B. și J.S. împotriva Austriei*, 2010); sau
- plata unor prestații de securitate socială cu scopul sprijinirii familiilor cu copii (*Weller împotriva Ungariei*, 2009).

214. De exemplu, în cauza *Pichkur împotriva Ucrainei*, 2013, reclamantul s-a plâns că plata pensiei sale a încetat pe motiv că locuia permanent în străinătate. În acest context, Curtea a statuat că mobilitatea crescută a populației, intensificarea cooperării și integrării internaționale, precum și dezvoltarea serviciilor bancare și a tehnologiilor informației nu mai justifică restricțiile motivate de considerente esențialmente tehnice aplicate în privința beneficiarilor prestațiilor de securitate socială care locuiesc în străinătate (pct. 53). Absența unei justificări pentru diferența de tratament aplicată de către autorități a avut ca rezultat încălcarea art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1. În cauza *Willis împotriva Regatului Unit*, 2002, Curtea a constatat că imposibilitatea bărbaților văduvi de a beneficia de pensia de urmaș rezervată femeilor văduve (*widow's payment*) constituia o discriminare bazată pe sex. Ulterior acestei hotărâri, Curtea a aplicat aceeași soluție într-o serie de alte cauze: *Runkee și White împotriva Regatului Unit*, 2007; *Cross împotriva Regatului Unit*, 2007; *Blackgrove împotriva Regatului Unit*, 2009; etc.

215. De asemenea, Curtea a considerat că posibilitatea afilierii la un anumit sistem de securitate socială este protejată împotriva discriminării. În cauza *Luczak împotriva Poloniei*, 2007, reclamantul s-a plâns de imposibilitatea de a se afilia la sistemul de securitate socială al agricultorilor din cauza cetățeniei sale. Curtea a concluzionat că Guvernul nu a oferit nicio explicație convingătoare cu privire la modul în care refuzul admiterii reclamantului în sistemul de securitate socială al agricultorilor în perioada în cauză servea necesității de a proteja sectorul agricol din Polonia, considerat subdezvoltat și ineficient din punct de vedere economic (pct. 51 și 59).

198. În cauza *Popović și alții împotriva Serbiei*, 2020, reclamantii, care erau beneficiarii civili ai unei pensii de invaliditate, au susținut că li s-a acordat o pensie mai mică decât persoanelor considerate beneficiari militari, în ciuda faptului că aveau exact aceeași formă de paraplegie. Curtea a hotărât că diferența relevantă de tratament dintre cele două grupuri era o consecință a pozițiilor lor distincte și a angajamentului corespunzător asumat de statul pârât de a le oferi prestații mai mari sau mai mici. Acest angajament includea datoria morală pe care statele se puteau simți obligate să o onoreze ca răspuns la serviciul oferit de veteranii lor de război.

199. Cu toate acestea, marja de apreciere acordată statelor în domeniul drepturilor sociale este relativ largă. Curtea a subliniat că, datorită cunoașterii directe a societății lor și a nevoilor acestora, statele sunt, în principiu, într-o poziție mai bună decât instanța internațională pentru a aprecia ce anume este în interesul public, din motive sociale sau economice. De asemenea, a recunoscut că, în general, respectă alegerea de către legiuitor a politicilor din acest domeniu, cu excepția cazului în care acestea sunt în mod vădit lipsite de un temei rezonabil (*Luczak împotriva Poloniei*, 2007, pct. 48).¹⁵

200. Cauza *Stummer împotriva Austriei* (MC), 2011, privea refuzul de a lua în considerare munca efectuată de către reclamant în închisoare la calcularea drepturilor acestuia la pensie. Curtea a considerat că, în contextul evoluției permanente a standardelor, unui stat contractant nu i s-ar putea imputa faptul că acordă prioritate sistemului de asigurări pe care îl consideră cel mai relevant pentru reintegrarea deținuților după eliberarea acestora. În cauza *Andrle împotriva Republicii Cehe*, 2011, Curtea a constatat că reducerea vârstei de pensionare pentru femeile care au crescut copii – de care bărbații nu beneficiau – era o măsură adoptată cu scopul de a remedia inegalitatea în cauză și că amploarea și momentul adoptării măsurilor destinate egalizării vârstei de pensionare nu au fost în mod vădit nerezonabile. În cauza *Beeckman și alții împotriva Belgiei* (dec.), 2018, s-a constatat că

15. A se vedea supra, secțiunea „Proportionalitatea”.

modificarea grilelor de salarizare corespunzătoare ofițerilor de poliție reclamanți, efectuată în cadrul unei reorganizări a poliției, ținea de marja largă de apreciere recunoscută statului în materie.

201. Cu toate acestea, Curtea poate decide să nu examineze o cauză din perspectiva art. 14 în cazul în care a constatat deja o încălcare separată a dispoziției materiale din Convenție aflată în discuție. De exemplu, în cauza *Kjartan Ásmundsson împotriva Islandei*, 2004, care avea ca obiect încetarea plății pensiei de invaliditate, Curtea a constatat o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1 (protecția proprietății) și a considerat că nu era necesar să examineze cauza în temeiul art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1.

E. Imigrația

202. Curtea a subliniat în mod repetat că în Convenție nu este garantat dreptul unui străin de a intra sau de a se stabili într-o anumită țară (*Pajić împotriva Croației*, 2016, pct. 79; *Novruk și alții împotriva Rusiei*, 2016, pct. 83; *Ibrogimov împotriva Rusiei*, 2018, pct. 18). Cu toate acestea, în cauzele având ca obiect reîntregirea familiei sau păstrarea legăturii dintre copiii adulți și părinții lor, Curtea a considerat că faptele cauzei intră „sub incidența” unuiu sau mai multor dispoziții din Convenție sau din protocoalele la aceasta.

203. Chiar dacă art. 8 nu impune obligații generale în ceea ce privește reîntregirea familiei [*Jeunesse împotriva Țărilor de Jos* (MC), 2014, pct. 107], o măsură de control al imigrației compatibilă cu art. 8 ar putea să constituie o discriminare și o încălcare a art. 14 [*Abdulaziz, Cabales și Balkandali împotriva Regatului Unit*, 1985, pct. 71; *Biao împotriva Danemarcei* (MC), 2016, pct. 118]. În cauza *Pajić împotriva Croației*, 2016, Curtea a constatat că dreptul intern relevant care excludea posibilitatea cuplurilor formate din persoane de același sex de a obține reîntregirea familiei, deși oferea această posibilitate cuplurilor heterosexuale necăsătorite, era discriminatoriu. În cauza *Taddeucci și McCall împotriva Italiei*, 2016, statul nu a tratat diferit cuplurile necăsătorite, în funcție de orientarea lor sexuală, dar a limitat noțiunea de „membru al familiei” la cuplurile heterosexuale, având în vedere că doar acestea din urmă se puteau căsători, dobândind astfel statutul de „soț/soție” în scopul reîntregirii familiei. În cauza *Biao împotriva Danemarcei* (MC), 2016, refuzul autorităților interne de a permite reîntregirea familiei s-a bazat pe existența unor legături cu o altă țară, iar Curtea a constatat că măsura națională privind imigrația a avut ca efect o discriminare indirectă, bazată pe originea etnică și naționalitate, aceasta încălcând art. 14.

204. Totuși, Curtea a admis că jurisprudența referitoare la aceste aspecte este destul de lacunară [*Biao împotriva Danemarcei* (MC), 2016, pct. 118]. În cauza *Abdulaziz, Cabales și Balkandali împotriva Regatului Unit*, 1985, deși reclamantele se stabiliseră în mod legal și permanent în Regatul Unit, soților acestora li s-a refuzat permisiunea de a rămâne cu ele sau de a li se alătura în Regatul Unit. Curtea a considerat că diferența de tratament dintre bărbații stabiliți în Regatul Unit și femeile aflate în aceeași situație, în ceea ce privește autorizarea reîntregirii familiei, constituia o discriminare bazată pe sex (pct. 74-83). În plus, una dintre reclamante a făcut obiectul unei discriminări bazate pe naștere, din cauza cerinței ca soția sau logodnica persoanei care intenționa să imigreze în Regatul Unit să se fi născut în acest stat sau să aibă un părinte născut acolo. Cu toate acestea, Curtea a considerat că diferența de tratament în cauză era justificată de scopul de a proteja persoanele a căror legătură cu o țară decurgea din nașterea lor în respectiva țară (pct. 87-89). În cauza *Hode și Abdi împotriva Regatului Unit*, 2012, având ca obiect imposibilitatea imigranților cărora li s-a acordat un permis de ședere temporar și li s-a recunoscut statutul de refugiați de a obține permisiunea reîntregirii familiei alături de persoanele cu care s-au căsătorit ulterior stabilirii lor în țară, Curtea a admis că oferirea de stimulente anumitor grupuri de imigranți poate constitui un scop legitim în sensul art. 14 din Convenție (pct. 53), dar a constatat, în continuare, existența unei încălcări în acest caz.

205. Curtea a constatat, de asemenea, că un reclamant nu poate invoca existența unei „vieți de familie” în raport cu adulți care nu aparțin familiei nucleare și cu privire la care nu s-a demonstrat că

sunt sau au fost dependenți de acesta. Cu toate acestea, legătura dintre copiii adulți și părinții lor intră sub incidența noțiunii de „viață privată” în sensul art. 8 din Convenție (*Novruk și alții împotriva Rusiei*, 2016, pct. 88-89) și, prin urmare, art. 14 coroborat cu art. 8 s-ar putea aplica în astfel de cazuri. În cauza *Novruk și alții împotriva Rusiei*, 2016, Curtea a constatat o diferență de tratament discriminatorie aplicată străinilor seropozitivi în ceea ce privește cererea lor de acordare a unui permis de ședere și interdicția permanentă de a reentra în Rusia din cauza stării lor de sănătate.

F. Dreptul la instruire

206. Art. 2 din Protocolul nr. 1 la Convenție conține un drept de sine stătător la instruire.¹⁶ În consecință, Curtea consideră că plângerile privind discriminarea care au legătură cu domeniul educației intră în sfera de aplicare a art. 14 (*Ponomaryovi împotriva Bulgariei*, 2011, pct. 48-49).

207. Curtea a constatat încălcări ale art. 14 coroborat cu art. 2 din Protocolul nr. 1 într-o serie de cauze referitoare la dreptul la instruire al elevilor romi. Aceste cauze priveau numărul disproporționat de copii romi plasați în școli speciale destinate copiilor cu dizabilități mintale [*D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2007; *Horváth și Kiss împotriva Ungariei*, 2013], în clase alcătuite doar din elevi romi [*Oršuș și alții împotriva Croației* (MC), 2010], sau în școli rezervate elevilor romi (*Lavida și alții împotriva Greciei*, 2013); precum și imposibilitatea copiilor romi de a se înscrie la școală înainte de a fi repartizați în săli de clasă speciale, aflate într-o anexă la clădirea principală a școlii primare (*Sampanis și alții împotriva Greciei*, 2008). În toate aceste cauze, Curtea a constatat că, deși nu era deliberat, tratamentul diferențiat la care erau supuși elevii romi constituia o formă de discriminare indirectă [*D.H. și alții împotriva Republicii Cehe* (MC), 2007; *Sampanis și alții împotriva Greciei*, 2008; *Horváth și Kiss împotriva Ungariei*, 2013; *Lavida și alții împotriva Greciei*, 2013; *Oršuș și alții împotriva Croației* (MC), 2010].

208. Curtea a examinat, de asemenea, cauze având ca obiect discriminarea în ceea ce privește asigurarea unor adaptări rezonabile pentru persoanele cu dizabilități (*Enver Şahin împotriva Turciei*, 2018; *Çam împotriva Turciei*, 2016). În cauza *G.L. împotriva Italiei*, 2020, în care o elevă de școală primară care avea dizabilități nu a putut beneficia de asistența specializată la care avea dreptul în temeiul legislației relevante, Curtea a subliniat că măsurile de asigurare a unor adaptări rezonabile erau menite să corecteze inegalități *de facto*. Cauza *Çam împotriva Turciei*, 2016, privea o persoană nevăzătoare căreia i s-a refuzat înscrierea la un conservator, în ciuda faptului că a susținut cu succes concursul de admitere. În cauza *Enver Şahin împotriva Turciei*, 2018, reclamantul a avut un accident în urma căruia a rămas cu dizabilități, iar universitatea la care era student nu a realizat o evaluare individualizată și concretă a nevoilor sale în ceea ce privește accesul la clădirile universității. În ambele cauze, Curtea a hotărât că art. 14 trebuie să fie interpretat în lumina Convenției Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități (CDPD) în ceea ce privește „adaptările rezonabile” – înțelese ca fiind modificările și ajustările necesare și adecvate, care nu impun un efort disproporționat sau nejustificat atunci când este necesar într-un caz particular (*Enver Şahin împotriva Turciei*, 2018, pct. 60; *Çam împotriva Turciei*, 2016, pct. 65). Nu era sarcina Curții să definească principiul „adaptărilor rezonabile” care trebuiau puse în aplicare în domeniul învățământului (*Enver Şahin împotriva Turciei*, 2018, pct. 61; *Çam împotriva Turciei*, 2016, pct. 66). Cu toate acestea, Curtea a apreciat că este important ca statele să fie deosebit de atente în luarea deciziilor în acest domeniu, având în vedere impactul acestora asupra copiilor cu dizabilități, a căror vulnerabilitate deosebită nu poate fi ignorată (*Enver Şahin împotriva Turciei*, 2018, pct. 67; *Çam împotriva Turciei*, 2016, pct. 67).

209. În cauza *Ponomaryovi împotriva Bulgariei*, 2011, reclamantii, care locuiau în Bulgaria ca străini fără permis de ședere permanentă, au fost obligați să plătească taxe de școlarizare pentru învățământul secundar. Curtea a constatat că situația în cauză constituia o discriminare bazată pe

16. În această privință, a se vedea și [Ghidul privind art. 2 din Protocolul nr. 1](#) (dreptul la instruire).

statutul lor de imigranți, dat fiind că străinii cu permis de ședere permanent aveau dreptul să urmeze gratuit învățământul primar și secundar.

G. Discriminarea prin acte de violență

210. Garanțiile prevăzute la art. 14 se aplică, de asemenea, atunci când reclamantul este victima unor acte de violență direct imputabile autorităților statului sau unei persoane particulare, din cauza apartenenței sale la un anumit grup.

211. Curtea a examinat cauze având ca obiect acte de violență întemeiate pe următoarele elemente:

- sexul victimei (*Opuz împotriva Turciei*, 2009; *Eremia împotriva Republicii Moldova*, 2013; *Halime Kılıç împotriva Turciei*, 2016; *M.G. împotriva Turciei*, 2016);
- rasa și originea etnică ale victimei [*Nachova și alții împotriva Bulgariei* (MC), 2005; *Moldovan și alții împotriva României (nr. 2)*, 2005; *Škorjanec împotriva Croației*, 2017; *Makuchyan și Minasyan împotriva Azerbaidjanului și Ungariei*, 2020; *Adzhigitova și alții împotriva Rusiei*, 2021];
- religia victimei (*Milanović împotriva Serbiei*, 2010; *Membrii Congregației Martorilor lui Iehova din Gldani și alții împotriva Georgiei*, 2007);
- opiniile politice ale victimei (*Virabyan împotriva Armeniei*, 2012); și
- orientarea sexuală a victimei (*Identoba și alții împotriva Georgiei*, 2015; *M.C. și A.C. împotriva României*, 2016).

212. Curtea a constatat încălcări ale art. 14 coroborat cu art. 2 [*Nachova și alții împotriva Bulgariei* (MC), 2005; *Angelova și Iliev împotriva Bulgariei*, 2007], art. 3 (*Eremia împotriva Republicii Moldova*, 2013; *B.S. împotriva Spaniei*, 2012; *Abdu împotriva Bulgariei*, 2014), art. 6 și art. 8 [*Moldovan și alții împotriva României (nr. 2)*, 2005] din Convenție.

213. Curtea a examinat cauze având ca obiect acte de violență motivate de atitudini discriminatorii, atât sub aspectul material, cât și sub aspectul procedural al articolelor relevante.

1. Aspectul material

214. Atunci când este sesizată cu un capăt de cerere privind încălcarea art. 14, din cauza unor acte de violență pretins discriminatorii săvârșite de un agent al statului, Curții îi revine sarcina de a stabili, în temeiul art. 2 sau art. 3, dacă atitudinea discriminatorie față de grupul din care face parte sau se presupune că face parte victima a constituit sau nu un factor care a determinat comportamentul imputat autorităților (*Stoica împotriva României*, 2008, pct. 118; *Antayev și alții împotriva Rusiei*, 2014, pct. 123).

215. Deși Curtea a constatat în mod repetat încălcări ale art. 2 sau art. 3 sub aspect procedural în cauze în care reclamantii au susținut că au fost victime ale unor agresiuni din partea unor agenți ai statului din motive discriminatorii, aceasta a constatat o încălcare a aspectului material al acestor articole în mult mai puține cauze (*Stoica împotriva României*, 2008; *Antayev și alții împotriva Rusiei*, 2014).

216. În cauza *Stoica împotriva României*, 2008, având ca obiect rele tratamente aplicate din motive rasiale unui minor de origine romă de către un ofițer de poliție, în timpul unui incident în care a fost implicată poliția, Curtea a constatat pentru prima dată o încălcare a aspectului material al art. 3 coroborat cu art. 14. Fiind convinsă că reclamantii au prezentat probe prima facie privind aplicarea de rele tratamente cu caracter rasist, Curtea a transferat sarcina probei Guvernului. Întrucât nici procurorul responsabil de ancheta penală și nici Guvernul nu au putut să ofere nicio altă explicație pentru incidentele în cauză și nici nu au prezentat argumente care să demonstreze că acestea nu au avut o motivație rasială, Curtea a constatat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 3 sub aspect material.

Curtea a aplicat un raționament similar în cauza *Antayev și alții împotriva Rusiei*, 2014, care privea relele tratamente aplicate unor suspecți ceceni din cauza originii lor etnice. În cauza *Lingurar împotriva României* [Comitet], 2019, modul în care autoritățile au desfășurat și au justificat o descindere a poliției demonstra că polițiștii și-au exercitat atribuțiile într-un mod discriminatoriu, așteptându-se ca reclamantul să fie infractori agresivi din cauza originii etnice a acestora. În consecință, Curtea a constatat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 3 din Convenție sub aspect material, din cauza tratamentului aplicat reclamantilor pe baza profilului etnic.

217. În cauza *Aghdgomelashvili și Japaridze împotriva Georgiei*, 2020, poliția a efectuat o percheziție la sediul unui ONG care milita pentru drepturile LGBTI. După ce au descoperit natura ONG-ului, ofițerii de poliție au devenit agresivi, folosind un discurs de incitare la ură, rostind insulte și proferând amenințări. În plus, reclamantele și unele dintre colegele lor au fost supuse unei percheziții corporale fără niciun motiv aparent și fără întocmirea unui proces-verbal de percheziție. Constatând o încălcare a art. 3 sub aspect material și procedural, coroborat cu art. 14, Curtea a concluzionat că comportamentul total neadecvat al ofițerilor de poliție în timpul percheziției a fost motivat de ură homofobă și/sau transfobă, provocându-le în mod necesar reclamantelor sentimente de teamă, angoasă și nesiguranță, care nu erau compatibile cu respectarea demnității lor umane.

2. Aspectul procedural

218. Ulterior pronunțării hotărârii *Nachova și alții împotriva Bulgariei* (MC), 2005, Curtea a constatat încălcări ale aspectului procedural al art. 2 sau art. 3 coroborat cu art. 14 într-o serie de cauze, din cauza neîndeplinirii de către autoritățile naționale a obligației lor de a efectua o anchetă efectivă cu privire la motivele discriminatorii aflate la originea relelor tratamente aplicate victimelor unor acte de violență discriminatorii sau a decesului acestora (*Bekos și Koutropoulos împotriva Greciei*, 2005; *Turan Cakir împotriva Belgiei*, 2009; *Abdu împotriva Bulgariei*, 2014; *Angelova și Iliev împotriva Bulgariei*, 2007; *Eremia împotriva Republicii Moldova*, 2013; *Membrii Congregației Martorilor lui Iehova din Gldani și alții împotriva Georgiei*, 2007; *Virabyan împotriva Armeniei*, 2012; *Bălșan împotriva României*, 2017; *Talpis împotriva Italiei*, 2017; *Škorjanec împotriva Croației*, 2017; *Adzhigitova și alții împotriva Rusiei*, 2021).

219. Obligația autorităților de a cerceta existența unei posibile legături între atitudinile discriminatorii și orice act de violență constituie un aspect care ține de obligațiile procedurale pe care le au acestea în temeiul art. 2 și art. 3 din Convenție, dar poate fi, de asemenea, considerată ca făcând implicit parte din responsabilitățile care le revin în temeiul art. 14 [*Nachova și alții împotriva Bulgariei* (MC), 2005, pct. 161; *Bekos și Koutropoulos împotriva Greciei*, 2005, pct. 70]. Având în vedere interacțiunea dintre art. 14 și aceste dispoziții materiale, problemele legate de actele de violență discriminatorii pot fi examinate doar în temeiul uneia dintre cele două dispoziții, fără să fie ridicată nicio problemă separată în temeiul celeilalte dispoziții, sau pot necesita o examinare din perspectiva ambelor articole. Această chestiune trebuie să fie soluționată de la caz la caz, în funcție de fapte și de natura acuzațiilor formulate.

220. În cazul în care există suspiciunea că la originea unui act de violență se află atitudini discriminatorii, este deosebit de important ca ancheta oficială să se desfășoare cu diligență și imparțialitate, având în vedere necesitatea de a reafirma în permanență condamnarea de către societate a urii discriminatorii și de a menține încrederea minorităților în capacitatea autorităților de a le proteja împotriva amenințărilor reprezentate de actele de violență discriminatorii [*Nachova și alții împotriva Bulgariei* (MC), 2005, pct. 160].

221. În această privință, atunci când anchetează incidente violente și, în special, decese cauzate de agenți ai statului sau de persoane particulare, autoritățile statului au obligația suplimentară de a lua toate măsurile rezonabile pentru a demasca orice motive rasiste și pentru a stabili dacă este posibil ca ura sau prejudecățile discriminatorii să fi jucat un rol în desfășurarea evenimentelor (*Ognyanova și Choban împotriva Bulgariei*, 2006, pct. 145; *Turan Cakir împotriva Belgiei*, 2009, pct. 77; *Abdu*

împotriva Bulgariei, 2014, pct. 44; *Angelova și Iliev împotriva Bulgariei*, 2007, pct. 115; *Eremia împotriva Republicii Moldova*, 2013, pct. 85; *Membrii Congregației Martorilor lui Iehova din Gldani și alții împotriva Georgiei*, 2007, pct. 140; *Virabyan împotriva Armeniei*, 2012, pct. 218). Nedemascarea motivelor discriminatorii și examinarea actelor de violență și brutalitate care au la bază o motivație discriminatorie de pe o poziție de egalitate cu cauzele care nu au conotații discriminatorii ar însemna să fie ignorată natura specifică a unor acte cu efecte deosebit de distructive pentru drepturile fundamentale. A nu face diferența între modul de abordare a unor situații fundamentale diferite poate constitui un tratament nejustificat, care contravine art. 14 din Convenție [*Nachova și alții împotriva Bulgariei* (MC), 2005, pct. 160; *Stoica împotriva României*, 2008, pct. 119; *Virabyan împotriva Armeniei*, 2012, pct. 218; *Šečić împotriva Croației*, 2007, pct. 67].

222. Este adevărat că demonstrarea existenței unei motivații discriminatorii poate fi adesea extrem de dificilă în practică. Obligația statului pârât de a efectua o anchetă privind existența unor posibile conotații discriminatorii ale unui act de violență reprezintă obligația de a depune toate eforturile și nu este absolută [*Nachova și alții împotriva Bulgariei* (MC), 2005, pct. 160; *Bekos și Koutropoulos împotriva Greciei*, 2005, pct. 69; *Stoica împotriva României*, 2008, pct. 119]. Autoritățile trebuie să facă ceea ce este rezonabil în circumstanțele respective pentru a strânge și asigura probele, pentru a explora toate metodele practice de descoperire a adevărului și pentru a pronunța decizii temeinic motivate, imparțiale și obiective, fără omiterea unor fapte suspecte, care pot indica acte de violență care au la bază o motivație discriminatorie [*Nachova și alții împotriva Bulgariei* (MC), 2005, pct. 160; *Bekos și Koutropoulos împotriva Greciei*, 2005, pct. 69; *Ognyanova și Choban împotriva Bulgariei*, 2006, pct. 145].

223. În cauza *Makuchyan și Minasyan împotriva Azerbaidjanului și Ungariei*, 2020, Curții i s-a solicitat să examineze dacă faptul că Azerbaidjanul nu a asigurat executarea pedepsei cu închisoarea pentru infracțiuni motivate de ură săvârșite împotriva a doi armeni, care fusese impusă în străinătate unui ofițer militar azer (în schimb, acesta din urmă fiind promovat și glorificat ca și cum ar fi fost un erou și primind diverse beneficii la întoarcerea sa în Azerbaidjan), a fost motivat de originea etnică a victimelor. În opinia Curții, reclamantii au prezentat deducții suficient de solide, clare și concordante pentru a constitui probe prima facie care arătau că măsurile adoptate de autoritățile azeri cu privire la ofițerul azer, care au condus la impunitatea de facto a acestuia și, într-adevăr, la glorificarea crimei motivate de ură săvârșită de acesta cu o cruzime extremă, au avut o legătură de cauzalitate cu etnia armeană a victimelor sale și, prin urmare, au avut o motivație rasială. Guvernul azer nu a reușit să infirme acuzația credibilă de discriminare formulată de reclamantii, iar Curtea a constatat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 2 din Convenție, sub aspect procedural.

H. Accesul la justiție

224. În temeiul Convenției, dreptul de acces la justiție este garantat în contextul dreptului la un proces echitabil, prevăzut la art. 6, și de art. 13 (dreptul la un recurs efectiv). Curtea a examinat cauze având ca obiect discriminarea în ceea ce privește accesul la justiție din perspectiva art. 14 coroborat cu art. 6 (*Parohia Greco-Catolică Sâmbăta Bihor împotriva României*, 2010; *Mizzi împotriva Maltei*, 2006).

225. În jurisprudența sa în materie, Curtea a constatat existența unor diferențe de tratament care echivalau cu o discriminare în privința accesului la justiție atunci când instanțele naționale și-au întemeiat deciziile pe criterii protejate în temeiul art. 14. Cauza *Schuler-Zraggen împotriva Elveției*, 1993, privea refuzul acordării unei pensii de invaliditate exclusiv pe baza ipotezei potrivit căreia femeile își încetează activitatea profesională după ce nasc un copil. Astfel, instanța națională a dedus că reclamanta și-ar fi încetat activitatea profesională chiar dacă nu ar fi avut probleme de sănătate. Curtea a considerat că raționamentul instanței naționale a dat naștere unei diferențe de tratament pe criterii de sex. În cauza *Paraskeva Todorova împotriva Bulgariei*, 2010, instanța națională a refuzat să suspende pedeapsa cu închisoarea a unei inculcate de origine romă, pe motiv că aceasta aparținea unui grup minoritar pentru care o pedeapsă cu suspendare nu constituie o condamnare și că o astfel

de pedeapsă nu ar îndeplini obiectivele prevenției generale și prevenției specifice (pct. 38). Curtea a constatat existența unei discriminări bazate pe originea etnică a reclamantei.

226. Cauza *Moldovan și alții împotriva României (nr. 2)*, 2005, a fost introdusă de săteni romi ca urmare a uciderii altor săteni romi și a distrugerii locuințelor acestora. Curtea a observat că originea etnică a reclamantilor părea să fi influențat decisiv durata și rezultatul procedurii interne – inclusiv remarcile discriminatorii repetate făcute de autorități și refuzul lor categoric de a acorda daune morale – și a constatat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 6.

227. În cauza *Anakomba Yula împotriva Belgiei*, 2009, reclamantei i-a fost refuzată asistența judiciară gratuită pentru a putea să introducă o acțiune în tăgada paternității copilului său în termenul legal de un an, pe motiv că se afla într-o situație de ședere ilegală în Belgia. Nu se putea aștepta în mod rezonabil ca reclamanta, care făcuse deja demersuri pentru a-și reglementa situația, să aștepte reînnoirea permisului de ședere, riscând astfel ca termenul de un an, prevăzut de dreptul intern pentru introducerea unei acțiuni în tăgada paternității, să se împlinească. Curtea a constatat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 6, având în vedere circumstanțele specifice ale cauzei.

I. Dreptul la respectarea domiciliului

228. În jurisprudența sa, Curtea a constatat o discriminare în ceea ce privește dreptul la respectarea domiciliului în cauze care privesc distrugerea și deteriorarea locuințelor unor persoane din cauza etniei lor [*Burlya și alții împotriva Ucrainei*, 2018; *Moldovan și alții împotriva României (nr. 2)*, 2005]. În ambele cauze, autoritățile nu au protejat reclamantii împotriva atacurilor asupra satelor acestora, motivate de atitudini ostile față de romi, și nici nu au reacționat în mod adecvat la acestea.

229. În cauza *Buckley împotriva Regatului Unit*, 1996, reclamantei i s-a refuzat acordarea unei autorizații de construcție care i-ar fi permis să locuiască într-o rulotă pe terenul pe care îl deținea. Aceasta a susținut că legislația națională pe care se întemeiasse refuzul permitea o discriminare întemeiată pe originea sa etnică romă. În temeiul art. 8, Curtea a interpretat dreptul la respectarea domiciliului ca incluzând locuințe mobile precum rulotele, chiar și în situația în care acestea erau instalate ilegal (pct. 60). Cu toate acestea, Curtea a considerat că legislația națională nu era discriminatorie, întrucât se părea că reclamanta nu a fost niciodată penalizată sau supusă vreunui tratament defavorabil din cauza încercării sale de a urma stilul de viață tradițional al țiganilor (pct. 88).

230. Curtea a constatat că dreptul partenerului supraviețuitor al defunctului la transmiterea contractului de locațiune încheiat de defunct avea legătură, de asemenea, cu dreptul reclamantului la respectarea „domiciliului” în sensul art. 8 (*Karner împotriva Austriei*, 2003, pct. 33; *Kozak împotriva Poloniei*, 2010, pct. 84). În ambele cauze, reclamantii erau homosexuali cărora li s-a refuzat dreptul la transmiterea contractului de locațiune încheiat de partenerul lor respectiv, după decesul acestuia, iar Curtea a constatat existența unei discriminări bazate pe orientarea sexuală.

J. Aspecte legate de proprietate

231. Jurisprudența Curții referitoare la existența unei discriminări care constituie o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1 (protecția proprietății) este vastă și diversă. Astfel cum s-a menționat deja, anumite forme de securitate socială, cum ar fi prestațiile sociale și pensiile, pot intra în domeniul de aplicare al art. 1 din Protocolul nr. 1, întrucât acestea pot fi considerate „bunuri” în sensul acestei dispoziții.¹⁷ Curtea a examinat, de asemenea, o varietate de situații diferite legate de proprietate.

232. Curtea a examinat, în temeiul art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1, cauze referitoare la drepturile de moștenire ale copiilor [*Mazurek împotriva Franței*, 2000; *Fabris împotriva Franței* (MC),

17. A se vedea supra, secțiunea „Drepturile sociale”.

2013] precum și ale soților [*Molla Sali împotriva Greciei* (MC), 2018] și dreptul de a primi o pensie de urmaș (*Aldeguer Tomás împotriva Spaniei*, 2016). În cauza *Aldeguer Tomás împotriva Spaniei*, 2016, reclamantul s-a plâns că a fost discriminat din cauza orientării sale sexuale în măsura în care, în calitate de partener supraviețuitor din cadrul unui cuplu de homosexuali aflați într-o relație *de facto*, i s-a refuzat acordarea unei pensii de urmaș în urma decesului partenerului său. Curtea a stabilit că era aplicabil art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1 și art. 8, dar a constatat neîncălcarea acestei dispoziții.

233. În cauza *Saumier împotriva Franței*, 2017, reclamanta a solicitat despăgubiri pentru boala profesională pe care a dezvoltat-o și care i-a cauzat un handicap sever. Pentru a se pronunța asupra aplicabilității art. 14 coroborat cu art. 1 din Protocolul nr. 1, Curtea a stabilit că dispozițiile relevante ale dreptului intern constituiau norme privind răspunderea civilă delictuală în temeiul cărora cererile de despăgubire luau naștere imediat după producerea prejudiciului, că o cerere de această natură constituia o „proprietate” și, prin urmare, era „un bun” în sensul primei teze a art. 1 din Protocolul nr. 1 (pct. 43-50). Cu toate acestea, Curtea a hotărât că, în speță, nu a existat nicio diferență de tratament între persoane aflate în situații similare sau comparabile, în special având în vedere specificitatea relației angajator-angajat, aceasta fiind o relație contractuală în temeiul căreia angajatul era subordonat din punct de vedere juridic angajatorului.

234. În jurisprudența sa, Curtea a stabilit, de asemenea, că există o legătură între art. 1 din Protocolul nr. 1 și:

- eligibilitatea pentru scutirea de impozit la achiziționarea unei proprietăți adaptate pentru un copil cu dizabilități (*Guberina împotriva Croației*, 2016);
- obligația micilor proprietari de terenuri de a deveni membri ai unei asociații de vânători, autorizând astfel practicarea vânătorii pe proprietățile lor [*Chassagnou și alții împotriva Franței* (MC), 1999];
- scăderea valorii nominale a obligațiunilor, impusă investitorilor persoane fizice fără consimțământul lor, în scopul reducerii datoriei naționale (*Mamatas și alții împotriva Greciei*, 2016);
- excluderea proprietarilor de bunuri imobile supuse unui sistem de control al chiriei, închiriate unor societăți filarmonice, dintr-o lege care permitea încetarea contractelor de locațiune protejate (*Bradshaw și alții împotriva Maltei*, 2018); sau
- pretinsa discriminare în ceea ce privește pensia de invaliditate acordată civililor, în raport cu beneficiarii militari (*Popović și alții împotriva Serbiei*, 2020).

K. Lipsirea de libertate

235. În jurisprudența sa, Curtea protejează dreptul de nu fi lipsit de libertate în mod arbitrar din motive discriminatorii, în temeiul art. 14 coroborat cu art. 5 (dreptul la libertate și securitate) (*Aleksandr Aleksandrov împotriva Rusiei*, 2018; *Rangelov împotriva Germaniei*, 2012; *Clift împotriva Regatului Unit*, 2010), și dreptul de a nu fi supus, în timpul detenției, la tratamente sau pedepse inumane ori degradante bazate pe motive discriminatorii, în temeiul art. 14 coroborat cu art. 3 (*Martzaklis și alții împotriva Greciei*, 2015; *X împotriva Turciei*, 2012).

236. În cauza *Aleksandr Aleksandrov împotriva Rusiei*, 2018, reclamantul a fost condamnat la o pedeapsă cu închisoarea de către o instanță din Moscova care ar fi putut pronunța o pedeapsă neprivativă de libertate, cum ar fi liberarea condiționată. Cu toate acestea, instanța națională a dispus încarcerarea acestuia exclusiv pe motiv că nu avea reședința permanentă la Moscova. Reclamantul s-a plâns că a fost victima unei încălcări a art. 14 coroborat cu art. 5, întemeiată pe locul său de reședință. Curtea a constatat că diferența de tratament aplicată nu avea un scop legitim sau o justificare obiectivă și rezonabilă și constituia o discriminare.

237. Curtea a constatat, de asemenea, că a existat o discriminare contrară art. 14 coroborat cu art. 5 într-o cauză având ca obiect refuzul relaxării condițiilor de arest preventiv din cauza cetățeniei străine a reclamantului (*Rangelov împotriva Germaniei*, 2012) sau diferențe în ceea ce privește cerințele procedurale pentru eliberarea anticipată, care depindeau de durata pedepsei (*Clift împotriva Regatului Unit*, 2010).

238. În cauza *Khamtokhu și Aksenchik împotriva Rusiei* (MC), 2017, reclamantii erau bărbați adulți care executau pedeapsa detențiunii pe viață. Aceștia s-au plâns că au fost tratați mai puțin favorabil decât femeile și infractorii minori și cei în vârstă de peste 65 de ani găsiți vinovați de aceleași infracțiuni, deoarece aceștia din urmă nu puteau fi condamnați la pedeapsa detențiunii pe viață. În pofida faptului că, în principiu, aspectele care au legătură cu caracterul corespunzător al pedepselor nu intră în domeniul de aplicare al art. 5, Curtea a constatat că legislația națională care exclude anumite categorii de infractori de la pedeapsa detențiunii pe viață intră sub incidența art. 5, în scopul aplicabilității art. 14. Cu toate acestea, în speță, Curtea a constatat neîncălcarea art. 14 pe motive de vârstă sau de sex. În ceea ce privește excluderea de la pedeapsa detențiunii pe viață a infractorilor minori, Curtea a hotărât că aceasta era în acord cu abordarea comună a sistemelor juridice ale tuturor statelor contractante și cu standardele internaționale în materie și că scopul acesteia era, în mod evident, de a facilita reabilitarea infractorilor minori. În ceea ce privește femeile, Curtea a hotărât că există un interes public de a exclude infractorii de sex feminin de la pedeapsa detențiunii pe viață ca regulă generală, având în vedere nevoia femeilor de a fi protejate împotriva actelor de violență bazate pe sex, a abuzurilor și a hărțuirii sexuale în mediul penitenciar, precum și necesitatea de a proteja femeile însărcinate și mamele.

239. Curtea a constatat că tratamentul aplicat deținuților constituie o discriminare în temeiul art. 14 coroborat cu art. 3 în mai multe cauze. În cauza *Martzaklis și alții împotriva Greciei*, 2015, reclamantii erau deținuți seropozitivi care erau ținuti în condiții fizice și sanitare precare, fără să beneficieze de un tratament adecvat în secția de psihiatrie a unui penitenciar. Curtea a hotărât că plasarea acestor deținuți în izolare pentru a preveni răspândirea bolii nu era necesară, întrucât aceștia erau seropozitivi, dar nu dezvoltaseră SIDA, constatând o încălcare a art. 3 coroborat cu art. 14 din Convenție. În schimb, în cauza *Dikaïou și alții împotriva Greciei*, în care reclamantele seropozitive fuseseră plasate împreună în aceeași celulă dintr-o secție a unui penitenciar obișnuit, Curtea a constatat neîncălcarea art. 14 coroborat cu art. 3 din Convenție. În cauza *X împotriva Turciei*, 2012, reclamantul, un deținut homosexual, a fost ținut în izolare totală mai mult de opt luni pentru a fi protejat de ceilalți deținuți. Curtea nu a fost convinsă că necesitatea de a lua măsuri de siguranță pentru a proteja bunăstarea fizică a reclamantului a fost principalul motiv al excluderii sale totale de la viața din închisoare. Principalul motiv al măsurii a fost homosexualitatea lui. În consecință, Curtea a constatat că reclamantul a fost discriminat din cauza orientării sale sexuale.

240. Jurisprudența Curții relevă, de asemenea, obligația statelor de a efectua anchete adecvate și efective în cauze care privesc acuzații de rele tratamente aplicate unor persoane private de libertate, din motive politice (*Virabyan împotriva Armeniei*, 2012) sau rasiale (*Bekos și Koutropoulos împotriva Greciei*, 2005).

241. Cu toate acestea, în unele cauze, Curtea a examinat situația în temeiul dispoziției materiale în discuție și a considerat că nu este necesar să o examineze separat în temeiul art. 14 din Convenție. De exemplu, cauza *D.G. împotriva Irlandei*, 2002, privea detenția unui minor într-o instituție penală care nu dispunea de facilități adecvate. Curtea a constatat o încălcare a art. 5, dar a considerat că, în ceea ce privește situația reclamantului comparată cu situația altor minori, nu s-a ridicat nicio problemă distinctă în temeiul art. 14 din Convenție. În cauza *Stasi împotriva Franței*, 2011, reclamantul s-a plâns că a fost supus la rele tratamente în închisoare din cauza homosexualității sale și că autoritățile nu au luat măsurile necesare pentru a-l proteja. Curtea a constatat că autoritățile au luat toate măsurile care se impuneau pentru a proteja integritatea fizică a acestuia în timpul detenției sale și că nu a fost încălcat art. 3, fără a examina separat capătul de cerere formulat de reclamant în temeiul art. 14.

Lista cauzelor citate

Jurisprudența citată în acest ghid face trimitere la hotărâri sau decizii pronunțate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, precum și la decizii și rapoarte ale Comisiei Europene a Drepturilor Omului („Comisia”).

Dacă nu se specifică altfel, trimiterea citată se face la o hotărâre pe fond, pronunțată de o Cameră a Curții. Mențiunea „(dec.)” se referă la o decizie a Curții, iar mențiunea „(MC)” indică faptul că respectiva cauză a fost examinată de Marea Cameră.

Hotărârile unei Camere care nu sunt definitive, în sensul art. 44 din Convenție, sunt marcate cu un asterisc (*) în lista de mai jos. Art. 44 § 2 din Convenție prevede: „Hotărârea unei Camere devine definitivă a) atunci când părțile declară că ele nu vor cere retrimiteră cauzei în fața Marii Camere; sau b) la 3 luni de la data hotărârii, dacă retrimiteră cauzei în fața Marii Camere nu a fost cerută; sau c) atunci când Colegiul Marii Camere respinge cererea de retrimiteră formulată potrivit art. 43”. În cazul în care Colegiul Marii Camere acceptă cererea de (re)trimiteră, hotărârea Camerei nu devine definitivă și nu produce așadar niciun efect juridic; hotărârea pronunțată ulterior de Marea Cameră rămâne definitivă.

Hyperlink-urile către cauzele citate în versiunea electronică a ghidului fac trimitere la baza de date HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>), care oferă acces la jurisprudența Curții (hotărâri și decizii pronunțate de Marea Cameră, de una din Camere și de Comitet, cauze comunicate, avize consultative și rezumate juridice extrase din Nota de informare privind jurisprudența), precum și la baza de date a Comisiei (decizii și rapoarte) și la rezoluțiile Comitetului de Miniștri.

Curtea pronunță hotărârile și deciziile în limba engleză și/sau franceză, cele două limbi oficiale ale acesteia. Baza de date HUDOC conține, de asemenea, traduceri în peste treizeci de limbi neoficiale ale unora din principalele cauze ale Curții. În plus, include legături/linkuri către aproximativ o sută de culegeri de jurisprudență online/ în format electronic, elaborate de terți. Toate versiunile lingvistice disponibile pentru cauzele citate pot fi consultate accesând rubrica „Versiuni lingvistice” din baza de date HUDOC, care apare după ce faceți clic pe hyperlink-ul cauzei.

—A—

A.D.T. împotriva Regatului Unit, nr. 35765/97, CEDO 2000-IX
A.H. și alții împotriva Rusiei, nr. 6033/13 și alte 15 cereri, 17 ianuarie 2017
*A.M. și alții împotriva Rusiei**, nr. 47220/19, 6 iulie 2021
Abdu împotriva Bulgariei, nr. 26827/08, 11 martie 2014
Abdulaziz, Cabales și Balkandali împotriva Regatului Unit, 28 mai 1985, seria A nr. 94
Acar și alții împotriva Turciei (dec.), nr. 26878/07 și 32446/07, 12 decembrie 2017
Adalı împotriva Turciei, nr. 38187/97, 31 martie 2005
Adam împotriva Slovaciei, nr. 68066/12, 26 iulie 2016
Ádám și alții împotriva României, nr. 81114/17 și alte 5 cereri, 13 octombrie 2020
Adzhigitova și alții împotriva Rusiei, nr. 40165/07 și 2593/08, 22 iunie 2021
Alatulkkila și alții împotriva Finlandei, nr. 33538/96, 28 iulie 2005
Alboize-Barthes și Alboize-Montezume împotriva Franței (dec.), nr. 44421/04, 21 octombrie 2008
Aldeguer Tomás împotriva Spaniei, nr. 35214/09, 14 iunie 2016
Aleksandr Aleksandrov împotriva Rusiei, nr. 14431/06, 27 martie 2018
Alekseyev și alții împotriva Rusiei, nr. 14988/09 și alte 50 de cereri, 27 noiembrie 2018
Alexandru Enache împotriva României, nr. 16986/12, 3 octombrie 2017

Alujer Fernández și Caballero García împotriva Spaniei (dec.), nr. 53072/99, CEDO 2001-VI
Anakomba Yula împotriva Belgiei, nr. 45413/07, 10 martie 2009
Asociația religioasă baltică veche „Romuva” împotriva Lituaniei, nr. 48329/19, 8 iunie 2021
Andrejeva împotriva Letoniei (MC), nr. 55707/00, CEDO 2009
Andrle împotriva Republicii Cehe, nr. 6268/08, 17 februarie 2011
Angelova și Iliev împotriva Bulgariei, nr. 55523/00, 26 iulie 2007
Angelova împotriva Bulgariei, nr. 38361/97, CEDO 2002-IV
Antayev și alții împotriva Rusiei, nr. 37966/07, 3 iulie 2014
Asociația ACCEPT și alții împotriva României, nr. 19237/16, 1 iunie 2021
Asociația „Andecha Astur” împotriva Spaniei, nr. 34184/96, decizia Comisiei din 7 iulie 1997, Decizii
și rapoarte 90
Aziz împotriva Ciprului, nr. 69949/01, CEDO 2004-V

—B—

B.B. împotriva Regatului Unit, nr. 53760/00, 10 februarie 2004
B.S. împotriva Spaniei, nr. 47159/08, 24 iulie 2012
Bączkowski și alții împotriva Poloniei, nr. 1543/06, 3 mai 2007
Bah împotriva Regatului Unit, nr. 56328/07, CEDO 2011
Bălșan împotriva României, nr. 49645/09, 23 mai 2017
Baralija împotriva Bosniei și Herțegovinei, nr. 30100/18, 29 octombrie 2019
Barrow împotriva Regatului Unit, nr. 42735/02, 22 august 2006
Bayev și alții împotriva Rusiei, nr. 67667/09 și alte 2 cereri, 20 iunie 2017
Beck și alții împotriva Regatului Unit, nr. 48535/99 și alte 2 cereri, 22 octombrie 2002
Beeckman și alții împotriva Belgiei (dec.), nr. 34952/07, 18 septembrie 2018
Behar și Gutman împotriva Bulgariei, nr. 29335/13, 16 februarie 2021
Beian împotriva României (nr. 1), nr. 30658/05, CEDO 2007-V
Beizaras și Levickas împotriva Lituaniei, nr. 41288/15, 14 ianuarie 2020
Bekos și Koutropoulos împotriva Greciei, nr. 15250/02, CEDO 2005-XIII
Belli și Arquier-Martinez împotriva Elveției, nr. 65550/13, 11 decembrie 2018
Biao împotriva Danemarcei (MC), nr. 38590/10, 24 mai 2016
Bigaeva împotriva Greciei, nr. 26713/05, 28 mai 2009
Blackgrove împotriva Regatului Unit, nr. 2895/07, 28 aprilie 2009
Bouamar împotriva Belgiei, 29 februarie 1988, seria A nr. 129
Brauer împotriva Germaniei, nr. 3545/04, 28 mai 2009
British Gurkha Welfare Society și alții împotriva Regatului Unit, nr. 44818/11, 15 septembrie 2016
Buckley împotriva Regatului Unit, 25 septembrie 1996, *Culegere de hotărâri și decizii* 1996-IV
Budinova și Chaprazov împotriva Bulgariei, nr. 12567/13, 16 februarie 2021
Burden împotriva Regatului Unit (MC), nr. 13378/05, CEDO 2008
Burghartz împotriva Elveției, 22 februarie 1994, seria A nr. 280-B
Burlya și alții împotriva Ucrainei, nr. 3289/10, 6 noiembrie 2018
Bradshaw și alții împotriva Maltei, nr. 37121/15, 23 octombrie 2018

—C—

Caamaño Valle împotriva Spaniei, nr. 43564/17, 11 mai 2021
Carson și alții împotriva Regatului Unit (MC), nr. 42184/05, CEDO 2010
Carvalho Pinto de Sousa Morais împotriva Portugaliei, nr. 17484/15, 25 iulie 2017
*Cauza „cu privire la anumite aspecte ale legilor privind folosirea limbilor în sistemul de învățământ
din Belgia” împotriva Belgiei* (fond), 23 iulie 1968, seria A nr. 6

Çam împotriva Turciei, nr. 51500/08, 23 februarie 2016
Cegolea împotriva României, nr. 25560/13, 24 martie 2020
Cernea împotriva României, nr. 43609/10, 27 februarie 2018
Cha'are Shalom Ve Tsedek împotriva Franței (MC), nr. 27417/95, CEDO 2000-VII
Chabauty împotriva Franței (MC), nr. 57412/08, 4 octombrie 2012
Chaldayev împotriva Rusiei, nr. 33172/16, 28 mai 2019
Chapin și Charpentier împotriva Franței, nr. 40183/07, 9 iunie 2016
Chassagnou și alții împotriva Franței (MC), nr. 25088/94 și alte 2 cereri, CEDO 1999-III
Christine Goodwin împotriva Regatului Unit (MC), nr. 28957/95, CEDO 2002-VI
Biserica Scientologică din Moscova împotriva Rusiei, nr. 18147/02, 5 aprilie 2007
Cînța împotriva României, nr. 3891/19, 18 februarie 2020
Clift împotriva Regatului Unit, nr. 7205/07, 13 iulie 2010
Cross împotriva Regatului Unit, nr. 62776/00, 9 octombrie 2007
Cusan și Fazzo împotriva Italiei, nr. 77/07, 7 ianuarie 2014

—D—

D. împotriva Franței, nr. 11288/18, 16 iulie 2020
D.G. împotriva Irlandei, nr. 39474/98, CEDO 2002-III
D.H. și alții împotriva Republicii Cehe (MC), nr. 57325/00, CEDO 2007-IV
Danilenkov și alții împotriva Rusiei, nr. 67336/01, CEDO 2009
Danis și Asociația Etnicilor Turci împotriva României, nr. 16632/09, 21 aprilie 2015
Darby împotriva Suediei, 23 octombrie 1990, seria A nr. 187
Deaconu împotriva României [Comitet] nr. 66299/12, 29 ianuarie 2019
De Jong, Baljet și Van den Brink împotriva Țărilor de Jos, 22 mai 1984, seria A nr. 77
Di Trizio împotriva Elveției, nr. 7186/09, 2 februarie 2016
Dikaiou și alții împotriva Greciei, nr. 77457/13, 16 iulie 2020
Dobrowolski și alții împotriva Poloniei (dec.), nr. 45651/11 și alte 10 cereri, 13 martie 2018
Dudgeon împotriva Regatului Unit, 22 octombrie 1981, seria A nr. 45

—E—

E.B. împotriva Franței (MC), nr. 43546/02, 22 ianuarie 2008
Asiatici din Africa de Est împotriva Regatului Unit, nr. 4403/70 și alte 30 de cereri, raportul Comisiei din 14 decembrie 1973, Decizii și rapoarte 78
Ebrahimian împotriva Franței, nr. 64846/11, CEDO 2015
Ēcis împotriva Letoniei, nr. 12879/09, 10 ianuarie 2019
Emel Boyraz împotriva Turciei, nr. 61960/08, 2 decembrie 2014
Engel și alții împotriva Țărilor de Jos, 8 iunie 1976, seria A nr. 22
Enver Şahin împotriva Turciei, nr. 23065/12, 30 ianuarie 2018
Eremia împotriva Republicii Moldova, nr. 3564/11, 28 mai 2013
Evans împotriva Regatului Unit (MC), nr. 6339/05, CEDO 2007-I
Eweida și alții împotriva Regatului Unit, nr. 48420/10 și alte 3 cereri, CEDO 2013

—F—

Fábián împotriva Ungariei (MC), nr. 78117/13, 5 septembrie 2017
Fabris împotriva Franței (MC), nr. 16574/08, CEDO 2013
Fedorchenko și Lozenko împotriva Ucrainei, nr. 387/03, 20 septembrie 2012

Frantzeskakis și alții împotriva Greciei (dec.), nr. 57275/17 și alte 14 cereri, 12 februarie 2019
Fretté împotriva Franței, nr. 36515/97, CEDO 2002-I
Fryske Nasjonale Partij și alții împotriva Țărilor de Jos, nr. 11100/84, decizia Comisiei din
12 decembrie 1985, Decizii și rapoarte 45

—G—

G.N. și alții împotriva Italiei, nr. 43134/05, 1 decembrie 2009
García Mateos împotriva Spaniei, nr. 38285/09, 19 februarie 2013
Gas și Dubois împotriva Franței, nr. 25951/07, CEDO 2012
Gaygusuz împotriva Austriei, 16 septembrie 1996, *Culegere de hotărâri și decizii* 1996-IV
Gellérthey și alții împotriva Ungariei (dec.), nr. 78135/13 și 429/14, 6 martie 2018
Genderdoc-M împotriva Moldovei, nr. 9106/06, 12 iunie 2012
Genovese împotriva Maltei, nr. 53124/09, 11 octombrie 2011
Partidul Laburist din Georgia împotriva Georgiei, nr. 9103/04, CEDO 2008
Gerger împotriva Turciei (MC), nr. 24919/94, 8 iulie 1999
Glor împotriva Elveției, nr. 13444/04, CEDO 2009
G.M.B. și K.M. împotriva Elveției (dec.), nr. 36797/97, 27 septembrie 2001
Gouri împotriva Franței (dec.), nr. 41069/11, 23 martie 2017
Grande Oriente d'Italia di Palazzo Giustiniani împotriva Italiei (nr. 2), nr. 26740/02, 31 mai 2007
Granos Organicos Nacionales S.A. împotriva Germaniei, nr. 19508/07, 22 martie 2012
Graziani-Weiss împotriva Austriei, nr. 31950/06, 18 octombrie 2011
*Gruba și alții împotriva Rusiei**, nr. 66180/09 și alte 3 cereri, 6 iulie 2021
Grzelak împotriva Poloniei, nr. 7710/02, 15 iunie 2010
Guberina împotriva Croației, nr. 23682/13, 22 martie 2016

—H—

Halime Kiliç împotriva Turciei, nr. 63034/11, 28 iunie 2016
Hämäläinen împotriva Finlandei (MC), nr. 37359/09, CEDO 2014
Handyside împotriva Regatului Unit, 7 decembrie 1976, seria A nr. 24
Hasan și Chaush împotriva Bulgariei (MC), nr. 30985/96, CEDO 2000-XI
Hode și Abdi împotriva Regatului Unit, nr. 22341/09, 6 noiembrie 2012
Hoffmann împotriva Austriei, 23 iunie 1993, seria A nr. 255-C
Hoogendijk împotriva Țărilor de Jos (dec.), nr. 58641/00, 6 ianuarie 2005
Horváth și Kiss împotriva Ungariei, nr. 11146/11, 29 ianuarie 2013
Hugh Jordan împotriva Regatului Unit, nr. 24746/94, 4 mai 2001
Hulea împotriva României, nr. 33411/05, 2 octombrie 2012

—I—

I.B. împotriva Greciei, nr. 552/10, CEDO 2013
I. împotriva Regatului Unit (MC), nr. 25680/94, 11 iulie 2002
Ibrogimov împotriva Rusiei, nr. 32248/12, 15 mai 2018
Identoba și alții împotriva Georgiei, nr. 73235/12, 12 mai 2015
Igors Dmitrijevs împotriva Letoniei, nr. 61638/00, 30 noiembrie 2006
Isop împotriva Austriei, nr. 808/60, decizia Comisiei din 3 martie 1962, *Culegerea/colecția* 8
Inze împotriva Austriei, 28 octombrie 1987, seria A nr. 126
İzzettin Doğan și alții împotriva Turciei (MC), nr. 62649/10, 26 aprilie 2016

—J—

J.D. și A. împotriva Regatului Unit, nr. 32949/17 și 34614/17, 24 octombrie 2019
J.M. împotriva Regatului Unit, nr. 37060/06, 28 septembrie 2010
Jeunesse împotriva Țărilor de Jos (MC), nr. 12738/10, 3 octombrie 2014
Johnston și alții împotriva Irlandei, 18 decembrie 1986, seria A nr. 112
Jurčić împotriva Croației, nr. 54711/15, 4 februarie 2021

—K—

Kafkaris împotriva Ciprului (MC), nr. 21906/04, CEDO 2008
Karlheinz Schmidt împotriva Germaniei, 18 iulie 1994, seria A nr. 291-B
Karner împotriva Austriei, nr. 40016/98, CEDO 2003-IX
Khamtokhu și Aksenchik împotriva Rusiei (MC), nr. 60367/08 și 961/11, 24 ianuarie 2017
Kiyutin împotriva Rusiei, nr. 2700/10, CEDO 2011
Kjartan Ásmundsson împotriva Islandei, nr. 60669/00, CEDO 2004-IX
Konstantin Markin împotriva Rusiei (MC), nr. 30078/06, CEDO 2012
Korosidou împotriva Greciei, nr. 9957/08, 10 februarie 2011
Köse și alții împotriva Turciei (dec.), nr. 26625/02, CEDO 2006-II
Koua Poirrez împotriva Franței, nr. 40892/98, CEDO 2003-X
Kozak împotriva Poloniei, nr. 13102/02, 2 martie 2010
Kurić și alții împotriva Sloveniei (MC), nr. 26828/06, CEDO 2012
Kurski împotriva Poloniei, nr. 26115/10, 5 iulie 2016

—L—

L. împotriva Lituaniei, nr. 27527/03, CEDO 2007-IV
L. și v. împotriva Austriei, nr. 39392/98 și 39829/98, CEDO 2003-I
Laduna împotriva Slovaciei, nr. 31827/02, CEDO 2011
Larkos împotriva Ciprului (MC), nr. 29515/95, CEDO 1999-I
Lashmankin și alții împotriva Rusiei, nr. 57818/09 și alte 14 cereri, 7 februarie 2017
Lavida și alții împotriva Greciei, nr. 7973/10, 30 mai 2013
Lindsay împotriva Regatului Unit, nr. 11089/84, decizia Comisiei din 11 noiembrie 1986, DR 49
Lingurar împotriva României [Comitet], nr. 48474/14, 16 aprilie 2019
Luczak împotriva Poloniei, nr. 77782/01, 27 noiembrie 2007
Lustig-Prean și Beckett împotriva Regatului Unit, nr. 31417/96 și 32377/96, 27 septembrie 1999

—M—

M.C. și A.C. împotriva României, nr. 12060/12, 12 aprilie 2016
M.G. împotriva Turciei, nr. 646/10, 22 martie 2016
Macalin Moxamed Sed Dahir împotriva Elveției (dec.), nr. 12209/10, 15 septembrie 2015
Maggio și alții împotriva Italiei, nr. 46286/09 și alte 4 cereri, 31 mai 2011
Makhashevy împotriva Rusiei, nr. 20546/07, 31 iulie 2012
Makuchyan și Minasyan împotriva Azerbaidjanului și Ungariei, nr. 17247/13, 26 mai 2020
Mamatas și alții împotriva Greciei, nr. 63066/14 și alte 2 cereri, 21 iulie 2016
Manoussakis și alții împotriva Greciei, 26 septembrie 1996, *Culegere de hotărâri și decizii* 1996-IV
Marckx împotriva Belgiei, 13 iunie 1979, seria A nr. 31
Martzaklis și alții împotriva Greciei, nr. 20378/13, 9 iulie 2015

Mata Estevez împotriva Spaniei (dec.), nr. 56501/00, CEDO 2001-VI
Mazurek împotriva Franței, nr. 34406/97, CEDO 2000-II
Membrii Congregației Martorilor lui Iehova din Gldani și alții împotriva Georgiei, nr. 71156/01, 3 mai 2007
Menson și alții împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 47916/99, CEDO 2003-V
Merger și Cros împotriva Franței, nr. 68864/01, 22 decembrie 2004
Mitropolia Basarabiei și alții împotriva Moldovei, nr. 45701/99, CEDO 2001-XII
Milanović împotriva Serbiei, nr. 44614/07, 14 decembrie 2010
Mizzi împotriva Maltei, nr. 26111/02, CEDO 2006-I
Mudric împotriva Republicii Moldova, nr. 74839/10, 16 iulie 2013
Muñoz Díaz împotriva Spaniei, nr. 49151/07, CEDO 2009
Modinos împotriva Ciprului, 22 aprilie 1993, seria A nr. 259
Moldovan și alții împotriva României (nr. 2), nr. 41138/98 și 64320/01, CEDO 2005-VII
Molla Sali împotriva Greciei (MC), nr. 20452/14, 19 decembrie 2018
Filiala din Moscova a Armatei Salvării împotriva Rusiei, nr. 72881/01, CEDO 2006-XI

—N—

N.B. împotriva Slovaciei, nr. 29518/10, 12 iunie 2012
Nachova și alții împotriva Bulgariei (MC), nr. 43577/98 și 43579/98, CEDO 2005-VII
Naidin împotriva României, nr. 38162/07, 21 octombrie 2014
Napotnik împotriva României, nr. 33139/13, 20 octombrie 2020
National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society și Yorkshire Building Society împotriva Regatului Unit, 23 octombrie 1997, *Culegere de hotărâri și decizii* 1997-VII
Sindicatul național al poliției belgiene împotriva Belgiei, 27 octombrie 1975, seria A nr. 19
Norris împotriva Irlandei, 26 octombrie 1988, seria A nr. 142
Novruk și alții împotriva Rusiei, nr. 31039/11 și alte 4 cereri, 15 martie 2016
Nylund împotriva Finlandei (dec.), nr. 27110/95, CEDO 1999-VI

—O—

O'Donoghue și alții împotriva Regatului Unit, nr. 34848/07, CEDO 2010
Ognyanova și Choban împotriva Bulgariei, nr. 46317/99, 23 februarie 2006
Okpizs împotriva Germaniei, nr. 59140/00, 25 octombrie 2005
Oliari și alții împotriva Italiei, nr. 18766/11 și 36030/11, 21 iulie 2015
Opuz împotriva Turciei, nr. 33401/02, CEDO 2009
Oran împotriva Turciei, nr. 28881/07 și 37920/07, 15 aprilie 2014
Orlandi și alții împotriva Italiei, nr. 26431/12 și alte 3 cereri, 14 decembrie 2017
Oršuš și alții împotriva Croației (MC), nr. 15766/03, CEDO 2010
Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP) împotriva Turciei, nr. 7819/03, CEDO 2012

—P—

P.B. și J.S. împotriva Austriei, nr. 18984/02, 22 iulie 2010
Pahor împotriva Italiei, nr. 19927/92, decizia Comisiei din 29 iunie 1994
Pajić împotriva Croației, nr. 68453/13, 23 februarie 2016
Paraskeva Todorova împotriva Bulgariei, nr. 37193/07, 25 martie 2010
Perkins și R. împotriva Regatului Unit, nr. 43208/98 și 44875/98, 22 octombrie 2002
Peterka împotriva Republicii Ceha (dec.), nr. 21990/08, 4 mai 2010

Petrov împotriva Bulgariei, nr. 15197/02, 22 mai 2008
Petrovic împotriva Austriei, 27 martie 1998, *Culegere de hotărâri și decizii* 1998-II
Pichkur împotriva Ucrainei, nr. 10441/06, 7 noiembrie 2013
Pilav împotriva Bosniei și Herțegovinei, nr. 41939/07, 9 iunie 2016
Pini și alții împotriva României, nr. 78028/01 și 78030/01, CEDO 2004-V
Pla și Puncernau împotriva Andorrei, nr. 69498/01, CEDO 2004-VIII
Ponomaryovi împotriva Bulgariei, nr. 5335/05, CEDO 2011
Popović și alții împotriva Serbiei, nr. 26944/13 et al., 30 iunie 2020
Pretty împotriva Regatului Unit, nr. 2346/02, CEDO 2002-III

—R—

R.P. și alții împotriva Regatului Unit, nr. 38245/08, 9 octombrie 2012
Rangelov împotriva Germaniei, nr. 5123/07, 22 martie 2012
Rasmussen împotriva Danemarcei, 28 noiembrie 1984, seria A nr. 87
Rasmussen împotriva Poloniei, nr. 38886/05, 28 aprilie 2009
Ratzenböck și Seydl împotriva Austriei, nr. 28475/12, 26 octombrie 2017
Redfearn împotriva Regatului Unit, nr. 47335/06, 6 noiembrie 2012
Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas și alții împotriva Austriei, nr. 40825/98, 31 iulie 2008
Runkee și White împotriva Regatului Unit, nr. 42949/98 și 53134/99, 10 mai 2007

—S—

S.A.S. împotriva Franței (MC), nr. 43835/11, CEDO 2014
S.L. împotriva Austriei, nr. 45330/99, CEDO 2003-I
Sabalić împotriva Croației, nr. 50231/13, 14 ianuarie 2021
Sahin împotriva Germaniei (MC), nr. 30943/96, CEDO 2003-VIII
Salgueiro da Silva Mouta împotriva Portugaliei, nr. 33290/96, CEDO 1999-IX
Salman împotriva Turciei (MC), nr. 21986/93, CEDO 2000-VII
Parohia Greco-Catolică Sâmbăta Bihor împotriva României, nr. 48107/99, 12 ianuarie 2010
Sampanis și alții împotriva Greciei, nr. 32526/05, 5 iunie 2008
Santos Couto împotriva Portugaliei, nr. 31874/07, 21 septembrie 2010
Saumier împotriva Franței, nr. 74734/14, 12 ianuarie 2017
Savez crkava "Riječ života" și alții împotriva Croației, nr. 7798/08, 9 decembrie 2010
Schalk și Kopf împotriva Austriei, nr. 30141/04, CEDO 2010
Schlumpf împotriva Elveției, nr. 29002/06, 8 ianuarie 2009
Schuler-Zraggen împotriva Elveției, 24 iunie 1993, seria A nr. 263
Schwizgebel împotriva Elveției, nr. 25762/07, CEDO 2010
Šečić împotriva Croației, nr. 40116/02, 31 mai 2007
Sejdić și Finci împotriva Bosniei și Herțegovinei (MC), nr. 27996/06 și 34836/06, CEDO 2009
Şerife Yiğit împotriva Turciei (MC), nr. 3976/05, 2 noiembrie 2010
Sidabras și Džiautas împotriva Lituaniei, nr. 55480/00 și 59330/00, CEDO 2004-VIII
Škorjanec împotriva Croației, nr. 25536/14, 28 martie 2017
Smith și Grady împotriva Regatului Unit, nr. 33985/96 și 33986/96, CEDO 1999-VI
Soare și alții împotriva României, nr. 24329/02, 22 februarie 2011
Sommerfeld împotriva Germaniei (MC), nr. 31871/96, CEDO 2003-VIII
Sousa Goucha împotriva Portugaliei, nr. 70434/12, 22 martie 2016
Springett și alții împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 34726/04 și alte 2 cereri, 27 aprilie 2010
Stafford împotriva Regatului Unit (MC), nr. 46295/99, CEDO 2002-IV
Stasi împotriva Franței, nr. 25001/07, 20 octombrie 2011

Stec și alții împotriva Regatului Unit (MC), nr. 65731/01 și 65900/01, CEDO 2006-VI
Stoica împotriva României, nr. 42722/02, 4 martie 2008
Străin și alții împotriva României, nr. 57001/00, CEDO 2005-VII
Strøbye și Rosenlind împotriva Danemarcei, nr. 25802/18 și 27338/18, 2 februarie 2021
Stummer împotriva Austriei (MC), nr. 37452/02, CEDO 2011
Sindicatul suedez al mecanicilor de locomotivă împotriva Suediei, 6 februarie 1976, seria A nr. 20

—T—

T. împotriva Regatului Unit (MC), nr. 24724/94, 16 decembrie 1999
T.M. și C.M. împotriva Republicii Moldova, nr. 26608/11, 28 ianuarie 2014
Taddeucci și McCall împotriva Italiei, nr. 51362/09, 30 iunie 2016
Talpis împotriva Italiei, nr. 41237/14, 2 martie 2017
Terna împotriva Italiei, nr. 21052/18, 14 ianuarie 2021
Thlimmenos împotriva Greciei (MC), nr. 34369/97, CEDO 2000-IV
Timishev împotriva Rusiei, nr. 55762/00 și 55974/00, CEDO 2005-XII
*Tkheldze împotriva Georgiei**, nr. 33056/17, 8 iulie 2021
Turan Cakir împotriva Belgiei, nr. 44256/06, 10 martie 2009

—U—

Ünal Tekeli împotriva Turciei, nr. 29865/96, CEDO 2004-X

—V—

V. împotriva Regatului Unit (MC), nr. 24888/94, CEDO 1999-IX
V.C. împotriva Slovaciei, nr. 18968/07, CEDO 2011
Valkov și alții împotriva Bulgariei, nr. 2033/04 și alte 8 cereri, 25 octombrie 2011
Vallianatos și alții împotriva Greciei (MC), nr. 29381/09 și 32684/09, CEDO 2013
Van der Mussele împotriva Belgiei, 23 noiembrie 1983, seria A nr. 70
Van Kück împotriva Germaniei, nr. 35968/97, CEDO 2003-VII
Varnas împotriva Lituaniei, nr. 42615/06, 9 iulie 2013
Vejdeland și alții împotriva Suediei, nr. 1813/07, 9 februarie 2012
Vermeire împotriva Belgiei, 29 noiembrie 1991, seria A nr. 214-C
VgT Verein gegen Tierfabriken împotriva Elveției, nr. 24699/94, CEDO 2001-VI
Virabyan împotriva Armeniei, nr. 40094/05, 2 octombrie 2012
Vojnity împotriva Ungariei, nr. 29617/07, 12 februarie 2013
Volodina împotriva Rusiei, nr. 41261/17, 9 iulie 2019
Vroutou împotriva Ciprului, nr. 33631/06, 13 octombrie 2015

—W—

Weller împotriva Ungariei, nr. 44399/05, 31 martie 2009
Willis împotriva Regatului Unit, nr. 36042/97, CEDO 2002-IV
Wolter și Sarfert împotriva Germaniei, nr. 59752/13 și 66277/13, 23 martie 2017
Wysowska împotriva Poloniei (dec.), nr. 12792/13, 23 ianuarie 2018

—X—

X împotriva Turciei, nr. 24626/09, 9 octombrie 2012

X și alții împotriva Austriei (MC), nr. 19010/07, CEDO 2013

—Y—

Y.Y. împotriva Turciei, nr. 14793/08, CEDO 2015

Yocheva și Ganeva împotriva Bulgariei, nr. 18592/15 și 43863/15, 11 mai 2021

—Z—

Zarb Adami împotriva Maltei, nr. 17209/02, CEDO 2006-VIII

Zeïbek împotriva Greciei, nr. 46368/06, 9 iulie 2009

Zhdanov și alții împotriva Rusiei, nr. 12200/08 și alte 2 cereri, 16 iulie 2019

Žičkus împotriva Lituaniei, nr. 26652/02, 7 aprilie 2009

Zorniċ împotriva Bosniei și Herțegovinei, nr. 3681/06, 15 iulie 2014